

**ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ**

**Α Π Α Ν Τ Α
ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ**

Ἐκδότρια
ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ—ΣΤΕΡ. Ν. ΣΑΚΚΟΥ
Καθηγητῶν Πανεπιστημίου

**ΙΩΑΝΝΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ**

ΛΟΓΟΙ

ΤΟΜΟΣ 1

ΛΟΓΟΙ ΠΕΡΙ ΑΚΑΤΑΛΗΠΤΟΥ Α'—Ε'

Εισαγωγή—Μετάφρασις—Σχόλια
ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ
Κείμενον: B. Montfaucon

Γραμματεὺς Συντάξεως
Ἱερεὺς ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΔΙΩΤΗΣ, Θεολόγος

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ

ΤΑ «ΑΠΑΝΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ»

Η προδηή της Βυζαντινής Γραμματείας αποτελεεί ένα εκ των βασικών στόχων της «ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ». Καί τοῦτο διότι ἡ βυζαντινὴ περίοδος, ἐνφ' ὑποληθόμενα ἔργα μὲ ἀπαιτρήτους ἄξια, ἐν πολλοῖς ὑπερκακίζουσιν καί αὐτὸ τὸ ἀρχαίον πνευματικὸν κάλλος, παραμένει σχεδὸν ἀγνωστὸς εἰς τὸν σημερινὸν Ἕλληνα, τὸν ἀπελευθερωθέντα πρὸ 150 ἐτῶν...

Τὴν πεμπτοῦσαν ὅμως τῆς πνευματικῆς ἀποφορίας τῆς βυζαντινῆς περιόδου αποτελοῦν τὰ πατερικὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα εἶναι περιβεβλημένα μὲ αἰώνιον κύρος καὶ ἔχουν διαρκή ἐπικαρότητα. Τὰ φιλοσοφικὰ καὶ τὸ ἀνυπέροχον γλωσσικὸν κάλλος των δὲν εἶναι ἡ μοναδικὴ γοητεία τῆν ὁποῖαν προσφέρουσιν εἰς τὸν ἀναγνώστην. Εἶναι, πρὸ παντός, οἱ πορταίνσεις, οἱ στοχασμοὶ καὶ αἱ ἰδέαι τῶν Πατέρων, αἱ ὁποῖαι, ἀποτελοῦσαι τὴν ἔκφρασιν τῆς Ὀρθοδόξου Πνευματικότητος καὶ ἀναδυόμεναι, πληθυσμῶς, ἐκ τῶν σελίδων τῶν ἔργων των, ὡδηγοῦν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν κύρον τῆς θείας ἐλλάμψεως, τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τὸν ἀπομακρύνουσιν ἀπὸ τὰς ἔγκομιούς ἐγωνίας.

Μὲ ἕως καὶ συγκίνησιν ἡ «ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ», στηριζόμενη καὶ εἰς τὴν μέχρι τοῦδε δεδοκιμασμένην πεῖραν τῆς προακμῆς εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν «ΑΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ» καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ ἐλπίζει συντόμως νὰ πονηγορήσῃ τὴν ἀλοκλήρωσιν αὐτῆς τῆς προσπάθειας.

Μὲ τὰς σκέψεις αὐτὰς ἀπευθόμεναι τὰς εὐχαριστίας τῆς εἰς ἄλους δόσους τῆς παρέσπον τῆ βοήθειαν των πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς πραγματοποιήσεως αὐτῆς τῆς ἐκδόσεως.

Ἰδιαίτερος δὲ εὐχαριστοεὶ τοὺς Καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ.κ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΝ Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ καὶ ΣΤΕΡΓΙΟΝ Ν. ΣΑΚΚΟΝ, οἱ ὁποῖοι προθύμως ἀνέλαβον τὴν ἐπιτηρονικὴν ἐπιτελεῖσιν τῆς ἐκδόσεως καὶ τὸν καθαρτισμὸν τοῦ ἐπιτελείου τῶν μεταφραστῶν. Ἐπίσης εὐχαριστοεὶ τοὺς διδάκτορας, βοηθούς τοῦ Καθηγητοῦ Κ. Π. Κρήτου, κ.κ. Θεόδωρον Ν. Ζήσων καὶ Βασίλειον Σ. Φευτογκάν, οἱ ὁποῖοι ἀνέλαβον τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἐκδόσεως.

Τέλος εὐχαριστοεὶ τὸν Γραμματὰ τῆς Συντάξεως, Αἰδοσμολογώκατον Ἱερέα ἸΩΑΝΝΗΝ Κ. ΔΙΩΤΗΝ, θεολόγον καὶ ἐφημέριον τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Πανταλεῶμονος Ἀκαρῶν, τοῦ ὁποῖου ἡ ἀκάματος δραστηριότης, ὁ ἐνθουσιασμός καὶ αἱ πρωτοβουλιαὶ του ὡθήσαν εἰς τὴν λήξιν τῆς μεγάλης ἀποφάσεως διὰ νὰ ἐκδοθῶν τὰ «ΑΠΑΝΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ».

ΕΙΣΑΓΩΓΗ Α'

Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

Ἡ χριστιανικὴ γραμματεία ἔχει τοῦτο τὸ ἰδιαιτέρον γνώρισμα ἐναντι ἁποιοσδήποτε ἄλλης γραμματείας εἰς τὸν κόσμον· ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλο γένος ἀπὸ τῶν ἄλλων σφραγίσαι συνεχῶς ἔχει τὸ μόνον θεόπνευστον βιβλίον, τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Βεβαίως τὰ κείμενα τῆς γραμματείας αὐτῆς σφραγίζονται τοῦ κυρίου γνωρίσματος τῆς Γραφῆς· εἴναι εἶναι θεόπνευστα, ὅσα ἀλλάθῃσι. Εἶναι ἡμῶς προσανατολισμένα πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῆς Γραφῆς, φωτίζονται ἀπὸ αὐτῆν καὶ ἐκπαιδεύονται ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τῆς.

Ὅταν λέγομεν χριστιανικὴν γραμματείαν, ἐνοούμεν κατ' ἀρχὴν κάθε γραπτὸν κείμενον, ποῦ ἔχει σχέση μὴ τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ τὰ ἐκδηλώματά τῆς, κάθε σύνγραμμα, ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν γραφικὴν συγγραφὴν, προσανατολισμένου εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἀσχετοῦς ποῖον τίττον κρατᾷ ἀπὸ τῆς καὶ ποῖαν ἐπισημαίνει τῆς ἑστέ.

Ἡ Καιρὴ Διαθήκη ὄηρξεν ἡ ἀρετρία μὲς παραστάς εἰς Ἐκτατον καὶ ἑκατοστῆς εἰς ποῖα γραμματείας, ἡ ὅποια ἐπεδικασε ποικίλους ποῖους τὴν κατήχτην νέων μελῶν, τὴν διαποικισμὸν τῶν παλαιῶν, τὴν διακρίτην πρακτικῶν ὑπερμάτων, τὴν διαζωγίαν τῆς λαρείας, τὴν ἀποκατῆν τῆς πολεμικῆς ἐναντίον τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὴν ἀπίστην καὶ ἑθετον θεολογικῶν ὑπερμάτων.

Αὐτὴ ἡ γραμματεία ἦτο κατ' ἀρχὴν ἀσχετος. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐξηγεῖται ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι ἤρχισαν ἀπὸ ὁποιοσδήποτε μορφῆς, ποῦ ἀνταπεκρίνοντο εἰς τὰς ἀμύους ἀνάγκας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔργου, ἀλλ' ἐπίσης ἀπὸ τὴν γενικὴν τάσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ὡς ἀναζήτητὰ πράγματα εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ φωτισμὸν τῶν κατὰστασιν καὶ ἔχει ἀφαιρησθέντα. Τῶν ὅσων καὶ τοῦ ἀποκατῆν εἰς αὐτὸν δὲν ἐνδιαφέρουν αἱ λέξεις, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα. Αὐτὴ εἶναι ἡ γραμμὴ, ποῦ ἀκολουθοῦν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφῆς ἀπὸ τῶν Πατρῶν ἕως σήμερον.

Οἱ Χριστιανοὶ συγγραφῆς τῆς πατερικῆς ἐποχῆς ἐξήρουν ἡ

διακρίσων τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων, τὸ πνεῦμα, δάσει τὸν ἀρχὸν τοῦ περιέχοντος, ἄλλοτε σωφῶς καὶ ἄλλοτε εἰς ἀβρὰς γραμμάς, εἰς τὴν Κοινὴν Διαθήκην, χωρὶς πάντως νὰ περιφρονῶν τὴν βοηθητικὴν τῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως, ὅπου ἐχρημάζεται, καὶ τῶν κυρίων στοιχείων τῆς τέχνης τοῦ λόγου, καθὼς παρήχοντο οἱ αἰῶνες. Ἐταί χωρὶς νὰ χάσῃ τὸν χαρακτῆρα τῆς ἡ γραμμάται αὐτῆ ἀπέκτυπεν ἐπίσης λογοτεχνικὴν ὄνομαζον ἔργον καὶ ἰσοιδαθίστα ἄλλη.

Ἐνα ἄλλο γνώρισμά της εἶναι τὸ ὅτι εἶναι ὑπερεθνικὴ καὶ ὑπεργλωσσικὴ. Καλεῖται ἅλα τὰ ἔθνη, ἅλα τὰς γλώσσας, ἅλας τοὺς αἰῶνας, ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἕως σήμερα. Ἀδελφαὶ εἰς διακρίσεις, καθὼς καὶ μερικαὶ ἄλλαι, ποὺ εἶναι πολὺ χρήσιμα διὰ τοὺς εἰδικούς ἐκπαθευμένους ἀναγνώστους, ἀλλ' ἴσως κυριωτικαὶ διὰ τοὺς ἄλλους, δὲν εἶναι μὲς ἀπαγορεύσουσιν ἴδιον.

Φυσικὰ ἐπιδίωξις μας εἶναι νὰ παρουσιάσωμεν τὸν ἑλληνικὸν τῆς κλάδον ποὺ εἶναι καὶ ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ ἄποψιν μερφεῆς καὶ οὐσίας καὶ ἐπιρροῆς. Ἐὰν παρουσιάσωμεν εἰς αὐτὸν ἔτι μόνον διὰ τὴν σπουδαιότητά του, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς λόγους διὰ ἀποτελεῖ τὴν ρίζαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως καὶ εἶναι μέρος τῆς ἰσχυρῆς πνευματικῆς κληρονομίας μας. Ὁμιλοῦμεν μὲ ἀπαργαίαν διὰ τὰ κλασσικὰ γράμματα, ἀλλὰ συνηθίζομεν ἀπὸ αὐτὰ νὰ κάμωμεν ἕνα μεγαλειώδη ἔργον διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνικὴν χλιδα παντοκράτου χρόνου πνευματικῆς παραγωγῆς ἀφίηται ἴσως εἰς τὸ πᾶντος. Ἡ ἑκδοσις αὐτῆ ἀποτελεῖ τὴν γεφύρωσιν τοῦ χάσματος.

Ἐξ ἄλλου ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸν αὐτὸν κλάδον εἰς παραδοθῆν εἰς τὸ κοινὸν μόνον τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας τὰ ἔργα. Ἐξῆς χρειάζονται μερικὰ λέξεις διὰ νὰ ἐξηγήσωμεν αὐτὸ τὸ ὄνομα.

Οἱ ἑκκλησιαστικοὶ ἄνθρωποι ποὺ ἠσχολήθησαν μὲ τὴν λογογραφίαν φέρουσι καὶ αὐτοὶ γενικῶς τὸ ὄνομα «συγγραφεῖς», ἀλλὰ μερικὰ ἀπὸ αὐτούς ἔχουσι καὶ ἄλλα ὄνόματα, χαρακτηριστικὰ τῆς περιόπου θεώσεως των καὶ μεγάλης αἰθεντίας των λέγονται πατέρες ἢ οἰκουμηνικὰ διδασκαλοὶ. Πατέρες ἴσως οἱ διδασκαλοὶ, οἱ πνευματικοὶ ὁδηγοὶ, οἱ ὅποιοι κατατῆρον διακεκριμένον ὄνομα εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ὅπου ἡ νέα γέννησις ἔθετο τὸ ἀνοχρῆτος πολιτισμότερα, τῆς φυσικῆς. Οἱ μαθηταὶ ἦσαν τέκνα· ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἐγένετο ἡ ἀγέννησις, τοῦξίε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος (Α' Κορ. 4, 15). Ὁ μάρτυς Παπύλιος, ἐρωτώμενος εἰς τὴν ἀνάκρισιν ἀπὸ τῶν βυζαντινῶν ἀνθέκτων τῆς Μ. Ἀσίας ἐν ἑξῆς τέκνα, ἀπήντησεν ὅτι ἔχει πολλὰ. Ῥωμαϊκῆς ὁμοῦ μερικὰ φέρεται, παρεμδαίνοντες, παρετήρησαν ὅτι δὲν ἔχει, ὁ ἀνθέκτος τὸν ἐπέταλξε διὰ φημιολογίαν. Καὶ τότε αὐτὸς ἀπεκρίθη· «Θέλωσι νὰ μάθῃς ὅτι δὲν

φεύδομαι, ἀλλὰ λέγει τὴν ἀλήθειαν; Ἐρεθίζης καὶ εἰς εὐφροεῖς εἰς κάθε ἐπαρχίαν καὶ πόλιν τέκνα μου». Ἐννοεῖται θεόβιος πνευματικὸν τέκνα.

Ἐταί καὶ οἱ πνευματικοὶ γεννητόρες ἐκαλοῦντο πατέρες. Κατ' ἐξοχὴν πνευματικοὶ διδασκαλοὶ εἶναι οἱ ἐπίσκοποι. Ἐταί οἱ πρεσβύτεροι καὶ τέλος οἱ μοναχοί. Ὅσοι λοιπὸν αὐτοὶ ὀνομαζόντο πατέρες, ὅπως καὶ σήμερα. Ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸν ἡ λέξις ἔλαβε τεχνικὴν σημασίαν, εἰδικήν, διὰ νὰ χαρακτηρίσῃ τοὺς ἄνδρας ἐκείνους, οἱ ὅποιοι μὲ τὰ συγγράμματα, μὲ τὸν λόγον ἢ μὲ τὴν ἄνεργον συμμετοχὴν των εἰς γενικὰς συνόδους διατίκωσαν ὁρθόδοξος τὰς ἀληθείας τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ἠγωνισθῶσαν διὰ νὰ τὰς ἐπιβάλλουσι εἰς ἅλην τὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς ἅλον τὸν κόσμον. Ὅσοι διατρέφον εἰς τὰς οἰκουμηνικὰς συνόδους καλοῦνται «τὸν ἅγιον πατέρα ὁ χορὸς», ποὺ συνηθίζον ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης· ἀλλὰ θεόβιος κατ' ἐξοχὴν Πατέρες εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ἄνθρωποι, εἰς τὸν ὁποῖον τὰ γραπτὰ εἰρήσκονται ἢ μαρτυρεῖται τῆς Ὀρθοδοξίας.

Νεώτεροι ἐρευνηταὶ τῆς ἀύσεως καθόρισαν διάφορα τυπικὰ γνωρίσματα, διακρίνοντα τοὺς ἄνδρας, ποὺ περιλαμβάνονται εἰς τὴν χοραὴν τῶν Πατέρων καὶ εἶναι τέσσαρα· τὸ ὁρθόδοξον τῆς διδασκαλίας, ἡ ἀγιότης τοῦ βίου, ἡ ἐγκρασις τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἀρχαιότης. Πῶς τὴν Ἀνατολικὴν ὁμοῦ Ἐκκλησίαν, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν παλαιότεραν ἐποχὴν δὲν ἔφαινον μὲ ὅσων τοιαύτας ἑξωτερικὰς καὶ τυποποιημένας μαρτυρίας, ἀλλ' ἀνεγνώρισον τὴν πατερικὴν ἰδιότητα διὰ τῆς ἑξωτερικῆς καὶ κοινῆς μὲ τὴν κἀψιν τῶν προγενεστέρων ἄνδρων. Καὶ εἶναι φυσικὸν ὅτι, διὰ νὰ σχηματισθῇ καινὴ συνείδησις ὡς πρὸς αὐτὴν, χρειάζεται νὰ περάσῃ ἀρκυτὸς χρόνος.

Μερικοὶ ἄνδρες διακρίθησαν ἀνάμεσα εἰς τοὺς πατέρας διὰ τὴν ἐξοχωτέραν προσωπικότητα καὶ τὴν ἀποτελεσματικότεραν συμβολὴν εἰς τὴν ρύθμισιν καὶ τὴν προαγωγήν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. Πρόκειται κυρίως διὰ τοὺς μεγάλους ἐκείνους θεολόγους ποὺ ὑπέβησαν πρωταγωνιστικὰ εἰς τὴν καθ' ὅλην τὴν ἰστορίαν τῶν αἰρέσεων καὶ τὴν ἀπόκρυψιν τῶν ἐπιβουλῶν, ποὺ ἴσως προήχοντο ἀπὸ τὴν πλευρὰν τῆς πολιτείας, κατὰ τὸν Δ' καὶ Ε' αἰῶνα. Ἀλλ' ἀκόμη καὶ μεταγενεστέρους. Ἐπίσημος ἀναγνώρισις δὲν ἔγινεν ὅτε αὐτῶν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, πλὴν τῆς περιπέσεως τῶν Τριῶν Ἰεροσολῶν, διὰ τὴν μνήμην τῶν ὁποῖων ὀρίσθη κοινὸς ἑορτασμός τὴν 30 Ἰανουαρίου κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα. Ἀλλὰ πάντως καὶ εἰς αὐτὴν καὶ ἄνωξις εἶχε διαμορφωθῆ ἡ συνείδησις περὶ τῆς ἀπαρχογυτῆρας συμβολῆς εἰς τὴν ἑξῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ ὀριζόμενον ἔργον τῶν ἄνδρων. Καὶ ἡ συνείδησις αὐτῆ ἐξεφράσθη μὲ τὴν γὰρδὸν ἀποκλειστικ-

κην εις αυτούς ἀπόθεον τῶν ἐπισημίων μέγας, θεός, θεολόγος. Εἰς τὴν ἀναίτητον τῆς Ὁρθοδοξίας παραμένοντες ὡς μεγάλοι οὐνοσημοὶ διδάσκαλοι ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, ὁ Κύριλλος Ἱεροσολίμων, ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ Γρηγόριος Θεολόγος, ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος, ὁ Γρηγόριος Νύκσης, ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, ὁ Μάξιμος Ὁμολογητής, ὁ Ἰωάννης Δομαστικός, ὁ Γρηγόριος Παλάσιος καὶ μαρτυροῦντες ἄλλοι εἰς ταύτην σειράν. Ἀπὸ τῶν ἐπισημίων καλεῖσθαι τὴν ἀλήθειαν τῶν ἀπολογουμένων μὴ τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα καὶ ἀποδοῦναι ἢ γινώσκοντες τὰς κατασκευαστικὰς γραμμὰς τῆς θεολογικῆς σκέψεως.

Εἰς τὸ γνωστὸν τριπλῶρον οἱ πατέρες χαρακτηρίζονται ὡς «ἀσπίδες πολέμου τοῦ κοιντοῦ σκευασματος».

Εἰς τὴν συνεχῆ ροὴν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου αὐτοὶ εἶναι οἱ φύλακες τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀρετῆς. Παραμένοντες ἀμετακίνητοι καὶ ζωντανοὶ ἕως σήμερον, εἶναι ἐπίσης φύλακες τῆς ἐκότητος τῆς παραδόσεως, εἰς τὴν ἀνάγκη τὸ παρὸν μὴ τὸ παρελθόν, ἡμᾶς μὲ τὸς προκατόρους μας.

Εἶναι περιττὸν νὰ λεχθῆ εἰς τὰς λεπτομερείας πόσον ἀποστασιαστικὴ ὄψις ἢ συμβολὴ τῆς γραμματικῆς τῶν πατέρων εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς θεολογικῆς σκέψεως, εἰς τὴν ἐπιτυχὴ κατεύθυνσιν τῆς πορείας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου καὶ εἰς τὴν ἐν γένει προαγωγὴν τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς ἀνθρωπότητος. Ποία δὲ εἶναι ἡ σημασία τῆς ἀπὸ μίαν ἑλληνικὴν εἰδικὴν σκοπιᾶν διατυπώσεως ἐπιγραμματικῆς μὴ τὰς λέξεις τοῦ διασημοῦ φιλολόγου Wilamowitz-Möhlendorf, σύμφωνα μὲ τὰς ὁποίας οὐδεὶς τῶν χριστιανικῶν γράμματων ἤμπορον νὰ κατανοήσῃ καὶ ἐκτιμήσῃ ὀρθῶς, χωρὶς τὰ κλασσικὰ ἑλληνικὰ, οὐδε τὰ κλασσικὰ χωρὶς τὰ χριστιανικὰ.

Ἡ μελέτη τῶν πατερικῶν συγγραμμάτων ἤμπορει ν' ἀποβλέπῃ εἰς πολλαπλοὺς σκοποὺς τὴν ἱκανοποίησιν τῆς περιέργειας, τὴν ἐπιλόγησιν τῶν καλλιλογικῶν καὶ ἱστορικῶν στοιχείων ποῦ περιέχονται, τὴν ἀνεύρεσιν μαρτυριῶν εἰς τὰ δόγματα καὶ τοὺς θεσμοὺς τῆς Ἐκκλησίας, τὴν κατανόησιν τῆς προσωπικότητος τῶν συγγραμμάτων.

Ἀλλὰ πρέπει ν' ἀποβλέπῃ καὶ εἰς κατὰ ὑψηλότερον. Αὐτὴ ἡ γραμματικὴ ἐπιπέδωσις πρὸς τοὺς θεολογικοὺς μοναστηριακοὺς ναοὺς, μὲ τὴν εὐγενὴ ἀρχιτεκτονικὴν τῶν γραμμῶν, τὴν πολυπόλοον λειτουργικὴν διαρρύθμισιν, τὴν ἀριστοτεχνικὴν ἀντιγράφησιν εἰς διαδοχικὰς ζώνας. Ἡ μελέτη τῶν, ὅπως ἢ προσεχῆ εἰς τοὺς ναοὺς, ὀδηγεῖ τὴν σκέψιν εἰς τὰ μυστήρια τῆς θεότητος, προσεγγεῖ τοὺς κα-

νόνας διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς ἀρετῆς καὶ δίδει τὰ πρότυπα διὰ τὴν μίμωσιν τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος.

Τὰ συγγράμματα τῶν Πατέρων ἀναγινώσκοντο ἀπλήστως εἰς τοὺς ναοὺς αἰῶνας διὰ τοῦτο ἀντιγράφοντο μ' ἐπιμέλειαν. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς βυζαντινῆς ἀυτοκρατορίας τὰ χειρόγραφα δὲν ἦσαν μόνον εἰς τοὺς ναοὺς καὶ τὰ μοναστήρια, ἀλλ' εὐρίσκοντο καὶ εἰς τὰ σπιτὰ τῶν ἀρχόντων, τῶν ἐργαζομένων, τῶν λογίων καὶ ἁγίων τῶν ἀνθρώπων τοῦ κοιντοῦ λαοῦ ποῦ ἦσαν εἰς θέσιν νὰ διαδίδουν ἔντα. Μετὰ τὴν καταρροὴν τῆς ἀυτοκρατορίας τὰ χειρόγραφα ἐξηφανίσθησαν κατὰ μέρος. Ὅσα ἔμεινεν νὰ διασωθῶν ἔδραν καταφεύγοντες εἰς διδασκαλίας τῶν ἐκρημαστικῶν χωρῶν, ἐν τῷ τῶν μοναστηρίων τῶν ἐκκλησιαστικῶν χωρῶν ἐκρέθησαν τὰ περισσότερα ἀπὸ ἐκεῖνα, ποῦ εἶχον εἰς τὰς διδασκαλίας των.

Τὰ συγγράμματα αὐτὰ ἔχουν σχεδὸν δια ἐκδοθῆ μὲ τὸν πόνον. Αἱ ἐκδόσεις εἰς τὴν ἀρχὴν ἦσαν μερικαὶ καὶ περιορισμέναι: ποτὲ ἐξεδίδοντο τὸ ἐν σύγγραμμα, ποτὲ τὸ ἅλλο, ποτὲ ἐξεδίδοντο τὰ ἔργα τοῦ ἑνὸς πατρὸς, ποτὲ τοῦ ἁλλοῦ. Ἀπὸ τῶν 18^{ου} αἰῶνος ἤρχισαν νὰ κυκλοφοροῦν αἱ μεγάλαι ἐκδοτικαὶ συλλογαὶ ποῦ περιλαμβάνουν ἑκατοντάδας τόμων. Ἡ μεγαλύτερα ἕως σήμερον ἐστὶν ἡ συλλογὴ τοῦ ἀδελφοῦ J. Migne ποῦ διακρίνεται εἰς δύο σειρὰς. Ἡ μία περιλαμβάνει εἰς 161 ὄγκους: τόμους τοὺς γνωστοὺς εἰς τὴν ἀνατολήν τῆς ἐκδοσεὶς τῆς, τὰ μὲτα τοῦ παραμένου αἰῶνος, ἐκρημαστικῶν συγγραμμάτων μὲ λατινικὴν μετάφρασιν. Ἡ ἄλλη περιλαμβάνει εἰς 222 τόμους τοὺς λατινογλώσσους. Διὰ νὰ καταρτίσῃ τὰς σειρὰς αὐτὰς ὁ γάλλος ἀδελφὸς συνεκέντησεν μὲ τὴν συνεργασίαν τῶν ἀδελφῶν τῆς μονῆς τοῦ διας τῆς προσηγορίας ἐπὶ μέρος ἐκδόσεως καὶ τῆς ἀνεύρεσιν ἐπιμετρήσεως. Ἐνώμασε τὰς δύο σειρὰς Πατρολογίαν, ἀλλὰ τὸ ὄνομα αὐτὸ χρησιμοποιοῦται συμβατικῶς μόνον, διότι ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας περιλαμβάνονται καὶ ἄλλης προελεύσεως διδασκαλίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν καὶ αἰρετικὰ καὶ κοσμικὰ.

Μετὰ τὸ κλοσσικὸν ἔργον τοῦ Migne ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἐξεδόθησαν καὶ ἄλλα ἔργα ἐκκλησιαστικῶν συγγραμμάτων, ἐν τῷ ἁλλο, ἐκδοθέντα ἕως τότε ἄλλοιῶς ἢ ἀνεκάρκως, ἐξεδόθησαν τώρα πληρέστερον καὶ καλύτερον. Ἔτσι σήμερον προκίεται ἡ ἀνάγκη νέας ἐκδόσεως εἰς ἐνιαίας συλλογὰς βίου τῶν ἔργων τῆς χριστιανικῆς γραμματικῆς. Καὶ αὐτὸ γίνεται τώρα εἰς τὴν Εὐρώπην μὲ μεγαλυτέρην θραδύτητα, ἀλλὰ καὶ μὲ μεγαλυτέραν ἐπιμέλειαν.

Ἡμεῖς οἱ Ἕσσοι κληρονόμοι τοῦ πνευματικοῦ τοῦτου θαυματοῦ ἔχομεν ὑπερήφανοι: πολὺ εἰς τὸ ἔργον τοῦτο. Βίβλια ἔχουν γίνει

γίβα της εις την Αίαντιν με την οποίαν διεψήγει το συγγραφικόν και διδασκαλικόν του έργον ό άμπνευσμένος διδάσκαλος.

Εγκατελείβην έννοιας το πάγκόσμιον του δικηγόρου και της κοσμικής επαγγελματίας, διά να παρακολουθήση μαθήματα εις την θεολογικήν σχολήν της 'Αντιοχείας κοντά εις τους Καθηγητάς Καρτέριον και Διδάκτορον. 'Ητο τώρα όπδ την προσοχήν του Ιωαννού άρχισαν ούκουν 'Αντιοχείας Μελετίου, ό όποιος είχε διεβλέψαι ποία μεγάλη κνευματική δύναμις έκρύπτετο μέσα εις τό άσθενικόν σωμα του νεαρού φοιτητού και ό όποιος τον έδάπτεσε κατά την διάρκεια των θεολογικών του σπουδών το 370, εις ηλικίαν 20 έτών περίπου, όπως συνέβαινε συχνά κατά την εποχήν εκείνην. Έρωτείται ότι ό 'Ιωάννης ήτο κατηχηόμενος από την παιδείην του ηλικίου.

Τόν διακαή πόθον του ν' ακολουθήση τον μοναχικόν βίον και επιδοθή εις τό έργον της άσκήσεως δεν κατόρθωσε να ικανοποιήση τόσον ένωρίς όσον έπαίσιως, διότι τον συνεκράτησαν τό δάκρυα της μητέρας του, ή οποία χαρακτηρηστικώς τον έζήτησε να μη την αφήση χήραν διά δεύτεραν φοράν. Ματά τον θάνατόν της όμως συμβάντα πθανώς το 375, ησκήτευσεν εις την έρημίαν επί 35 έτη, μέχρις ότου στομαχικά διαταραχάι τον ηνάγκασαν να επιστήση την επι-ψτροφήν εις την πόλιν, όπου άσφαλώς θα ήρχετο, διότι τον άνέμενον έκαί όρατα και σωματικά καθήκοντα.

Μόλις επέστρεψεν από την έρημίαν εις την 'Αντιοχείαν, έχει-ρονονήθη από τον Μελετίου διάκονος και μετά παντασίαν (386) από τον Φλαβιανό προδόταρος. Τότε δέ ήρχισε τό μέγα έργον του, τό όποιον τον κατέστησε διάσημον εις έλλάδην την αυτοκρατο-ρίαν, τό κληρικόν και φιλανθρωπικόν έργον, το όποιου τας δικ-στικές λίγες πολύ γρηγορίζουν, και τό άλλο που άγνοούμεν, αυτό τό όποιον κατηχήθητε εις την θεραπείαν και ένδυνάμωσιν των ψυχών του ποιμνίου του, καθώς και εις την καλλιέργειαν του πνεύματος των νέων, τώδ όποιος ήθελε να κερδίση διά να φέρη εις την ήγε-σίαν της 'Εκκλησίας.

Τό έργον του εις όλας τας φάσεις του ήτο τόσον επιτυχής και έντυπωσιακόν, ώστε, μολοντί ήτο άπόλυτος προδόταρος, είχαν άπο-κνήσει σήμεν έξω από τό σύνορον της Συρίας και μάλιστα εις την πρωτεύουσαν της αυτοκρατορίας. 'Ετσι μετά τον θάνατον του άρ-χιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως Νεκταρίου δεν έδυσκολοδύθησαν εις την άναζήτησιν Ιωαννού διδάχου του, διότι τον έβρον άμέσως εις τό πρόσωπον του 'Ιωαννού. Μά πρωτοβούλλαν του πανισχύρου τότε πρωτοπουργού Εδερσίτου παρετίρασαν τώδ αλλοελλικός κλη-ρικός και άπεράσαν την άναψήσιν του 'Ιωαννού εις τόν θρόνον

εκείνον. 'Αλλά αύτός δεν ήτο από τους άνόρητους που σήρονται από την ματαιοδοσίαν και οι εκλεκτορες, που ήγνώριζον τόν χαρακτηρη-του, δεν ήσαν βέβαιος ότι θα έβέχετο την εκλογήν, ενώ κροδούτο εις ίσου την άντίθεσιν του άποστατικού λαού, που ήτο τόσον υπερ-βολικά άποστατικός εις τον διδασκαλικόν και παρηγορητήν του, ώστε δεν θα έστρεφε να τον χάση. Διά τούτο άργήσαν εν είδος άπα-γωγής του. 'Ο δικηγής 'Αντιοχείας τον έκάλεσαν εν είδος άπα-κλήσαν εκτός της πόλεως ήθελαν πρής τέλειαν λειτουργίας και από εκεί τον έπαβέδωσαν έπουσημένως εις άραξιν, που άνέμενε πρής τούτο. 'Ετσι το 396 ό 'Ιωάννης έχαιρετονήθη επίσκοπος από τον Θεόφιλον 'Αλεξανδρείας, ό όποιος άρχικώς δεν παρέλειψε να προ-βάλή άναρρήσεις και έπειτα από έλίγη έτη έπρόκειτο να τον καθω-ρέση.

Συνέχισε δεδάως τό άρηγνητικόν και διδασκαλικόν έργον από τον άρρωδος, αλλά τώρα είχε και άλλα όαρωτά έργα να επιτε-λέση την Ιεραποστολή έντός και εκτός της αυτοκρατορίας, την μέ-ριμναν διά την άνακόφιαν των κοινωνικώς άσθενεστέρων τάξεων, την ήθελαν έξίψωσιν κλήρου και λαού. 'Ηθελε να καταστήση την 'Εκκλησίαν της πρωτεύουσής πρότυπον δι' άλλας τας άλλας 'Εκκλη-σίας.

Διαργήνωσε λοιπόν Ιεραποστολάς εις την Σουβίαν, την Περ-σίαν και την Φοινικήν, οι όποια έσσαν έντυπωσιακά άποταλέμα-τα. 'Απατάλιωσε τον άνοχητιστικόν τον Γόσθον. 'Εφρόντισε μά-λιστα οι πολυβίβλοι Γόσθου του Βυζαντίου ν' άποκτήσουν λατρείαν εις την Ιβικήν του γλώσσαν, την γοθητικήν, ενώ έως τότε έχρημα-τούν εις την λατρείαν την έλληνηκήν, που τώδ ήτο κατά τό πλεί-στον άκατανόητος. Συνέχισε τας Ιεραποστολικάς φροντίδας του και από την Ιβήριαν, είδον τας σχετικές άδηγίας μ' επιστολάς του.

Παρέκοψε τας περιττές διακρίσεις της επισκοπής πρής έξοικον-νόησιν γρημάτων, τά όποια μαζί με μεγαλύτερα ποσά που έχορη-γούτο από κληρούς χριστιανούς διέβηκε διά την όργάνωσιν του φιλανθρωπικού έργου, την σύστασιν και συντήρησιν Ιεραμείων, την άνακόφισιν άσθενών και ήγελίστην εις τας φυλακάς. Είς τό έρ-γον τούτο πολύτιμον συμπαραστάειλα ήσαν την 'Ολυμπιάδα. 'Αλλά τό κοινωνικόν του έργον δεν περιορίζεται εις αυτά. Μεγαλύτερα ήτο ή ένδοξος που είδεν εις τας άδύνατους τάξεις της κοινωνίας με την συμπόθειαν και άγάπην, που έβέβαιος πρής αυτών από όσην ήτο ή έλική ένδοξος. 'Επέκρινε την έλλόγιστον σπατάλην του πλούτου, διακήρυσε την κοινωνικήν άποστολήν αυτού, έτόνισε την άξίαν της

προσκαιρότερος από οιαδήποτε συνθήκη και αν Εξη κανείς, ο Γ-βρος δὲ θεολογῆται θίον πτωχίας και στερήσεως.

"Ἦθελε δὲ καὶ ἐπιθέλει παρόμοιον τρόπον θίου και εἰς θίους τοὺς ὅτι ἄνδρῶν κληρικῶν και εἰς εἰς ἀφῆκεν θίην τὴν ἀρετὴν και εἰς τὴν τὴν ἀδυναμίαν του διότι εἰς περιπτώσεις οικονομικῶν συμφερόντων πολύ συχνά ἡ ἀρετὴ νικᾷται ἀπὸ τὴν κακίαν. Μέτρα ποὺ ἔλαβεν ἐναντίον τῆς φιλαργίας κληρικῶν και τῆς συμφωνίας προσκέλευσε, ὅπως ἦτο φυσικόν, θίαιαν ἀντιθέσται. Ἐπὶ ἐπιχειρησθῆ ἰσχυρῶς κίχλος δυσπρεσβεύμενον προσέται.

Εἰς τὸν κίχλον ἀπὸν διεκρίνοντο δύο παροικοντες εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐπίσκοποι, ὁ Σεβηριανὸς Γαδάλιον και ὁ Ἀνάκιος Ηερούας. Εἰς αὐτοὺς δὲ προσετέθη και ὁ Θεόφιλος Ἀλεξανδρείας ποὺ πάντοτε ἀνεξήγηται εὐκαιρίαν νὰ μεσῶση τὴν Κωνσταντινουπολιτικὴν ἔθραν, ἡ ὁποία ἤδη εἶχεν ἀποκελεύσει τὴν ἔθραν τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἄλλ' ὅλοι αὐτοὶ δὲν ἤθύναντο ἀκόμη νὰ θίξουν τὸν Ἰωάννην, διότι εἰχε μὲ τὸ μέρος του τὴν ἀγάπην και τὴν εὐνοίαν τῶν ἀρχόντων. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀρκάδιος μάλιστα ἐκέλευσε τὸν Θεόφιλον ἀπὸ τὴν Ἀλεξανδρείαν εἰς ἀπολογία, ἐνόησαν συνόθεν, διὰ τὴν ἐπιώμασαν εἰς τὰς ὑποθέσεις θίνης μητροπόλεως.

"Ἄλλ' ὁ Ἰωάννης ἦτο ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ ἀνήκουν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀγωνιστῶν και δὲν ἤμετρον νὰ σιωπῶσαν ἐνόησαν τῆς ἀταξίας. Ὁ πρῶτος πολιτικὸς παρόντων μὲ τὸν ὅποιον συνακροῦσθῆ ἦτο ἐκείνος ποὺ τὸν εἶχε καλέσει εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν, ὁ πρωθυπουργὸς Ἐδέρπιος. Ὁ Ἰωάννης εἶν ποὺ συνεχῶς τὴν ἀχόρτασαν θίαν χρίματος ποὺ τὸν ὅδει εἰς τὴν πώλησιν δημοσίαις θέσεων και τὴν θίμωσιν περιουσίαι δὲν τοὺ συνεχῶς ἐπίσης τὴν σκληρὰν ἀπόφασίν του νὰ ἔρη τὸ δικαίωμα ἀλλοῦ τῶν χριστιανικῶν ναῶν, τὸ ὅποιον εἶχεν κληρονομήσει ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους.

Δεύτερος παρόντων ἦτο ὁ αὐτοκράτωρ Ἐδέρπιος ποὺ διεκρίνετο εἰς ἴσῳ μὲ τὸν πρωθυπουργὸν διὰ φιλαργίαν και ματαιοδοξίαν. Τὴν ἀρχικὴν ἐκτίμησιν τῶν δύο τούτων προσώπων πρὸς τὸν Χρυσόστομον ἀντικατέστησε τὸ μίσος. Ὅταν δὲ προσετέθησαν και αὐτοὶ εἰς τοὺς ἔχθρους του, τὰ πράγματα μεταβλήθησαν ριζικῶς. Καὶ ὁ μὲν Ἐδέρπιος θίεν ἐξομῶνα νὰ γένη τὴν ἔθρῶσαν, και μάλιστα κατὰ τρόπον ἐκτελεστικῶν. Δικαιώματος κατέργων εἰς τὸν καθεδρικὸν ναόν, τὸ ὅποιον τὸ ἄλλοτε μάλιστα πρὸ ὀλίγου εἶχε καταργήσει, ὁ δὲ Ἰωάννης τὸν ἐπροσέτασε πρὸς καιρῶν. Τῆς Ἐδέρπιος θίμως ἡ ἔχθρα παρήμεινε ἀίχματος.

"Ἐπὶ ὁ Θεόφιλος Ἀλεξανδρείας, ἐνὶ ἤρατο εἰς τὴν πρωτεύουσαν

ουσαν διὰ ὁ ἀπολογία, εὐρέθη ἐνόησαν νέου κλίματος και μεταβλήθη εἰς κατήγορον. Εἰς τὴν σύνθεσιν ποὺ συνεκροῦσθῆ Ἐπι Ἀρῶν, κληρικῶν τῆς Καλικηθῶν, ὁ Ἰωάννης καταδικάσθη μὲ τὸ δικαιολογητικῶν ἐπι ἠρησθῆ νὰ ἐκμανισθῆ ἐνόησαν τῆς. Πρῶγμα τὴν ἔδωκεν ἀντικανονικῶν. Ὁ ἱεράρχης Ἐπαρθῶν (408), ἀλλ' ἐνὶ ἀνέμεινε εἰς τὴν Βεθυλίαν τὴν ἀπόφασιν διὰ τὸν τόπον τοῦ προσημοῦ του, ἀνεκλήθη εἰς τὴν πρωτεύουσαν, κατόπιν ἐνεργείας τῆς δικαιολογητικῶν ἀποκαταστάσεως, εἰς τῆς ὅποιας τὸν καίωνα εἶχε συμβῆ κάποιο ἀτόχημα, ἴσως ἀπὸ σιγήων.

Τὸ ἰουδαϊσθῶν πλήθος εἰρήτηρον ἄμασον ἀνανεωτικῶσταιν του εἰς τὸν θρόνον, ἐνὶ αὐτῶς ὁ ἴσως, συνετός κατὰ πάντα, προσέτασε ὁ ἀποκαταστάθῆ μὲ ἀπόφασιν συνόθεν μεγαλυτέρας ἀπὸ ἐκείνην, ποὺ τὸν εἶχε καταδικάσει, πρῶγμα ποὺ δὲν ἔργων νὰ πραγματοποιηθῆ ἡ ραβδαία ἐξέλιξις τῶν προημῶτων. Ἡ Βασιλικὴ ἐξήρασα ἡ ἐπιστολήν τὴν χαρὰν τῆς διὰ τὴν ἐπίνοσθιν και αὐτῶς ἀνταπέτασε τὴν φιλοφρόνησιν μὲ λόγων ποὺ ἐξερῶσθῆ τὴν ἐπομένῃ ἀπὸ τὴν ἐπινόσθιν του ἡμέρας. Δὲν θίρησεσαν θίμως ποὺ αἰ θίμωσι σίχτας. Τὸ ἐπίνοσθῶν τοῦ ἴσως ἴσως ἐπιθέτο νὰ σὺγκροσσε ποὺ προσκλήθη ἀπὸ τὰς ἐπιτροπείας ποὺ Ἰωάννης διὰ τὰς θεουδοξίας νοσηγυρικῶς ἐυθιρῶσθῶν κατὰ τὰ ἔργα τῶν ἀγάλματος τῆς Ἐδέρπιος, ποὺ ποδενθῆσθῶν εἰς τὴν πλατείαν τῆς γερουσίας, ἀπάνται ἀπὸ τὸν καθεδρικὸν ναόν. Καὶ ἦτο περίοδος τῶν νηστειῶν. Ἡ σὺγκροσσε ἀπέληξεν εἰς νῆαν ἔθροισιν. Ὁ ἀρωμακῶσθῶν λαὸς ἔρροσσε τὸν Ἰωάννην νῆατα και ἡμέραν εἰς τὸν ναόν και τὸ ἐπισκοπεῖον, ἀλλ' αὐτῶς, ἀντιληφθῆσθῶν τὰς διαθέσεις τῆς ἐξουσίας εἰς ἄραος τοῦ λαοῦ, παρεβῆθη εἰς τοὺς στρατιώτας τὸ Πάσχα τοῦ 404 και ἀθήρησθῆ εἰς τὴν Κουκουσὸν τῆς Ἀρμενίας.

Ὀριζόμενα προσέταθει ποὺ ἀνεκλήθησαν πρὸς ἀίρῶσθῶν τῆς ἀποφάσεως παρὶ ἔθροισιν, μάλιστα μὲ πρωθυπουργίαν τοῦ ἀρχιεπισκοπῶν τοῦ Ρώμης Ἰννοκεντίου, προσκέλευσε ὑποφίαι τῶν ἔχθρων του, οἱ ὅποιοι ἐνήργησαν τότε θίως νὰ μεταφερθῆ ὁ ἀρχιεπισκοπῶν βορειότερον, εἰς τὸν Καύκασον. Ἀπέθανεν ἀπὸ τὰς κακουχίας εἰς τὸν θρόνον πρὸς τὸ Κόμμα τοῦ Πόντου, τὴν 14 Σεπτεμβρίου 407, προσέταθεν τὰς λέξεις «ἄδεια τῶ Θεῶ πάντων ἔνεκεν».

Ἐπειθῶ οἱ ἐπιστοὶ του δὲν ἀνεγνώθησαν τὸν ἀντικανονικῶν διὰ ἔθρον τοῦ εἰς τὴν ἔθραν, ἀθιμοσγῆσθῆ σίχτιμα εἰς τὴν οικονομικῶν Ἐκκλησίαν, τὸ λεγόμενον σίχτιμα τῶν Ἰουδαίων, ἡ δὲ Ρώμη, τεταγμένη πάντοτε ὑπὸ τοῦ Χρυσόστομου, θίμωσθῶ τὰς σίχτας τῆς μὲ τὴν Κωνσταντινουπόλιν. Ἡ τάξις ἀποκαταστάθῆ μετὰ τὴν ἀνα-

κομηδὴν τῶν λεγόμενων αὐτοῦ εἰς τὴν πρωτεύουσάν το 438 ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Πράβλου.

Ἡ γέννησις τοῦ Κορτάτζι τὴν 14 Νοεμβρίου, ἀπὸ κοινοῦ δὲ μετὰ τῶν ἄλλων ἱεραρχῶν ἐορτάζεται τὴν 30 Ἰανουαρίου.

Ὁ Χρυσόστομος ὑπῆρξεν εἰς τὴν πολυγραφωτέραν καὶ ἑπαινεσιώτεράν ἀνδρῶν τῆς πατριᾶς λογιότητις καὶ εἶνε· εὐλόγημα δὲ τὸ διὰ τὸν οὐρανὸν τῆς συγγραφικῆς τοῦ παραγωγῆς ἔχει διακοσῆθαι. Ἀνεπὲρβλητος εἶναι ἡ ἀνείσις, ἡ σαφήνεια καὶ ἡ συμπαθέστως τοῦ λόγου του, ἀραταὶ ποὺ τὸν κατέστρασαν τὸν περισσότερον ἀναγνωσθέντα πατέρα τῆς Ἐκκλησίας, δευτέρον μετὰ τὴν Ἁγίαν Γραφήν.

Τὸ συγγραφικὸν τοῦ ἔργου ἐκτείνεται εἰς τρεῖς φάσεις· τῆς φάσεως τῶν δογματικῶν καὶ λοιπῶν πραγματικῶν ποὺ φθάσει μέχρι τῆς χειροτονίας του εἰς πρεσβύτερον (386), τὴν φάσιν τῶν ὁμιλιῶν ποὺ φθάσει μέχρι τῆς δριτοκτῆς ἐξορίας του (404), τὴν φάσιν τῶν ἐπιστολῶν ποὺ καλύπτει τὴν τριτείαν τῆς ἐξορίας του. Ἐννοεῖται δὲ πολλαὶ σειραὶ ὁμιλιῶν, καθὼς καὶ πολλαὶ ἐπιστολαί, εἶνε πραγματικὰ δοκίμια ἢ πραγματείας.

Τῆς περισσώτατος πραγματείας του, ποὺ εἶναι δογματικὸς, ἠθικὸς καὶ ποιμαντικὸς περιεχομένου, ἔγραψε τὸν καιρὸν ποὺ ἤσκαίτο εἰς τὴν Ἑρμιάν. Ἐθροσκόπημος ἀκόμη εἰς τὸ στάδιον κατὰ τὸ ὅποιον εἰς τὴν σκῆψιν τοῦ κυριάρχου ἢ ἑρμητικῆς δοκιμῆς, ἰσχυροὶ τὸν μοναχὸν ἀνώτερον τοῦ βασιλέως. Ἄλλ' ἄλλογον ἀργότερον ματέβαλε γυμνῶν ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο. Τὸ μῆκος ἀξιωματικῶν ὅποιου ἢ τιμῆς εἶναι ἀνεπὲρβλητος εἶναι τὸ ἱερατικὸν καὶ εἶς τὸ μοναχικόν.

Βασίλειος ὁ Ἰωάννης ἔμεινε γινώσκων εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς ὁ «Χρυσόστομος», ἐκείνος δὲ. Ἡ ρητορεία του δὲν εἶναι τέχνη, ἀλλὰ πνεύμα. Ἄν καὶ εἶχε σπουδαίαν ρητορικὴν ὑπὸ τὸν διασημότερον καθηγητὴν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οἱ λόγοι του δὲν προέβουν προσάδειαν συμφορῶσεως εἰς τεχνικὸς κανόνας· εἶναι προτόνια ἐκφράσεως ρητορικῆς δυνάμεως. Διακρίθησαν δὲ καταγραφῆς ὑπὸ ταχυγράφων, μολοντί. Εἰς ὅτις ἐπιπέθει συνθήκας τὰ καίματα ἐκ τῶν ὑστέρων, εἶναι φανερόν ὅτι αὐτὰ δὲν διακροῦν ἔλην τὴν ἀξίαν ποὺ εἶχον ὅπως ἱερατικοῦ.

Ἀπὸ τῆς δ' κατ' ἑξῆς Χριστιανὸς διδάσκαλος, ποὺ ἐχρησιμοποίησε ὡς προφορῶσετον μέσον καθοδηγητικῶς τὴν ἄμεσον ἐπαθὴν ἀπὸ τῶν ἑβδόμων μετὰ τὸν λόγον. Ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐπετελέθη εἰς τὴν Ἀντιόχειαν καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν ἢ Ἰστανδούπολιν ἐπαθὴ μετὰ τὸ ἑβδόμον καὶ ἀποκοσῆθαι. Ὁ Ἰωάννης εἰρήστικος τρόπον καὶ ἑγκαθιστῆς γέγραψε μετὰ τὸ αὐτὸ καὶ τὸ λαοῦ, ἢ ὅποις τοὺς συνέθετε τῶσαν ὅσως ὁ ἐπιπέθεις κ' χαίρη δὲ τὸς ἑκατοστῶς του.

καὶ αὐτοὶ ν' ἀκούουν τὴν λόγον τοῦ ἀγέρταστα. Προέβαιον χωρὶς ἐπιφύλαξιν εἰς τὰς συνέσεις τότε ἐπιδοκιμαστικῆς ἐκδηλώσεως, τὰ χειροκροτήματα καὶ τὰ ἐπαινετήματα, ἀλλ' ὁ Ἰωάννης ἀπέησε νὰ τὰς ἀποπαύσῃ, εἶπε δὲ· αὐτὸν ἑκατοστῶς ἄξιος λόγου θὰ ἦτο νὰ ἐπαρῶσιν εἰς τὸν βίον τὸν ἐκείνου, ποὺ τοὺς ἔζησε.

Εἰς τοὺς λόγους του ἀναλόγηται μὲ ἀπλότητα, σαφήνεια καὶ πιστευτικότητος ζητήματα ἠθικά, κοσμονικά, ἑρμητικὰ, δογματικά. Βασίλειος δὲ εἶναι διακροῦσετος ὁ χαρακτὴρ τῶν. Εἰς τοὺς εὐκαιρικῶς λόγους, ποὺ εἶναι καὶ οἱ ἐλιγνότεροι, ἐμφανίζεται μὲ ἐπιπέθεισιν, λαμπρῶν καὶ συγκινώσετον ρητορείαν, ὁμοίαν μὲ τὴν τῶν δευτερώτερον ρητόρων τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος. Εἰς τὰς ἑρμητικὰς καὶ ἠθικὰς ὁμιλίαις ἐμφανίζεται ἀντιθέτως μὲ ὅσους ἄλλοι, ἀναλυτικῶν καὶ διεισοδικῶν.

Ἡ μετὰ τὴν ἐξορίαν συγγραφικὴ τοῦ παραγωγῆς ἀποκατεῖται, ὅπως ἐλέγθη, ἀπὸ ἐπιστολῶν ποὺ μαρτυροῦν ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὀδύσῃ ποτὴ ἢ ἀγάπη του πρὸς τὸν λαόν καὶ ἡ ἐπιπέθεισιν του νὰ ἐργασθῆ ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας, ἀκόμη καὶ εἰς τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου του.

Ὅλα αὐτὰ τὰ καίματα θὰ παρουσιασθοῦν εἰς τὴν παροῦσαν ἐκδοτικὴν σειράν. Εἰς τὰς συνθέσεις εἰσαγωγῆς, ποὺ θὰ προηγουμέναι τὸν κείμενον, θὰ ἐκτείνονται τὰ περιστατικὰ τῆς συγγραφῆς καὶ τὰ ἐπισημαίνονται ἢ δοκίμια γραμμῆς τῆς διδασκαλίας τοῦ Χρυσόστομου.

- Καθηγητὴς
- Παναγιώτου
- Π. ΚΡΗΣΤΟΥ
- Σ. ΣΑΚΚΟΥ

ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΠΕΡΙ ΑΚΑΤΑΛΗΠΤΟΥ

Εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ Χριστιανικοῦ πληρώματος ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος παραμένει πάντοτε ὡς ὁ πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἐμιόχθησας κατ' ἐξοχὴν διὰ τὴν διακρίσιν τῆν κοινωνίαν μὲ τὰ χριστιανικὰ ἱερόδη. Ἀπὸ τὸ σημείον ἕως αὐτὸ μέχρι τοῦ ἰσχυρισμοῦ μερικῶν ἐρευνητῶν διὰ τὸ ἰσχυρισμὸν διὰ τὰ θεολογικὰ καὶ δογματικὰ προβλήματα ὑπάρχει μεγάλη ἀπόστασις. Ὁ ἰσχυρισμὸς αὐτῶν εἶναι χωρὶς ἄλλο ἀδόκιμος διὰ τὴν ἀποστασιν καὶ ἀποστασιν ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Χρυσόστομου ὅσα δογματικὰ τεμάχια, ὅσα ὡς ἀποδείξει διὰ αὐτὸς ὑπερβάλλει κάθε ἄλλον πατέρα τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν παραγωγὴν δογματικῶν κειμένων. Ἦτο πραγματικὰ συνθετικὸς ἡγέτης τοῦ ἐκτετατοῦ διὰ τὰ πάντα καὶ ἔγραψε διὰ τὰ πάντα. Ἐπιφέρει λοιπὸν καὶ δογματικῶς, χωρὶς αὐτὸ νὰ εἶναι τὸ κύριον ἔργον αὐτοῦ.

Σημειώσαντες ὅτιν μεταξὺ τῶν λόγων τοῦ ἀφιέρωσιν εἰς θεολογικὰ προβλήματα ἔχουν οἱ πάντα Περὶ Ἀκαταλήπτου τοῦ Θεοῦ. Ἀποτελοῦν ἐντέτυκον τὴν ὁποῖαν ὁ ἐκδοτὴς ἔχουν ἐντέλει εἰς μίαν περὶ λόγων τοῦ ἐξερῶνται ὁ ἱερός πατὴρ ἐναντίον τῶν Ἀνομιῶν. Οἱ πάντα αὗτοι λόγοι ἐξερῶνται εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τὸ ἐπινοήσαντος τοῦ 388, τοῦ ἔτους δηλαδὴ κατὰ τὸ ὅπου ὁ Χρυσόστομος εἶχε χειροτονηθῆ εἰς πρεσβύτερον ὁ μὲν πρῶτος εἰς τὰ τέλη Ἀυγούστου, οἱ δὲ ἄλλοι, ἔπειτα ἀπὸ παρεμβολῆν ἄλλων κηρυγμάτων, τὸν Νοέμβριον καὶ τὸν Δεκέμβριον.

Ἄν καὶ τὸ θέμα τῶν εἶναι κατ' ἐξοχὴν δογματικόν, ἀφρονεῖν εἰς αὐτοὺς αἱ ἦθκαί παρανομίαις καὶ προτροπαί, τοῦ ὅπου συνήθισμένοι καὶ τῶν ἀγαθῶν εἰς τὸν Χρυσόστομον. Ἐξ ἄλλου κατὰ τὴν συνείδησιν τοῦ εἰσὸς εἰς αὐτοὺς καὶ ἐν δεύτερον θέμα, τὸ παρὶ προσωπῆς, κυρίως εἰς τὸ τέλος κάθε ὁμιλίας. Ἦτο συνήθεια, τὴν ὁποῖαν ἠκολούθει ὁ ἱερός πατὴρ διὰ λόγους παιδαγωγικοῦς διὰ νὰ μὴ κορυφῆ τοῦ ἀκροῦτος μὲ τὴν δογματικὴν μονοτονίαν.

Οἱ Ἀνόμοιοι ἀπεκρίσαν τὴν ἀρετὴν μερῶν τοῦ Ἀρειανισμοῦ. Ἄν ἀπεδίχοντο τὴν θεότητα τοῦ Υἱοῦ, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ

τὸν ἐθεόωσαν κτίσμα αἰθερῶ. Ἀπὸ αὐτῶν τοῦ Θεοῦ, λόγους, εἶναι ἡ ἀγεννησία, ὁ δὲ Υἱὸς προέρχεται ἀπὸ γέννησιν, εἶναι φανερόν ἐτι ὁ δεύτερος εἶναι διάφορος ἀπὸ τὸν πρῶτον τὸ γέννησιν εἶναι ἀνόμοιον ἀπὸ τὸ ἀ-γέννητον. Διὰ τοῦτο ἀνομιώσθησαν Ἀνόμοιοι.

Εἰς τοὺς παρόντας ἑως λόγους τὸν Χρυσόστομον ἀπασχολεῖ ἐν ἄλλο βασικῶν σημείων τῆς διδασκαλίας τῶν Ἀνομιῶν, ὅπως τὴν εἶχε διακρίσιν: ὁριστικῶς ὁ τελευταῖος διακρίσιν τῆς ἑνόμοις, μεγάλος ἡγέτης τῆς μερίδος αὐτῆς. Πραγματικὰ ἔκαινο πού, ὅπως φαίνεται, ἐκαστικῶς περισσότερο τὴν σκέψιν τῶν Ἀνομιῶν ἢ τὸ γνωσιολογικὸν πρόβλημα. Τὸ ἔβον ἀπηγγέλει Ἐπιφάνιος καὶ τοὺς Ἑλληνας φιλοσόφους τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς. Καὶ ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ καθένας μὲ τὸν ἑἰκόνα του τρόπον ἐξυφάνον μέχρις ἀπερβολῆς τῆς γνωστικῆς δυνάμεως τοῦ ἀνθρώπου. Εἰδικῶς ὁ Ἀριστοτέλης θεωρεῖ ἔμφρον τὴν ἰκανότητα κατανοήσεως τῶν πρῶτων ἀρχῶν, ἐπ' ὅσον ὁ νοῦς εἶναι ὁμοίως προεκτετατός, συνιστῶ καθάρων ἀνεργεῖαν καὶ περιελίξει εἰς αὐτὸν ἕως τῆς μορφῆς. Ἐπιφάνιος ὁ ἀνθρώπος ἡμπορεῖ νὰ κατανοήσῃ διὰ μόνον τὰ ἐπὶ μέρους πρόγματα τοῦ ὁμοειπέτου εἰς τῆς ἀσθένειας, ἀλλὰ καὶ τὴν οὐσίαν τῶν ἑνῶν καὶ τὸ καθόλου καὶ αὐτὸν τὸν Θεόν.

Οἱ Ἀνόμοιοι ἀκολουθοῦντες τὸν Ἀριστοτέλην εἰς τὸ σημείον τοῦτο, ἐδέχοντο τὸ ἀπεριόριστον τῆς νοητικῆς ἰκανότητος τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τῆς ὁποίας εἶναι αὐτὸς ἰκανὸς νὰ γνωρίσῃ τῶν τῶν κῶσμων ὅσον καὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ. Ὅτι γνωρίζαι ὁ Θεὸς διὰ τὸν ἑαυτὸν του, γνωρίζαι δι' αὐτὸν καὶ ὁ ἀνθρώπος. Οἱ Ὀρθόδοξοι διεῖδον εἰς τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν δύο τόπους τοῦ περιελίξον δύο ἀντιστοίχους κινήσεις τὴν τῶν ἡ ἀνακρίβειαν τῶν ἀκριβῶν ἀντιλήψιν, ἀπὸ ἡμπορεῖ νὰ γνωρίσῃ τὰ πάντα, νὰ θεωρηθῆ ἐπὶ διὰ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἔξω οὗτε ἀπὸ αὐτὸν τὸν Θεόν καὶ τὴν τῶν νὰ μείνωσιν τὸ μεγαλύτερον τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ ἀδύνατον εἰς τὴν ὑπερστικὴν προσέθειαν νὰ τὸν καταστήσῃ ἀντικείμενον περιεργείας καὶ ἰσχυρίζονται διὰ εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας. Διὰ τοῦτο τὴν καταπολεμοῦσαν μὲ ἐπιμύθητα, ἔβλεπε μάλιστα οἱ ἐπιφάνιος Κατπαδόξαι θεολόγοι, τοὺς ὁποῖους ἐμυμήθη ἔπειτα ὁ Χρυσόστομος.

Εἰς τοὺς ἄλλους περὶ Ἀκαταλήπτου τοῦ Θεοῦ ὁ Χρυσόστομος παριστάνει τὴν μεγαλειότητα τοῦ Θεοῦ μὲ ἀπαράμιλλον παραστατικότητα καὶ δύναμιν. Εἶναι ὑπερβατικῶς καὶ ἀπύλητος. Ἀρχὴ καὶ αἰτία καὶ πηγὴ ἑνῶν τῶν ὄντων καὶ ἑνῶν τῶν ἀγαθῶν, ἐνεργεῖ ἔργα θαυμάσια μὲ τὸν λόγον του κατασκευάζει τὸν οὐρανὸν ὅσον καὶ αὐτὸν καὶ τὴν γῆν ὅσον μὴδεν. Ἐπιφέρει εἰς τὴν ἐναντίον του διόκλη-

ρος ἢ κτίσις σαλεύεται καὶ τρέμα· ὁ ἄνθρωπος καταλαμβάνεται ἀπὸ φόβου, βλαγῶν καὶ σποδοβίη· οἱ ἄγγελοι συνίχονται ἀπὸ φόβου.

Πῶς εἶναι λοιπὸν δυνατόν νὰ τὸν σιλλῶσῃ ὁ ἄνθρωπος; Ἀδύνατος εἶναι εὐταλὴς ἐν μὲ περιουσιμένους ἰκανότητος καὶ κινήσει· μέσα εἰς τὰ ἔργα τοῦ μέτρου γνώσεως, ποῦ ἔβωσεν ὁ Θεός. Οἱ λογισμοί, εἰς ἔργων νοσηλαί, δὲν ἄρκοῦν εἰς τὴν πλήρη κατανοήσασιν οὐδε αὐτῶν τῶν κινήσασιν πραγμάτων, ὅπως εἶναι τὰ σφαιρικά σώματα καὶ ἡ λειτουργία τοῦ ἀνθρώπου ὀργανισμοῦ, πόσον μάλλον διγνώτερον εἶναι δυνατόν νὰ διεισδύσων εἰς τὴν μεγαλειότητα τοῦ Θεοῦ.

Ἄλλ' ὁ Χρυσόστομος κάθε ἄλλο παρὰ τὸν ἀγνωστικισμὸν κηρύσσει· Ἡ κατανόησις τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ολοκληρωτικῶς ζήτη πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Τὸ μέσον δὲ' αὐτὴν καὶ ἡ ἔκτασις αὐτῆς εἶναι θεοδαίως διάφορα ἀπὸ τὰ παρουσιάζόμενα εἰς τοὺς ἄνομοιους.

Πραγματικὰ ὁ Θεός ἔβωσεν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν δυνατότητα μερικῆς γνώσεως. Εἶναι φυσικὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἀγαθότητος τοῦ τὸ θεὸν κἀνάσκει πρὸς τὸν κόσμον κατὰ πραγματάσασιν καὶ ἐπιτρέπαι νὰ γνωσθῇ. Ἀποκαλύπτεται. Ἐσάβη ὅμως τοῦ ἀποκαλύπτεται εἶναι εἶναι ἡ οὐσία τοῦ, ἀλλ' ἡ δόξα τοῦ. Διὰ τοῦτο οἱ ἄνθρωποι δὲν δύνασται νὰ γνωρίσων τὸν Θεὸν εἰς ἕλιν, ἀλλὰ μόνον τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀνεργείας τοῦ Θεοῦ, κυρίως αὐτὰς ποῦ ἀναφέρονται εἰς τὸν προσημαίνον καὶ δὲ' αὐτὸ ὁ Ἰωάννης ὀνομάζει οὐρανοφίας.

Ἡ ἀποκάλυψις αὐτὴ ἀξιοποιεῖται διὰ τῆς πίστεως, ἡ ὅποια ἀπὸ τὸ ἵνα μὲν μέρος δὲν χρειάζεται τὰς λογικὰς κατασκευὰς κατὰ μόνον ἐρμητικῶν καὶ δογματικῶν, ἀπὸ τὸ ἕλλο δὲ εἶναι φέρει ἰκανόσασιν τοῦ νοῦ. Ἡ πίστις διευκολύνει τὴν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐπενήργειαν τῆς θείας χάριτος καὶ τοῦ θείου φωτισμοῦ, ἐφ' ὅσον ἀπαλλοτριῶσιν ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῆς φιλαυτίας καὶ ἀποσιωπῶσιν εἰς τὸν Θεόν. Τότα αἱ γνωστικαὶ δυνάμεις ἀρχίζου νὰ λειτουργῶσιν ἑμαυτοῦ καὶ νὰ κατανοῶσιν τὸν Θεόν.

Ἡ ἀδυναμία αὐτῆ τοῦ ἀνθρώπου νὰ κατανοήσασιν πλήρως καθορίζεται καὶ τὸ καθῆκον τοῦ ἀσάντου τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἐπίδοσις εἰς περιέργων, ἀνέργων καὶ ματαίαν διερεύνησιν τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ ὕβριν ἀνεπίστον καὶ ἀποδεικνύει· ματαιοὶν ἀλαζονείαν, ἀπὸ τὴν ὅποιαν προέρχονται ἅλα τὰ εἰς τὸν κόσμον δεινὰ, καὶ μάλιστα ἡ ἠθικὴ κατάντησις καὶ αἱ αἰρέσεις. Εἰς τὴν μικρότητα τοῦ φθέρω-που ἀρμύζει ἡ ἀποδοχὴ κάθε ἀποφάσεως καὶ κάθε ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν πίστιν χωρὶς θρασυαίαν περιέργειαν. Ἀπὸ μαρτυρεῖται κατα-νοῦσιν· Ἡ ὀρθὴ ἐκτίμησις τῶν θείων ἐκδηλωμάτων προκαλεῖ εἰς τοὺς ταπεινοὺς καὶ τοὺς σφρόνας ἕνα συναισθημα εὐλαθείας, τὸ

θεός ποῦ δέγγει εἰς προσκύνησιν. Ἀπὸ τὸ θεός ἀνόπισον τοῦ Θεοῦ, τὸ ὅποισιν εἶναι πάντοτε ἀνόμενον μὲ θυρανομήσιν καὶ φρονησίαν, γεν-νῶσαι εἰς τὴν φυγὴν ἀπερρέτη ἀγαλλίσεως.

Π. ΚΡΗΤΟΥ
Καθηγητῆς Πανεπιστημίου

Τὸ κείμενον παρατίθεται κατὰ τὴν ἔκδοσιν Montfaucon, ὅσοι τῆς ὁμοίας γίνεται καὶ ἡ μεταφρασίς, μὲ ἑλίγας ὑποσημειώσεις.

ΙΩΑΝΝΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΠΕΡΙ ΑΚΑΤΑΛΗΠΤΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

Η ΑΦΟΡΙΣΙΣ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΑΛΟΝ ΚΟΙΜΗΝΑ

Τί βλέπω; Ὁ ποιμὴν ἀπουσιάζει¹ καὶ ὄμως τὰ πρόβατα εἶναι συγκεντρωμένα μετὰ πολλὴν εὐταξίαν. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ κατόρθωμα τοῦ ποιμένος, νὰ δεκνύσῃ τὰ πρόβατα τόσον μεγάλου ζήλου, ὅτι μόνον ὅταν αὐτὸς εἶναι παρών, ἀλλὰ καὶ διὰ ἀπουσίαν. Τὰ μὲν ἄλογα πρόβατα, ὅταν λείπῃ ὁ βοσκός, μένουσι μέσα εἰς τὴν μάνδραν· καὶ ἂν ἐξέλθῃσιν χωρὶς αὐτόν, θὰ παραπλανηθοῦν. Μετὰ οὖν ὄμως τώρα δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον, διότι, ἐνῶ ἀπουσιάζει ὁ ποιμὴν, αἰεὶ ἤλθετε εἰς τὰς συνήθεις βοσκὰς μετὰ πολλὴν τάξιν. Εἰς τὴν πραγματικότητά πάντως καὶ ὁ ποιμὴν παρίσταται εἰς τὴν συγκέντρωσιν αὐτήν, ἂν ὅχι κατὰ τὴν σάρκα, ἀσφαλῶς κατὰ τὴν διάθεσιν, ἂν ὅχι κατὰ τὸ σῶμα, ἀναμφιβόλως κατὰ τὴν εὐταξίαν τοῦ ποιμνίου. Τὸν θαυμάζω λοιπὸν καὶ τὸν κολοτυκίζω, διότι κατόρθωσε νὰ ἐνσταλλάξῃ εἰς τὰς ψυχὰς σας τόσον μεγάλου ζήλου. Ἄλλαστε καὶ τὸν στρατηγὸν τὸν θαυμάζομεν ἰδιαίτερος, ὅταν τὰ στρατεύματά του παύσασθαι ἠκούσῃ καὶ κατὰ τὴν ἀπουσίαν του.

Αὐτὸ ἐλάττει καὶ ὁ Παῦλος ἀπὸ τοῦς μαθητῶν του, ὅταν ἔλεγεν· «δοτε, ἀδελφοί μου, καθὼς πάντοτε ὑπηρετοῦσατε, μὴ ὡς ἐν τῇ παρουσίᾳ μου μόνον, ἀλλὰ πολλῶν μᾶλλον ἐν τῇ ἀπουσίᾳ μου.» (Φιλ. 2, 12). Διατὶ ὄμως «πολλῶν μᾶλλον ἐν τῇ ἀπουσίᾳ μου;» (445)* Διότι, ἐν πλησίον εἰς τὴν ποιμὴν λόγος, εὐκόλως ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὰ πρόβατα, ὅταν ἡ ποιμὴν εἶναι παρών, ἐνῶ ὅταν ἀπουσιάζῃ, τὰ πρόβατα πρέπει νὰ δώσῃσιν σκληροτέραν μάχην, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχει κανεὶς διὰ

1. Ὁ ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας Θεοδοσίος ἦτο ἐπὶν κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην. Ὁ Θεοδοσίος εἶχε διαβῆ, εἰς τὴν ἐπισκοπὴν αὐτῆς Μελέτιον τὸ 381.

* Οἱ ἐντὸς παρενθέσεων ἀναχόμενοι ἀριθμοὶ παρακείμενοι, ἀντιστοιχοῦν, εἰς τὰς σελίδας τοῦ κειμένου.

νά τὰ προφυλάξῃ. Καί ἐκτός αὐτοῦ, ὅταν ὁ ποιμὴν εἶναι παρὼν, ἔχει δικαίωμα νὰ συμμετάσῃ εἰς τὴν ἀποθάν των ποιμνιομένων διὰ τὰς ἐπιτυχίας των, ἐνῷ ὅταν ἀπουσιάσῃ, τὰ κατορθώματα παρουσιάζονται ἀποκλειστικῶς ἰδικά των.

Αὐτὸς τοῦς λόγους οὕς τοῦς λέγει ὁ διδάσκαλός μας, ὁ ὁπίσος, ἀπουδῆστε καὶ ἂν εὐρίσκειται αὐτὴν τὴν συγκρίψιν, σκέπτεται οὕς καὶ τὴν συγκέντρωσίν οὕς καὶ δὲν βλέπει τόσον καθαρὰ τοῦς εὐκακομένους ἐκεῖ μαζὶ μὲ αὐτῶν, ὅσον βλέπει οὕς ποῦ εὐρίσκεισε μακρὰν του.

Ἡ ΥΠΕΡΟΧΗ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΕΝΑΝΤΙ ΤΩΝ ΛΑΘΩΝ ΑΡΕΤΗΣ

Γνωρίζω πόσον ζεστήν καὶ φλογερὴν καὶ θερμὴν καὶ ἀκράτητον ἀγάπην ἔχει ριζωμένην θεοθέτην εἰς τὴν καρδίαν του καὶ μὲ πόσῃν προσοχῇ τὴν καλλιέργει. Διότι γνωρίζει καλά ὅτι ἡ ἀγάπη εἶναι κορινθίς καὶ ρίζα καὶ πηγὴ καὶ μήτηρ ὅλων τῶν ἀγαθῶν καὶ ὅτι χωρὶς αὐτῆν τὰ ἅλλα ἀγαθὰ εἶναι ἄχρηστα. Διότι αὐτὴ εἶναι τὸ σῆμα τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου, τὸ χαρακτηριστικὸν σημεῖον τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, τὸ διακριτικὸν γνώρισμα τῶν Ἀποστόλων· ἐν τούτῳ γάρ γινώσκονται πάντες ὅτι ἐμαὶ μαθηταὶ ἔστε, λέγει. Ἀπὸ ποῶν σημεῖων λοιπὸν, λέγε μου; Ἀπὸ τῆν θαυματουργικῆν δύναμιν τῆς ἐγέρσεως νεκρῶν, τῆς καθάρσεως λεπρῶν, τῆς ἐκβολῆς δαιμονίων; Ὅχι! Ὅλα αὐτὰ τὰ παρατρέχει καὶ λέγει: ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες ὅτι μαθηταὶ μου ἐστέ, ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους (Ψαλ. 13, 85).

Καὶ τούτο συμβαίνει διότι ἡ θαυματουργικὴ ἰκανότης εἶναι ἀποκλειστικὸν δῶρον τῆς θείας χάριτος, ἐνῷ ἡ ἀγάπη εἶναι καθάρωμα τῆς ἀνθρώπινης προσπάθειος, ὃ δὲ γενναῖος δὲν κατακρίβεται τόσον ἀπὸ τὰ βῆρα ποῦ δίδονται ἄνωθεν ὅσον ἀπὸ τὰ κατορθώματα τῶν κώπων του. Διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς εἶπεν ὅτι οἱ μαθηταὶ του θὰ ἀναγνωρίζονται ὅχι ἀπὸ τὰς θαυματουργικὰς ἐνεργείας, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀγάπην. Ὁ σπουδαίος μὲ τὴν ἀγάπην δὲν στερεῖται κανενὸς στοιχείου τῆς ἀληθινῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ κατέχει τὴν ἀρετὴν ὀλόκληρ-

3. Κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας διδόντες ἕνα ἔννοιαν εἰς τὸν ὅρον φιλοσοφία, διότι ὅλων νὰ ἀντικείμεν τὸ ἴδιον τὸν ὄρατον εἰς τὰ νοσημὰ φιλοσοφικὰ συστήματα. Εἶναι λοιπὸν φιλοσοφία ἡ κατανῆσις τῆς ἀποκαλύψεως καὶ ἡ ἀπεκρίσις τῶν θεῶν ἐντολῶν εἰς τὸν ὄρατον — ἐπιτελεστέον εἶναι ὁ μοναχικὸς βίος.

ρον, τελείαν, συγκροτημένην. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος τὴν ἐξάσειε καὶ τὴν ἀνωφέρει μὲ τὸν λόγον του, μολοντί ὅσα καὶ ἂν θὰ ἔλεγε, ποτὲ δὲν θὰ κατάρθωνε νὰ τὴν ἐγκωμιάσῃ ἐπιτέως.

Πράγματι ποῖα ἀρετὴ θὰ ἤδύνατο νὰ παραβληθῇ μὲ αὐτὴν, ἡ ὁποία περιλαμβάνει τοὺς προσήτας καὶ τὸν νόμον ἀλόκληρον καὶ χωρὶς τὴν ὁπὸν οὐτε πίστις οὐτε γνώσις οὐτε κατανόησις τῶν μυστηρίων οὐτε αὐτὸ τὸ μαρτύριον οὐτε τίποτε ἄλλο θὰ κατορθώσῃ νὰ ὀδηγήσῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν σωτηρίαν; Ὁ Παῦλος λέγει: ἐὰν παραθᾶ τὸ σῶμα μου ἵνα καθήσωμαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὀφελούμαι (Α' Κορ. 13, 3). Ἄλλου δὲ πάλιν, θὰ νὰ φανερώσῃ ὅτι εἶναι πολὺ ἀνωτέρα ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ, ἔλεγεν: εἴτε δὲ προφητεῖαι καταργηθῶσονται, εἴτε γλώσσαι παύσονται, εἴτε γνώσις καταργηθήσεται: μένει δὲ πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα· μέγιστον δὲ πάντων ἐστὶν ἡ ἀγάπη» (Α' Κορ. 13, 8 ε.).

Ἀλλὰ τὰ λεγόμενα ἐδῶ ὑπὸ τοῦ Παύλου διὰ τὴν ἀγάπην μᾶς γεννοῦν σοβαρὸν ζήτημα. Τὸ νὰ καταργηθῇ ἡ προφητεῖα καὶ νὰ παύσῃ ἡ γλωσσολογία δὲν εἶναι παράδοξον, διότι τὰ χαρίσματα αὐτὰ, ἀφοῦ μᾶς ἐξυπηρέτησαν ὅταν ἦσαν ἀναγκαῖα, δὲν πρόκειται μὲ τὴν κατάργησίν των νὰ παραβλάψουν τὴν διάδοσιν τοῦ θεοῦ λόγου. Ἐξ ἄλλου ἰδοῦ ὅτι τώρα δὲν ὑπάρχει οὐτε τῆς προφητείας οὐτε τῆς γλωσσολογίας τὸ χάρισμα καὶ τὸ κριστιανικὸν κήρυγμα καθόλου δὲν παρημποδίσθη. Ἡ κατάργησις ὅμως καὶ τῆς γνώσεως ὀποτελεῖ σοβαρὸν ζήτημα ποῦ ἀπαιτεῖ ἐξέτασιν. Πράγματι, ἀφοῦ εἶπεν ὁ Παῦλος (446), εἴτε προφητεῖαι καταργηθῶσονται εἴτε γλώσσαι παύσονται, προσέθετον, εἴτε γνώσις καταργηθήσεται. Ἐὰν ὅμως πρόκειται νὰ καταργηθῇ ἡ γνώσις, ἡ κατάσταση μᾶς ἀντὶ νὰ βελτιωθῇ θὰ χειροτερεῖσθῃ, ἐφ' ὅσον ἔτσι θὰ χάσομεν τὸ κύριον στοιχεῖον τῆς ἀνθρωπινότητός μας. Ὅπως λέγει ἡ Γραφή, ἐπὶν Θεὸν φοβοῦ καὶ τὰς ἐντολάς αὐτοῦ φύλασσε ὅτι τούτο πᾶς ἀνθρώπος (Ἐκκλ. 12, 13). Ἐὰν λοιπὸν χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ φόβος πρὸς τὸν Θεόν, ὃ δὲ φόβος πρὸς τὸν Θεόν γεννᾶται ἀπὸ τὴν γνώσιν, ἡ δὲ γνώσις συμφέρει πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Παύλου πρόκειται νὰ καταργηθῇ, τότε ὅλα τὰ ἀνθρώπινα ἐπιτεύγματα θὰ ἐξαφανισθῶν, θὰ καταστραφῶμεν τελείως καὶ θὰ περιέλθομεν εἰς κατάστασιν ὅχι καλύτεραν, ἀλλ' ἴσως χειροτέραν ἀπὸ τὴν κατάστασιν τῶν ζώων. Διότι ὑπερέχομεν ἀπὸ

αυτά μόνον κατά τὸ λογικόν, ἐνῷ εἴμεθα κατώτεροι εἰς ὅλα τὰ σωματικά καρίσματα.

Τί ἐννοεῖ λοιπὸν ὁ Παῦλος μετὰ τὴν πρότασιν «ἢ γνώσκω καταργηθήσεται»; Ἡ ἔκφρασις αὐτὴ δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν καθόλου γνώσιν, ἀλλ' εἰς τὴν μερικὴν, ὅταν δὲ λέγη καταργησὶν ὁ Παῦλος, ἐννοεῖ τὴν πρὸς τὸ καλῶτερον ἀνάπτυξιν τῆς γνώσεως, διότι ἡ κατάργησις τῆς μερικῆς γνώσεως ἀδυνατεῖ εἰς τὴν τελείαν γνώσιν. Συμβαίνει δηλαδὴ μετὰ τὴν γνώσιν ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἡλικίαν τοῦ παιδιοῦ, ἡ ὁποία καταργεῖται μετὰ τὴν σφύρην καὶ ἐνηλικίωσίν του, καθὼς νὰ ἐξαφανίζετο ἡ ἵπαρις. Αὕτη ἡ μικρὰ γνώσις, λέγει ὁ Παῦλος, θὰ πάσῃ πλέον νὰ εἶναι μικρὰ, ὅταν ἀξερθῇ εἰς τὸ μέλλον. Αὐτὸ σκρινῶς σημαίνει τὸ «καταργεῖται», ὅπως ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὰς ἐκφράσεις ποὺ ἀκολουθοῦν. Διὰ νὰ μὴ νομιῆς δηλαδὴ ὅτι μετὰ τὴν κατάργησιν ἐννοεῖ πλήρη κατάλυσιν, ἐνῷ αὐτὸς θέλει νὰ δηλώσῃ σφύρην καὶ πρόβodon πρὸς τὸ καλῶτερον, μετὰ τὸ «καταργεῖται» προσέθετον «ἐκ μέρους γινώσκω» καὶ ἐκ μέρους προφητεύωμεν ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τότε τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται, τότε δηλαδὴ τὸ μερικὸν θὰ παρακωρηθῇ τὴν θέσιν του εἰς τὸ τέλειον. Ὅποτε ἡ ὀτελής γνώσις καταργεῖται, διὰ νὰ ἀντικατασταθῇ ὅπῃ τὴν τελείαν καὶ συνεπῶς ἡ κατάργησις εἰς τὴν περιπτώσιν αὐτὴν σημαίνει ἀσκληρώσιν καὶ ἀσκησιν τοῦ μεγαλύτερου.

ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ

Πρόσεξε δὲ καὶ τὴν σύνεσιν τοῦ Παύλου. Δὲν εἶπε «ἐμὲ γινώσκωμεν», ἀλλὰ «ἐκ μέρους γινώσκωμεν», διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι κατέχομεν μέρος μόνον τοῦ μέρους. Ἰσως ἐπιθυμεῖτε ν' ἀκούσατε καὶ πόσον μέρος κατέχομεν καὶ πόσον ὑπολείπεται, καὶ ἂν κατέχομεν τὸ μεγαλύτερον ἢ τὸ μικρότερον μέρος. Διὰ νὰ μῆθις λοιπὸν ὅτι κατέχεις τὸ ὀλιγώτερον καὶ μάλιστα οὐκ ἁπλῶς τὸ ὀλιγώτερον, ἀλλὰ θὰ ἔλεγα τὸ ἑκατοστὸν ἢ τὸ μυριστίον, ἄκουσε τὴν συνέκειαν τοῦ κυρίου — ἀλλὰ καλύτερα, πρὶν οὐκ ἀναγνώσῃ τοὺς ἀποστολικοὺς λόγους, νὰ οὐκ φέρῃ ἕνα παράδειγμα, διὰ νὰ παραστήσῃ κατὰ τὸ δυνατόν πόσον μέρος τῆς γνώσεως μᾶς λείπει καὶ πόσον κατέχομεν τώρα. Πόσον διαφέρει λοιπὸν ἡ γνώσις, ποὺ θὰ μᾶς δοθῇ εἰς τὸ μέλλον, ὅπῃ τὴν παροῦσαν γνώσιν μας; Ὁμοῦ διαφέρει ἡ τέλειος ἀνὴρ ὅπῃ τὸ θηλάζον θρέφεται, τόσο

εἶναι ἡ ὑπεροχὴ τῆς μελλούσης ἀπὸ τὴν παροῦσαν γνώσιν. Καὶ ὅτι τοῦτο εἶναι ἀληθὲς θὰ μᾶς τὸ γνωρίσῃ πάλιν ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ εἶπεν «ἐκ μέρους γινώσκωμεν», προσέθεσε τὸ ἔκθις, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι κατέχομεν τὸ μικρότερον μέρος, «ὅτε ἤμην νήπιος, ὡς νήπιος ἐλάλουν, ὡς νήπιος ἐφρόνου», ὡς νήπιος ἐλογίζομην» (447) ὅτε δὲ γέγονα ἀνὴρ, κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου» (Α' Κορ. 13, 11). Παρέθελεν ἔτσι τὴν παροῦσαν γνώσιν μετὰ τὴν νηπιώδη κατάστασιν, τὴν δὲ μελλούσαν γνώσιν μετὰ τὴν κατάστασιν τοῦ τελείου ἀνδρός. Καὶ δὲν εἶπεν, «ὅταν ἤμην παιδί», διότι ποῖδι λέγεται καὶ ὁ δωδεκαετής, ἀλλ' εἶπεν, «ὅταν ἤμην νήπιος», ἐννοῶν τὸ θρέφον ποὺ τρέφεται ἀκόμη μετὰ μητρικὸν γάλα. Περὶ τοῦ ὅτι δὲ ἡ Γραφὴ ὀνομάζει νήπιον τὸν θηλάζοντα, ἔκουσε τὸν ψολιχὸν «Κύριε, ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῆ» ὅτι ἐπήρθη ἡ μεγαλοπρέπειά σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, ἐκ οὐρανοῦ νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρίσκει αἶνον» (Ψαλμ. 8, 2 ἔ.). Βλέπετε λοιπὸν ὅτι παντοῦ ὀνομάζει νήπιον τὸν θηλάζοντα;

Ἐπειτα ὁ Παῦλος, προβλέπων διὰ τοῦ πνεύματός του τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μετανενεστέρων, δὲν ἠρέθη μόνον εἰς τὸ ἐν αὐτῷ παράδειγμα, ἀλλὰ μᾶς διεσέδεικται περὶ τῆς ἀληθείας τῆς διδασκαλίαις του καὶ μετὰ δεύτερον καὶ τρίτον παράδειγμα. Ὅπως ὁ Μωυσῆς, διὰ νὰ μείρῃ τοὺς Ἰουδαίους ὅτι ἀπεστῆλη ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ἔλαβε τὴν δύναμιν τῆς διεργασίας τριῶν θαυμάτων, ὥστε, ἂν ἀποτήσουν εἰς τὸ πρῶτον, νὰ δεχθῶν καὶ πεισθῶν εἰς τὸ δεύτερον, ἐὰν δὲ περιφρονήσων καὶ αὐτὸ, νὰ δεχθῶν τὸν προφήτην ἀπὸ ἐντροπῆν ἐνώπιον τοῦ τρίτου ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος χρησιμοποίησε τρία παράδειγματα, πρῶτον τοῦ παιδιοῦ διὰ τῆς φράσεως «ὅτε ἤμην νήπιος, ὡς νήπιος ἐφρόνου», δεύτερον τοῦ καθρέπτον καὶ τρίτον τοῦ αἰνίγματος. Ἀφοῦ εἶπε δηλαδὴ, «ὅτε ἤμην νήπιος», προσέθεσε «ἐλλέπομεν νῦν δι' ἐσότηρου ἐν αἰνίγματι». Ἰδοὺ καὶ δεύτερον παράδειγμα τῆς παροῦσης ἀδυναμίας καὶ τῆς ἀτελείας τῆς γνώσεως, τὸ «δι' ἐσότηρου» τρίτον δὲ, τὸ «ἐν αἰνίγματι».

Τὸ ποῖδι δάλεπει πολλὰ καὶ ἀκούει καὶ ὀμιλεῖ, ἀλλὰ σφύρις ὅτι δάλεπει οὐτε ἀκούει οὐτε ὀμιλεῖ καὶ κάμνει μὲν σκῆψις, ἀλλὰ χωρὶς ἰδῆν καὶ σαφήνειαν. Ἐτσι καὶ ἐγὼ, γνωρίζω μὲν πολλὰ, ἀλλὰ δὲν γνωρίζω τὸν τρόπον καὶ τὴν αἰτίαν των. Γνωρίζω π.χ. ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι παντοῦ καὶ ὅτι εἰ-

νοι καθ' ἄλεκληρίαν παντοῦ, ἀλλὰ δὲν γνωρίζω κατὰ ποῖον τρόπον. Γνωρίζω ὅτι εἶναι θνατός, καὶ ἀγέννητος καὶ ἀθάνατος, ἀλλὰ δὲν γνωρίζω πῶς, ὅτι τὸ ἀνθρώπινον λογικὸν εἶναι ἀθάνατον νὰ ἐννοήσῃ πῶς ἢ ποῦ νὰ ὑπάρχῃ ἂν μὴ λαμβάνων τὴν ὑπάρξιν ὅσπερ ἀπὸ ἄλλο ἢν ὅσπερ ἀπὸ τὸν θεοῦν του. Γνωρίζω ὅτι ἐγέννησεν Υἱόν, ἀλλ' ἀγνοῶ πῶς γνωρίζω ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐξ αὐτοῦ, ἀλλὰ δὲν γνωρίζω πῶς. Τρώγων φαγητὰ, ἀλλ' ἀγνοῶ πῶς μεταβάλλονται εἰς φέγγος, εἰς αἷμα, εἰς κυρτὸν, εἰς κοιλίην. Ἄφωσ δὲ ἀγνοοῦμεν τὰ πράγματα πῶς ἐλέπομεν καὶ τρώγομεν κάθε ἡμέραν, πῶς ἐκχομεν τὴν ἰσάμην νὰ ἐξικνίσωμεν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ΠΛΑΞΗ ΤΩΝ ΑΝΟΜΟΙΩΝ
ΠΕΡΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣ ΓΝΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΟΥΣΙΑΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Ποῦ εἶναι λοιπὸν οἱ ἰσχυριζόμενοι ὅτι κατέχουν ἀλόκληρον τὴν γνώσιν, ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητα ἔχουν καταπέσει εἰς τὸ ὄραθρον τῆς ἀγνοίας; Διότι οἱ λέγουσι ὅτι ἀπέκτησαν ὅλην τὴν γνώσιν εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν, ὅτι τὴν στερηθῶν τελείως εἰς τὸ μέλλον. Πράγματι ἐνῶ πῶς ὁμολογῶ ὅτι ἔχω περιωρισμένην γνώσιν, ὅταν δεχθῶ ὅτι ἡ γνώσις αὕτη καταργεῖται, διαδίκω πρὸς τὸ ἀνώτερον, διότι θὰ καταργηθῆ ἢ μερικῶς καὶ θὰ γίνῃ τελειότερα. Αὐτὸς ὁμοῦ πῶς ἰσχυρίζεται ὅτι κατέχει πλήρη καὶ ἀλόκληρον καὶ τελείαν τὴν γνώσιν καὶ ἔπειτα ὁμολογεῖ ὅτι ἡ γνώσις αὕτη θὰ καταργηθῆ εἰς τὸ μέλλον, διακηρύσσει ὅτι θὰ μείνῃ χωρὶς γνώσιν, ὅσοι ἢ μὲν τωρινή, πῶς κατὰ τὴν γνώμην του εἶναι τελεία, θὰ καταργηθῆ (448), ἄλλη δὲ τελειότερα δὲν ὑπάρχει διὰ τὴν ἀντικατάστασιν. Βλέπετε, πῶς μὲ τὸν ἰσχυρισμὸν των ὅτι γνωρίζουν τὸ πᾶν κινδυνεύουν καὶ ἐδῶ νὰ μὴ ἔχουν μερὶ τὴν γνώσιν καὶ ἐκεῖ νὰ μὴ ἀποκτήσουν πληρύτεραν; Τόσον ἢ γάρον κακὸν εἶναι τὸ νὰ μὴ μὲναιμεν μέσα εἰς τὰ ὄρα, πῶς μὲν ἔθεον ὁ Θεὸς ἐξ ὀρχῆς. "Ἐτοι καὶ ὁ Ἄδამ ἀπὸ τὸν πόθον ἀποκτήσεως μεγαλυτέρας τιμῆς ἔλασε καὶ ὄσῃν εἶκεν" εἶται καὶ πολλοὶ φιλόσοφοι οὐκὰν κάνουν καὶ ὅσα ἔχουν ἐξ αἰτίας τοῦ πόθου των ὕ ἀποκτήσουν περισσότερα. Κατὰ παρόμοιον τρόπον καὶ οἱ Ἀνόμοιοι, ἀναμένοντες ὕ ἀποκτήσουν ἐδῶ ἀλόκληρον τὴν γνώσιν, κάνουν καὶ τὴν μερικὴν.

Διὰ τοῦτο οὐκ οὐβουλεύω ὕ ὀσπερῆγετε τὴν μανίαν των· διότι ὄκραν μανίαν φανερίνει ἡ ἐπιμονὴ των ὕ γνω-

ρίζουν τελείως τί εἶναι κατὰ τὴν οὐσίαν ὁ Θεός. Καὶ δὲ νὰ πεισθῆτε ὅτι πρόκειται περὶ ἐσχάτης μανίας, θὰ οὐκ φέρω ἀποδείξεις ἀπὸ τοὺς προφήτας. Οἱ προφήται λοιπὸν, οὐκ μόνον δεῖκνουν ὅτι ἀγνοοῦν τί εἶναι κατὰ τὴν οὐσίαν ὁ Θεός, ἀλλ' εὐρίσκονται εἰς ὑπορίαν ἀκόμη καὶ περὶ τοῦ πῶς εἶναι ἡ σοφία του, μολοντοὶ δὲν προέρχεται ἡ οὐσία ἀπὸ τὴν σοφίαν. ἀλλ' ἡ σοφία ἀπὸ τὴν οὐσίαν. "Ὅταν δὲ οἱ προφήται δὲν κατορθώσουν νὰ κατανοήσουν μὲ ἀκριβείαν ὅσπερ τὴν σοφίαν ἀκόμη, δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα μανίας νὰ νομίζουν αὐτοὶ ἐδῶ ὅτι ἢ ποροῦν νὰ καταστήσουν τὴν θεῖαν οὐσίαν ἀντικείμενον μελέτης μὲ τὰς λογικὰς κατασκευὰς: "Ἄς ἄκούσωμεν λοιπὸν τί λέγει ὁ προφήτης δι' αὐτὴν ἐθαυμασιώθη ἡ γνώσις σου ἐξ ἔρου", καὶ ὄλιγον κάτωτερον ἐετομολογήσομαι σοι, ὅτι φοβερὰς ἐθαυμασιώθηκες. Τὶ σημαίνει φοβερὰς; Ὁ πολλὰ πράγματα θαυμάζομεν εἰς τὴν ζωὴν καὶ χωρὶς ὄμοῦ νὰ οἰσθινώμεθα φόβον, ὄμοῦ τὸ κάλλος τῶν κινήτων, τοὺς ζωγραφικὸς πίνακας, τὴν ἀραιότητα τῶν σωματίων. Θαυμάζομεν δὲ ἐπίσης καὶ τὸ μὲνθος τῆς θαλάσσης καὶ τὸν ὕπερον θυθὸν τῆς, ἀλλὰ μὲ φόβον, καθὼς κυττάζομεν πρὸς τὸ ὄραθρον. "Ἐτοι λοιπὸν καὶ ὁ προφήτης, καθὼς ἐκτόταξέ πρὸς τὸ ὕπερον καὶ ἀναθὲν πέλανος τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, καταλήθη ἀπὸ τὴν γῆν, ἢ ἀναθῆθη θαυμασιῶν ἀνάμικτον μὲ πολλὸν φόβον καὶ ἀπεμακρύνθη λέγων: "Ἐὰ ἐὰ ὄρησῃ διὰ τὰ ὕπερα καὶ φοβερὰ θαυμάτια σου τὰ ἔργα σου εἶναι θαυμάσια καὶ ἢ γνώσις σου εἶναι πᾶν μεγαλειώδης δι' ἐμέ, πᾶν δυνατὴ, ὅσῃν ἢ πορῶ νὰ τὴν πληρώσω" (Ψαλμ. 138: 14 6).

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΓΙΩΣΤΟΥ ΤΗΣ ΟΥΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΒΟΥΛΩΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Ἰδοὺ παράδειγμα εὐγνωμοσύνης δούλου ὄ εὐχαριστοῦ, λέει, διότι ἔχω ἀεσώτην ἀκατάληπτον. Καὶ δὲν ὄμλει ἐδῶ περὶ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ — αὕτην τὴν παραλείπει ὄς ἀναγνωσθῆται ἀκατάληπτον — ἀλλὰ τὸ λέγει αὐτὰ διὰ τὴν πανταχοῦ παρουσίαν τοῦ Θεοῦ, δεῖκνουν ὅτι δὲν γνωρίζει ὅσπερ καὶ μὲ ποῖον τρόπον εἶναι πανταχοῦ παρῶν. "Ὅτι δὲ ὄμλει

ὄ. ὄ φέρος ἀνάμικτον τῆς μεγαλειώδους τοῦ Θεοῦ εἶναι: θεμελιώδης στοιχείον τῆς ὄριστικῆς γενεῆς. Ἐκτόταξεν τοῦ τῶρον τὸ λογικὸν καὶ ἐὰ ἔλογον. Ἄλλ' ὄ φέρος αὐτὸς δὲν εἶναι: αὐτὸν τὸν φέρον ἢ πορῶ εἰς φυσικὰ φαινόμενα εἶναι ὄμοῦ ἡ ὄμοῦ.

περὶ αὐτοῦ, ἄκουσε τί λέγει κατωτέρω· ἐάν ἀναθῶ εἰς τὸν οὐρανόν, οὐ ἐκεῖ εἶ· ἐάν καταθῶ εἰς τὸν Ἄδην, πάρεαι. Ἐλέπεις πῶς εἶναι παντάκτου παρών; Ὁ προφήτης ὅμως δὲν τὸ γνωρίζει, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ σκεφθῆ μόνον, καταλαμβάνεται ἀπὸ λιγυγὸν καὶ ὑπόριαν καὶ φόβον.

Δὲν ἀποδεικνύει λοιπὸν ἄριαν ἀνοσίαν τὸ νὰ ἐπιδιώκουν τὴν ἐξικνίαν τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ αὐταὶ ποὺ ἀπέχουν τόσο πολὺ ἀπὸ τὸν ἐμπνευσμένον προφήτην; Παρὰ ταῦτα ὁ ἴδιος προφήτης εἶπε· ἐτὰ κρίματα καὶ τὰ κρίματα τῆς σοφίας σου ἐδήλωσάς μοι (Ψαλμ. 50, 8). Μολοντί δὲ ἔρωθε τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας του, λέγει ὅτι αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ σοφία εἶναι ἄπειρος καὶ ἀκατάληπτος (449). Μέντας γὰρ ὁ Κύριος καὶ μεγάλη ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ καὶ τῆς συνέσεως αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἀριθμῶς. (Ψαλμ. 144, 3). Αὐτὸ τὸ τελευταῖον σημαίνει ὅτι ἡ σύνεσις του εἶναι ἀκατάληπτος. Τί λέγεις λοιπὸν; Ἡ σοφία εἶναι ἀκατάληπτος εἰς τὸν προφήτην, καὶ ἡ οὐσία εἶναι καταληπτὴ εἰς ἡμᾶς; Δὲν πρόκειται λοιπὸν περὶ ἀναμφοδιότητος μανίας; Ἀφοῦ ἡ μεγαλωσύνη του εἶναι ἄπειρος, οὐ περιγράφει τὴν οὐσίαν του;

Καὶ ὁ Ἰωάννης, διαπραγματευόμενος τὸ ἴδιον θέμα, ἔλεγε· εἰς τὴν γενεάν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται;· (Ἰω. 53, 3). Δὲν εἶπε εἰς διηγῆσεται, ἀλλὰ εἰς διηγῆσεται, διὰ τὴν ἀποκλείσθαι οὐτὸ καὶ τὸ μέλλον. Καὶ ὁ μὲν Δαυὶδ λέγει· εὐδαιμονοῦσά ἡ γνώσις σου ἐξ ἔρωθ· ὁ δὲ Ἰωάννης λέγει ὅτι ἀποκλείεται ἡ ἐξέσφασις τῆς γενεᾶς τοῦ Θεοῦ ὅτι μόνον ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Ἄς ἔκωμιε ὅμως μίσητος γνωρίζει τὸν Θεὸν ὁ Παῦλος, ποὺ ἠξιώθη μεγαλυτέρας χάριτος. Ἄλλ' αὐτὸς ἀκριβῶς εἶναι ἕκαστος πῶς εἶπεν· ἐκ μέρους γινώσκωμεν καὶ ἐκ μέρους κηρύττομεν. Ἐκτὸς δὲ τοῦ χωρίου αὐτοῦ καὶ ἄλλου ὁμιλεῖ ὅτι διὰ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ διὰ τὴν σοφίαν, ὅπως ἐκδηλώνεται εἰς τὴν πρόνοιαν, καὶ μάλιστα ὅτι τὴν καθολικὴν πρόνοιαν ποὺ ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἀρχαγγέλους καὶ, τὰς οὐρανίας δυνάμεις, ἀλλὰ μόνον τὴν ἀναφερόμεν ἑἰς τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς ἀνθρώπους. Καὶ πάλιν δὲν τὴν ἐξετάζει ὀλόκληρον καὶ αὐτὴν τὴν μερικὴν πρόνοιαν. Παραλείπει π.κ. τὸ πᾶς ἀνατέλλει τὸν ἥλιον, πᾶς ἐμφωσὶ ψυχάς, πᾶς διαπλάττει σώματα, πᾶς διακροτεῖ τὴν κτίσιν, πᾶς κορηγεῖ κατ' ἔτος τὰ προϊόντα τῆς συκροφῆς, καὶ ἰσχυροῦται μὲ μικρὸν μόνον μέρος τῆς προνοίας, αὐτὸ ποὺ ἀνα-

φέρεται εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν πῦν Ἰουδαίων ἀπὸ τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν εἰς αὐτὴν εἰσοδικὴν τῶν Ἑθνικῶν. Ἀλλὰ καὶ ἐμπρός εἰς τὸ μικρὸν αὐτὸ μέρος τῆς προνοίας, οὐδὲν νὰ ἔκωμιε εἰς ἄπειρον πέλαιος καὶ εἶδεν ἀκάνεξ βάθος, ὁ Παῦλος κατελήθη ἀπὸ λιγυγὸν, ὑποδοχίωσος καὶ ἐκράγασε δυνατὰ· αὐθιχὰ πλοῦτος καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ· ὡς ἀνεξερεύνηται τὰ κρίματα αὐτοῦ! (Ρωμ. 11, 33). Δὲν εἶπεν ἀκατάληπτος, ἀλλ' ἀνεξερεύνητος καὶ ἄν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξερευνηθῶν, πολὺ ἀλυγότερον εἶναι δυνατὸν νὰ κατανοηθῶν.

Καὶ ἀνεξικνίστασι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ. Αἱ ὁδοὶ τῆς οὐσίας ἀκαλοῦσθαι ὁ Θεὸς εἶναι ἀνεξικνίστασι. Εἰπέ μοι λοιπὸν, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῆ ὁ ἴδιος καταληπτός; Καὶ μόνον αἱ ὁδοὶ; Ἀκόμη καὶ τὰ ἔπαθλα ποὺ προσορκίζονται ὅτι ἡμᾶς εἶναι ἀκατάληπτος· ἐμφατικῶς αὐτὰ οὐκ εἶπε οὐδὲ οὐκ ἤκουσε οὐδὲ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέθη, ἢ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοὺς ἀγαπάσιον αὐτὸν» (Α' Κορ. 2, 9). Ἀλλὰ καὶ αἱ δωρεαὶ τοῦ εἶναι ἀπερίγραπτοι· ἐκτός γὰρ τῶ Θεοῦ ἐπὶ τῆ ἀνεκδιηγήτῃ αὐτοῦ δωρεῶν» (Β' Κορ. 9, 15) καὶ «ἡ εἰρήνη αὐτοῦ ὑπερέκει πάντων νοῦν» (Φιλ. 4, 7).

Τι λοιπὸν λέγεις; Αἱ θουλαὶ του εἶναι ἀνεξερεύνητοι, αἱ ὁδοὶ του εἶναι ἀνεξικνίστασι, ἡ εἰρήνη του ὑπερβαίνει τὴν ἀνθρωπίνην κατάληπτον, ἡ δωρεὰ του εἶναι ἀνεκδιηγήτος, τὰ ἔπαθλα ποὺ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς διὰ τοὺς ἀγαπάσιον αὐτὸν οὐτε κἄν τὰ ἐσκέψῃ ὁ νοῦς ἀνθρώπου, ἡ μεγαλωσύνη του δὲν ἔκει ὅρια, ἡ σύνεσις του δὲν μετρεῖται—Ἄρα εἶναι ἀκατάληπτος, καὶ μόνον αὐτὸς εἶναι καταληπτός; Δὲν πηγάει τάχα ἡ τοιαύτη ὑπερβολὴ ἀπὸ ὑπέρμετρον μανίαν; Κράτησε τὸν αἰρετικὸν, μὴ τὸν ἀφίσης νὰ φύγη. Εἰπέ του· τί διδάσκει ὁ Παῦλος; Ἐκ μέρους γινώσκωμεν. Θὰ ἀπαντήσῃ ὅμως; τοῦτο δὲν τὸ λέγει διὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ διὰ τὰς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ. Ἀλλ' ἐάν ἐπρόκειτο μόνον διὰ τὰς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ, ἡ νίκη μας θὰ ἦτο πολὺ μεγαλυτέρα, ὅτι ἐάν αἱ ἐνεργείαι τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀκατάληπτος, πολὺ περισσότερο ἀκατάληπτος εἶναι αὐτὸς ὁ Θεός. Ὅτι δὲ ἐδῶ δὲν γίνεται λόγος

4. Ὁ Προδοτομος, ὅπως οἱ Κατωθόκοι, σπρωμένον μὲ προσοχὴν τὴν ἐκτικρίαν μεταφ' οὐσίας Θεοῦ καὶ ἐνεργειῶν, τὰς οὐσίας αὐτῶς ὀνομάζει κατὰ προτάσιον οὐκονομίας. Αὐτὴ ἡ διακρίσις ἐπέστρεψε ν' ἀπομαρτυροῦσθαι πολλὰ θεολογοὶ τὰς οὐσίας συνήρτησαν εἰς τὴν γνωσιολογίαν ἢ οὐκὴν θεολογίαν. Αὐτὸς διακρίσθαι κατὰ ποὺ μᾶλλον σὺν ἑστῶς ἀκατάληπτος, τὴν οὐσίαν, ἀπὸ ἐκείνου ποὺ ἠμαρτεῖ νὰ κατανοηθῆ, τὴν ἐνεργείαν τοῦ Θεοῦ.

διὰ τὰς ἐνεργείας (450), ἀλλὰ δι' αὐτὸν τὸν Θεόν, ἴσχυσε τὰς ἐπομένους φράσεις τοῦ σκεπτικοῦ χωρίου. Μετὰ τὸ ἐκ μέρους γινώσκωμεν καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν προσέθεσεν «ἄρι γινώσκωμεν ἐκ μέρους, τότε δὲ ἐπιγνώσκωμεν καθὼς καὶ ἐπιγνώσθη». Ἀπὸ ποῖων γνωρίζεται ὁ ἄνθρωπος, ἀπὸ τὴν Θεὸν ἢ ἀπὸ τὰς ἐνεργείας του; Ἀσφαλῶς ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἐπομένως αὐτὸν γνωρίζει μερικῶς.

Λέγει δὲ «κατὰ μέρος», ὅτι διότι μέρος μὲν τῆς οὐσίας του γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος, μέρος δὲ ἄγνοεῖ (πρῶγμα ἀδύνατον, ἐφ' ὅσον ὁ Θεὸς εἶναι ἀπλοῦς), ἀλλ' ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι ὑπάρχει Θεός, ἀλλ' ἄγνοεῖ ποῖα εἶναι ἡ οὐσία του· γνωρίζει ὅτι εἶναι σοφός, ἀλλ' ἄγνοεῖ πόσον σοφός εἶναι· γνωρίζει ὅτι εἶναι μεγαλειώδης, ἀλλ' ἄγνοεῖ πόσον μεγαλειώδης εἶναι καὶ εἰς τί συνίσταται ἡ μεγαλιότης του· γνωρίζει ὅτι εἶναι πανταχοῦ παρών, ἀλλ' ἄγνοεῖ κατὰ ποῖον τρόπον γνωρίζει ὅτι προνοεῖ διὰ τὸν κόσμον καὶ συνέχει καὶ συγκρατεῖ τὸ σύμπαν μὲ ἀκρίθειαν, ἀλλ' ἄγνοεῖ κατὰ ποῖον τρόπον τὸ ἐπιτυγχάνει. Διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ Παῦλος ἐκ μέρους γινώσκωμεν καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΒΑΘΙΟΥΣ ΓΝΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ
ΣΠΟ ΤΩΝ ΟΡΑΝΙΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ

Ἄλλ' ἂν ἐπιθυμοῦν, ὡς ἀφίκομεν τὸν Παῦλον καὶ τοὺς προφήτας καὶ ὡς ἀνέλθωμεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, μήπως εὕρωμεν ἐκεῖ ὄντα ποὺ γνωρίζουν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ. Πάντως καὶ ἂν εὕρωθον, τοῦτο δὲν ἔχει πολλήν σημασίαν δι' ἡμᾶς, διότι ὑπάρχει μεγάλη ἀπόστασις μεταξὺ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων. Ἀλλὰ διὰ τὴν θεοκωφίαν μὲ τὸ παραπάνω ὅτι αὐτὸ ἐκεῖ ὑπάρχει καμμίαν κτιστὴν δόξα μὲν γνωρίζει τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ὡς ἀκούομεν τοὺς ἀγγέλους, Λαζάρου, μήπως συζητοῦν ἐκεῖ μεταξὺ των διὰ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ; Καθόλου. Ἄλλὰ τί κάμνουν; Δοξολογοῦν, προκυνῶν, ἀναπέμπουν ἀδελφειτικὰς τὰς ἐπινίκιους μουσικὰς ᾠδὰς μ' ἄκρατην φρικίαν, καὶ ἄλλοι μὲν λέγουσιν «ὁ Θεὸς ἐν ὑψίστοις Θεῶν» (Λουκᾶ 2, 14), τὰ Σαραφείμ λέγουσιν «ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος» (Ψαλμ. 8, 3) καὶ ἀποστρέφουν τὰ πρόσωπα των ἐπειδὴ δὲν δύνανται νὰ τὸν ἀντιπρόσωπον παρ' ὅλην τὴν συγκατάθεσίν του, τὰ δὲ Χερουβείμ λέγουσιν ἐξυλονημένῃ ἡ βόα αὐτοῦ ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ» (Ψαλμ. 3, 12). Ἀναφέρουν δὲ τόπον, ὅτι διότι περὶ τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει πραγματικὴ τύπος—μὴ γένοιτο. Οἱ λόγοι

αὐτοὶ θέλουσιν νὰ δηλώσωσιν μὲ ἀνθρώπινα ἐκφραστικὰ μέσα τὴν ἔννοιαν «ποῦδῆποτε εἶναι ὁ Θεός» ἢ «ὁμοιωθήποτε εἶναι ὁ Θεός», ἂν θέθαια ἐπιτρέπεται νὰ κρημοποιήσωμεν περὶ τοῦ Θεοῦ ἔστω καὶ τοιαύτας ἐκφράσεις· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι θεοβλαβὴς ἀναγκαῖον, ἐφ' ὅσον ἔχομεν ἀνθρώπινην γλώσσαν.

Βλέπετε πόσον θέος ὑπάρκει ἐπάνω καὶ πόση καταφρόνησις κάτω; Οἱ ἄγγελοι δοξάζουσιν, οἱ Ἄνωμοι περιεργάζονται τὸν Θεόν· ἐκεῖνοι αἰνοῦν, αὐτοὶ προσπαθοῦν νὰ ἐρευνησοῦν μὲ πολυπραγμοσύνην· ἐκεῖνοι κρύπτουν τὰ πρόσωπά των, αὐτοὶ προσπειθοῦν ἀναισθητικῶς νὰ ἀτενοῦσιν τὴν ἀνεκδιήγητον δόξαν. Ποῖος δὲν θὰ ἐστίναζε, ποῖος δὲν θὰ ἐθρήνη διὰ τὴν παραφροσύνην καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἀνοησίαν των;

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΟΝΤΩΝ ΛΟΓΩΝ

Ἦθελα νὰ εἶπω περισσότερα, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀνέλαθον τὸν ἀντιαιρετικὸν τοῦτον ἀγῶνα διὰ πρόκλην φοράν, θεωρῶ σιμφορὸν οὐκ νὰ περιορισθῶ πρὸς τὸ παρὸν εἰς τὰ λεχθέντα, διὰ νὰ μὴ παρουρηθῶ καὶ αὐτὸν ἢ μνήμη ἐπὶ τὴν ὁρμὴν αὐτῶν ποὺ πρόκειται νὰ λεχθῶν ἀργότερα. Πάντως, ἂν ὁ Θεὸς τὸ ἐπιτρέψῃ, θ' ὀσοληθῶ ἐν ἐκτάσει μὲ τὸ ζήτημα αὐτό. Ἀπὸ πολλὸν καιρὸν εἶχα μεγάλην ἐπιθυμίαν νὰ ὡς ἀναπτέξω τὸ θέμα, ἀλλὰ πάντοτε τὸ ἀνέβαλλον, διότι ἐβλεπων πολλοὺς ὁπαδοὺς τῶν Ἀνωμοίων νὰ παρακαλοῦσθον μὲ εὐκρίτερον τὸ κήρυγμα μου. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ἤθελον νὰ ἀπομάκρυνω τὸ θέλημα, συνεκράτησα ἕως πέρα τὴν γλώσσάν μου καὶ δὲν ἐπελήφθην τοῦ θέματος τότε μὲ τὸν σκοπὸν νὰ κατέλθω εἰς ἀγῶνα μόνον ἀφου τοὺς προσεκτικῶς περισσώτερον. Ἀφου δὲ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἤρξαμεν καὶ οἱ ἴδιοι νὰ μὲ παρακαλοῦν καὶ νὰ μὲ ἐνεκλοῦν ν' ἀποδοθῶ εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτόν, ἀνιθάρρητα τότε (451), ἤτοιμωσθην καὶ ἔλαθον τὰ ὄπλα, τὰ ὁποῖα καταρτίπτουν κάθε ἔταρον τῶν ἀνθρώπων λογισμῶν, ἀδελφωμένην κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ. Ἐλαθον δὲ τὰ ὄπλα ὅτι διὰ τὴν καταδόξω τοὺς ἀντιπάλους, ἀλλὰ διὰ ν' ἀναμῆσω τοὺς πεσόντας, εἶναι τοιαυτὴ ἡ δόξα τῶν ὄπλων ὑψίστων, ὥστε καταρθάνει τοὺς μὲν ἐναντιωμένους νὰ πληγῶν, τοὺς δὲ ἀκούοντας μὲ καλὴν θέλησιν νὰ θεραπεύῃ ἀνιηλεστικῶς· δὲν ἀνοίγει τραύματα, ἀλλὰ θεραπεύει τραύματα.

ΠΕΡΙ ΕΠΙΧΡΗΣΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΑΝΘΗΜΟΝΟΥΣ

Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ συμπεριφερόμεθα πρὸς ἐκείνους μὲ ἀγριότητα καὶ θυμὸν, ἀλλὰ νὰ τοὺς ὀμιλοῦμεν μὲ ἐπιείκειαν. Τίποτε δὲ δὲν εἶναι ἰσχυρότερον ἀπὸ τὴν ἐπιείκειαν καὶ τὴν πρόφρητα.⁶ Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος παρηγγεῖλε νὰ ἐπιδεικνύωμεν πάντοτε τοιαύτην συμπεριφορὰν: «δοῦλον δὲ Κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι, ἀλλ' ἦπουν εἶναι πρὸς πάντας» (Β' Τιμ. 2, 24). Δὲν εἶπε δὲ μόνον ἐπὶ τοὺς ἀδελφοὺς, ἀλλὰ ἐπὶ τοὺς ὄλους. Καὶ ἄλλου: «ἐπὶ ἐπιεικὲς ἡμῶν γενεσθήτω ἐκί τοῖς ἀδελφοῖς, ἀλλὰ ἐπὶ ἀνθρώποις» (Φιλ. 4, 5). Καὶ ποῖα εἶναι ἡ ὠφέλεια, λέγει ἡ Γραφή, ἂν ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαποῦν; Ἄν μάλιστα αἱ φίλαι τῶν προσφέρουσι βλάβην, παρασύρουσι πρὸς συμμετοχὴν εἰς τὴν ἁσέβειαν, ἀκόμη καὶ ἂν πρόκειται περὶ τῶν γονέων σου, ν' ἀπομακρυνθῆς ἀπὸ αὐτοῦ. Ἀκόμη καὶ ἂν πρόκειται περὶ προσώπων, ποῦ ἀγαπᾶς σὺν τῶν δεξιῶν σου ὀφθαλμῶν, νὰ τὰ ἀποκαλύπτῃς. Ἐάν, λέγει, ὁ ὀφθαλμὸς σου ὁ δεξιὸς ἀκανθάλῃ σε, ἔκασπον αὐτόν» (Ματθ. 5, 29). Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὀμνῆς ἐπὶ ἀπορριπτικῆς διαθέσεως τῆς φώσεως, διότι τότε ἡ κατηγορία θὰ ἄντικεν εἰς τὸν δημιουργὸν τῆς φώσεως καὶ ἐξ ἄλλου εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξορυχθῆ ὁ οὐκ ὀφθαλμὸς, ἀφοῦ καὶ ὁ ἀριστερὸς ἂν ἔμενε, ὁμοίως θὰ σακινδάλιζε τὸν ἄσθρονον. Διὰ τὴν καταλάβῃς δὲ ὁ λόγος δὲν εἶναι περὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ, προσέθεσε τὸ «δεξιόνα», δηλώνων ὅτι ὅτι ἂν ἔκῃς ἕνα φίλον τοῦτον πολὺ ἀγαπῶν σὺν τῶν δεξιῶν σου ὀφθαλμῶν, καὶ αὐτὸν νὰ τὸν ἀποδώκῃς καὶ ν' ἀπεκπύρῃς τὴν φίλειαν του, ἂν πὲ σακινδάλῃ. Τί τὸ ὄφθαλμος νὰ ἔκῃς ὀφθαλμῶν προκαλοῦντα φθαῖναι εἰς τὸ ὑπόλοιπον ὄμμα;

Ἄν λοιπὸν, ὅπως εἶπα, οἱ φίλοι θλάπτουν, ἄς τὰς ἀποφεύγωμεν καὶ ἄς τὰς ἀπεκηρύξωμεν. Ἄν ὄμως δὲν μᾶς ἐμποδίσκουν καθόλου εἰς τὴν εὐσεβῆ διακρίσιν, ἄς προσελκύωμεν τοὺς φίλους κοντὰ μας. Ἄν ὄμως καὶ αὐτὸν δὲν τὸν ἀφελῆς καὶ σὺ θλάπτῃς ἀπὸ αὐτοῦ, τότε δέξου τοῦλάχιστον τὸ κέρδος νὰ μείνῃς ἀβλαβὴς διὰ τῆς δικαιοσύνης καὶ ἀποφυγῆς τοιαύτης φίλιας. Νὰ ἀποφεύγῃς ὄμως μόνον. Διὰ τὴν ἐρίους καὶ νὰ πολέμηξῃς.

6. Πρὸς τοὺς πανθήμενους ἡ καλύτερη συμπεριφορὰ εἶναι ἡ ἐπιεικὴς ἐγγύτης καὶ ἐπιεικείας. Τοῦτο εἶναι θεμελιώδης Χριστιανικὸς κανὼν.

Ἔτσι παραινῆ καὶ ὁ Παῦλος: «εἰ δυνατόν τὸ ἐξ ἡμῶν μετὰ πάντων ἀνθρώπων εὐφρανεσθε» (Ρωμ. 12, 18). Εἶσαι δοῦλος τοῦ Θεοῦ τῆς εὐφρανῆς ἐκείνος λοιπὸν, ὁ ὁποῖος μετὰ τῶν ἄλλων παντοκρίτων ἀγαθῶν πράξεων ἐξέβαλλε καὶ δαίμονας, ὅταν τὸν ἀπεκάλεισαν δαιμονίζομενον, δὲν ἔβρανε κεραυνὸν, δὲν συνέτριψε τοὺς κακολογοῦντας, δὲν κατέκαυσε τὴν ἀνάσκυτον καὶ ἀγνώμονα γλώσσαν του, ὅπως ἠδύνατο νὰ κόμῃ, ἀλλ' ἀπέκρουσε τὴν κατηγορίαν μὲ λόγους ἡδύνονον: ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔκω, ἀλλὰ τιμὰ τῶν πέμψαντά μεν» (Ἰω. 8, 49). Ὅταν δὲ καὶ ὁ δοῦλος τοῦ ἀρεσκέντος τὸν ἐκτύπησε, τί εἶπεν: «Εἰ μὲν κακῶς ἐλάλησα, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ, εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεῖς;» (Ἰω. 18, 28). Ὅταν λοιπὸν ὁ Κύριος τῶν ἀγγέλων εἶδῃ ἀπολογία εἰς ἕνα ὑπέρβην, τὰ περισσότερα λόγια εἶναι περὶ τὰ. Μόνον ἔκω πάντοτε τοὺς λόγους αὐτοῦ εἰς τὸν νοῦν σου καὶ μελέτα τοὺς συνεκτικὰ καὶ λέγε (452): «ἐάν μὲν ὠμίλησα κακῶς, λέγε ποῖον κακὸν εἶπα, ἐάν δὲ καλῶς, διατί με δέρεῖς;» Καὶ λάβε ὑπ' ὄψιν ἀπὸ ποῖον, πρὸς ποῖον καὶ εἰς ποῖον εὐκαιρίαν λέγονται, καὶ τότε οἱ λόγοι αὐτοῦ θὰ σοῦ εἶναι σὺν διάρκειῃ θεῖα ἐπιμῆδῃ, δυναμένη νὰ καταπρῶνῃ κάθε ἐρεθισμὸν. Λάβε ὑπ' ὄψιν τὸ ὄφθαλμος τοῦ ὕβρισθέντος, τὴν εὐτέλειαν τοῦ ὕβριστοῦ καὶ τὸ μέγεθος τῆς ὕβρεως. Διότι δὲν τὸ ἐκακολόγησεν ὀπίσσω, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐκτύπησε: καὶ δὲν τὸν ἐκτύπησεν ὀπίσσω, ἀλλὰ τὸν ἐπράτισε. Καὶ τίποτε δὲν εἶναι ἐξευτελιστικώτερον ἀπὸ τοιοῦτον κτήνημα. Καὶ ὅμως τὰ ὑπέμεινον ὅλα, ὅτ' νὰ δώσῃ εἰς σὲ ἕν ὑπέροχον παράδειγμα σωφροσύνης.

Αὐτὸ λοιπὸν δὲν πρέπει νὰ τὸ σκεπτόμεθα μόνον ἐξῆς, ἀλλὰ νὰ τὸ μελετῶμεν εἰς κάθε εὐκαιρίαν. Σὰς θλάπτω νὺ ὅταν ἴητε τοὺς λόγους μου αὐτοῦ, ἀλλὰ πρέπει ν' ἀποδείξετε τὸν ἔπαινον μὲ τὰς πράξεις. Ὁ παλαιότερος γυμνάσει εἰς τὴν παλαίστρᾳ, διὰ νὰ δεῖξῃ κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἀγώνων τὴν ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν προπόνησιν. Καὶ σὺ, λοιπὸν, ὅταν σὲ καταλάβῃ θυμὸς, δεῖξῃ τὴν ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν ἀκρόσιν αὐτοῦ τοῦ κηρύγματός μου καὶ λέγε συνεκτικὰ τοὺς λόγους αὐτοῦ: «ἐάν μὲν ὠμίλησα κακῶς, λέγε ποῖον κακὸν εἶπα, ἐάν δὲ καλῶς, διατί με δέρεῖς;». Ἐντύπωσέ τοις εἰς τὴν διάνοισίν σου.

6. Διὸ τὴν στιγμὴν οἱ ἀρεσκένοι ἐξέβλησαν τὴν ἀκαταλήτῃαν τὴν διὰ τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ τοῦ ὁμοιωθέντος, μὲ χειροκροτήματα ἢ λόγους, ὅπως συνήθως εἶναι. Τοῦ ἴσου κλίνουσι καὶ εἰς ἄλλα σκεπτικὰ τῶν λόγων αὐτοῦ.

δι' αὐτὸ ἀκριβῶς οὕς τοὺς ἐπαναλαμβάνει διαρκῶς, διὰ τὸ οὗς ἐντυπωθῆναι εἰς τὴν ψυχὴν ὅλα ὅσα εἶπα καὶ νὰ οὗς μείνῃ ἀνεξέλεπτος καὶ ἡ μνήμη των καὶ ἡ ἐκ τῆς μνήμης ὠφέλεια. Καὶ ἄν ἐκώμιεν τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐγγεγραμμένους εἰς τὴν συνείδησίν μας, κανεὶς δὲν θὰ εἶναι ποτὲ τόσον λήθιος καὶ ἀγνώμων καὶ ἀναίσθητος, ὥστε νὰ παρουσθῆ ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Οἱ λόγοι αὐτοὶ θὰ κατορθώσουν νὰ συγκρατήσουν ὅσον καλὸν τὸ πρέπον, νὰ καταπραῖνουν καὶ καταστήσουν μετριωθεὶ τὴν διάνοιάν μας, διὰν ταρσάσεται, καὶ νὰ ἐγκαταστήσουν μέ- σα μας ὠλοκληρωμένην τὴν εἰρήνην, ποὺ εὐχόμαι νὰ ἀπο- λάσομεν διαπαντός, μετὴν χάριν καὶ φιλαγθοφιλίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὅποιον μετὰ τοῦ Πα- τρός καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος καὶ ἡ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶ- νας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

Αἴτια διακοπῆς ἐκδόμησῶς τῶν κατὰ τῶν Ἀνομοίων Λόγων

Ἐὰν ἀναλάβομεν λοιπὸν τὸν ἀγῶνα πρὸς τοὺς ἀπίστους Ἀνομοίους. Καὶ ἄν ἀνοηκτοῦν διὰ τὴν προσηγορίαν ἐπι- τῶσι, ὡς ἀποφύγουν αὐτοὶ τὴν ἀπιστίαν καὶ ἐγὼ θ' ἀποφύγω τὸ ἐπιθετικὸν αὐτό. Ἐὰς ἐγκαταλείψουν τὴν ἀπιστίαν σκέψιν καὶ ἐγὼ θ' ὀφείλω τὸ περιφρονητικὸν ὄνομα. Ἀποῦ ὅμως αὐ- τοὶ δὲν παύουν ν' ἀτιμάζουσιν τὴν πίστιν καὶ νὰ κατακλύουσιν τὸν ἑαυτῶν των μετὰ ἔργα, διὰτὶ δυσαρρεστοῦνται ἐναντίον ἐ- μοῦ, ὁ ὅποιος κατηγορεῖ μετὰ λόγους ὅσα αὐτοὶ ἐπιδεικνύουν μετὰ ἔργα:

(453) Ὅπως ἐνθυμηθεθε, μάλισ ἀνέλαθα πρὸ καιροῦ τὸν παρόντα κύκλον κηρυγμάτων καὶ ἤρξατο τὸν ἐναντίον αὐ- τῶν ἀγῶνα, ἡμέρους μετὰ προσείλκυσε ὁ ἀγῶν κατὰ τῶν Ἰου- δαίων καὶ δὲν ἦτο σωστὸν νὰ παραδλέψω μέλη τῆς Ἰουδαίας καὶ Ἐσραηλίας νοσοῦντα κατὰ τὴν πίστιν. Διὰ τοὺς λόγους κατὰ τῶν Ἀνομοίων ὑπάρχει πάντοτε καιρὸς, ἐνθ' οὗτος ὄσθενεὶς ἀδελφούς μας, ποὺ εἶχον περυσίσει εἰς Ἰουδαϊκὰς πλάνους, δὲν θὰ ὠφέλει ἀργότερα καθόλου ἡ νοουθεσία, ἄν δὲν εἶχα προλάβει τότε ἡμέρους νὰ τοὺς συγκρατήσω ἀπὸ τὴν Ἰουδαϊ- κὴν πυρὰν, διότι ἡ ἁμαρτία θὰ εἶχε προκαρῆσει διὰ τῆς συμ- μεταχῆς των εἰς τὴν Ἰουδαϊκὴν νηστείαν. Μετὰ δὲ τὸν ἀγῶ- να αὐτὸν ἠκολούθησε συγκέντρωσις πολλῶν πνευματικῶν πατέρων, οἱ ὅποιοι ἦλθον εἰς τὴν πόλιν μας ὡπὸ διάφορα μέ- ρη καὶ δὲν ὄπρκεν εὐκαρία νὰ συνεχισθῆ τὸ κηρυγμὰ μου, καθ' ἣν στιγμὴν ἔδοκ ἐκείνοι συνέρρεον ὡς ποταμοὶ εἰς τὴν πνευματικὴν αὐτὴν θάλασσαν. Μετὰ δὲ τὴν ἀναχώρησιν ἐ- κείνων ἠκολούθησαν σκεναὶ καὶ ἀλλεπάλληλοι μνήμηι μαρ- τύρων καὶ πάλιν δὲν ἦτο σωστὸν νὰ παρῖδημεν τὴν εὐλογίαν τῶν ἁγίων ἐκείνων ὁσθητῶν. Σὲς ἀναφέρω αὐτὰ τὰ πράγμα- τα λεπτομερῶς, διὰ τὸ μὴ νομίζετε ὅτι ἀνέβηλον τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Ἀνομοίων ἀπὸ ἀκηρίαν καὶ ραθυρίαν.

7. Δικαιοῦνται ἐξθ ὁ Σπρόσδοτος τὴν διακοπὴν διακοπῆς τῆς σει- ρᾶς τῶν λόγων. Ἀπὸ τὴν ἐπιλίαν αὐτῶν ἀποδεικνύεται ὅτι θεώτερον τὴν ἀπο- κτὴν ἐπέρχον Χριστιανοὶ ποὺ ἀρτῶσαν καὶ ἀρτῶσαν μετ' ἡμῶν μετὰ τοὺς Ἰουδαίους κατὰ τὴν ἐκτὴν τῆς σκενοπτικίας.

Τώρα λοιπόν, που ἀππλάγημεν ἀπὸ τὴν μάχην κατὰ τῶν Ἰουδαίων καὶ οἱ πατέρες ἐπανῆλθον εἰς τὰς πατρίδας τῶν καὶ ἐπιλαύσαμεν ἐπαρκῶς τῆς εὐλογίας τῶν μαρτύρων, ἅς οὐκ ἠανοσησῶσιν τὸν πόθον διὰ τὴν ἀκράσιν τῆς διδασκαλίας μου ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ, πού οὐκ κατέχει τόσον πολὺν καιρὸν. Γνωρίζω πράγματι καλῶς ὅτι ὁ καθένος ἀπὸ οὗς ἔχει τὴν ἀγωνίαν νὰ παρακολουθῆσθαι τὴν διαπραγματεύσειν τοῦ ζητήματος τούτου, δὴν ἔχω ἐγὼ νὰ τὸ ἀναπτύξω. Αἰτία δὲ αὐτοῦ εἶναι ὅτι ἡ πόλις μας ἀνέκαθεν ὑπῆρξε φιλόχριστος⁸ καὶ αἰεὶ ἐδέχθητε ὡς πατρικὴν κληρονομίαν τὸ νὰ μὴ ἀδιαφορῆτε, ὅταν νοθεύωνται τὰ χριστιανικὰ δόγματα.

Πῶς τὸ γνωρίζωμεν αὐτὸ; Κάποτε εἰς τοὺς χρόνους τῶν προγόνων οὐκ κατέβησαν μερικοὶ ἄνθρωποι ἀπὸ τὴν Ἰουδαίαν καὶ ἐβόλωναν τὰ καθαρὰ δόγματα τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας καὶ παρήγγελλον εἰς τοὺς πιστοὺς νὰ περιτέμνωνται καὶ νὰ τηροῦν τὸν Μωσαϊκὸν νόμον. Τὴν καινοτομίαν αὐτὴν δὲν τὴν ἐδέχθησαν οὐπωρῶς οἱ τότε κατοικοῦντες τὴν πόλιν οὐκ, ἀλλὰ σὺν σκόλει γενναίως ὅταν θλέπουν λύκους νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὴν μάνδραν καὶ νὰ κατακόπουν ὀλόκληρον τὸ ποιμένιον, ὤρμησαν ἐναντίον, ἐκείνους καὶ δὲν ἔβασαν τὴν ἐπιθεσίαν καὶ καταδιώξιν των, ἕως ὅτου προεκάλεσαν τὴν ἐκ μέρους τῶν ἀποστόλων ἀποστολὴν εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην ἀποφάσειν πού ἀφώπλιζον καὶ ἐκείνους καὶ τοὺς ὀπαδοὺς των καὶ τοὺς καθίσταν ἄνακτοῦς νὰ συνεχίσουν τὰς προσβολὰς των κατὰ τῶν πιστῶν.

ΠΕΡΙ ΑΠΟΔΟΣΗΣ ΤΩΝ ΘΕΙΩΝ ΔΑΡΩΘΕΙΩΝ ΔΙΑ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ ΟΙΣΙ ΔΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Ἀπὸ πού λοιπόν ν' ἀρχίσω τοὺς ἐναντίον των λόγους; Ἀπὸ πού ἄλλοι παρὰ ἀπὸ τὴν κατηγορίαν περὶ ἀπιστίας; Πράγματι αἱ Ἀνάμοιοι ἐπιχειροῦν νὰ μετέρχωνται τὰ πάντα, διὰ ν' ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὴν ψυχὴν τῶν ἀκροατῶν των ἡ πίστις. Ὑπάρχει κριότεραν θρησκευτικὸν ἔγκλημα ἀπὸ αὐτό; Ὅταν ὁ Θεὸς θεσπάζῃ κάτι, πρέπει νὰ τὸ δεχάμεθα μὲ πίστιν καὶ ἔτι νὰ τὸ ἀνακρίνωμεν μὲ θράσος. Ὅποιος θέλει

8. Ἡ πόλις τῆ: Ἀντισημασία ἕως ἐξερωνόθητο ὁ λόγος. Ὅπως εἶναι γνωστὸν, ἡ πόλις αὐτὴ ὑπῆρξεν ἡ ἑσῆς ἐξομώσεως τῶν Χριστιανῶν Ἀποστόλων πρὸς Ἐδωγγελομένων τῆς οἰκουμένης καὶ ἐκεῖ διὰ πρώτην φοράν αἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ ἐνοήθησαν Χριστιανοί.

ἀπὸ αὐτοὺς ἅς μὲ ἀποκαλῆ ἄραστον· δὲν ἀγανακτῶ. Διὰ τὸ ὅτι ἐγὼ ἀποδεκνόμεν μὲ τὰ ἔργα πῶς χαρακτηρισθῶς μου ἀρμίζει. Καὶ μένον ἄπιστον: Ἄς μὲ ἀποκαλῆ καὶ μορὸν ἐν Χριστῷ καὶ δι' αὐτὸν τὸν χαρακτηρισμὸν ἀισθάνομαι ἀγαλλίσειν σὺν νὰ μοῦ ἐδίδετο στέφανος ὡς βραδείον. Ἄλλωστε θὰ ἔχω κοινὴν τὴν προσηγορίαν αὐτὴν μὲ τὸν Παῦλον, διότι αὐτὸς εἶπεν· ἐμεῖς μαρὰ διὰ Χριστὸν (Α' Κορ. 4, 10). Ἀδελφὴ ἡ μαρὰ εἶναι προσηγορία ἀπὸ κάθε σοφίαν, διότι ἡ κατὰ Χριστὸν μαρὰ κατάρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ δοῦ δὲν κατάρθωσε νὰ εὖρη ἡ κοσμικὴ σοφία (454). Αὐτὴ διέβλησε τὸ σκότος τῆς οἰκουμένης, αὐτὴ ἐπανάφερε τὸ φῶς τῆς γνώσεως. Τὶ σημαίνει δὲ μαρὰ κατὰ Χριστὸν; Σημαίνει νὰ περιστέλλωμεν τοὺς λογισμοὺς μας, ὅταν διεγείρωνται καὶ ἐκτροχιάζονται, νὰ κρατοῦμεν τὸν νοῦν μας ἐλευθερον ἀπὸ τὴν κοσμικὴν παιδείαν, ὡστε νὰ τὸν ἔχωμεν καθαρὸν καὶ ἔτοιμον νὰ δεχθῆ τοὺς θεῖους περὶ Χριστοῦ λόγους, ὅταν ἔλθῃ ἡ κατάλληλος στιγμή.

Ὅταν λοιπὸν ὁ Θεὸς παραγγέλλῃ κάτι, δὲν πρέπει νὰ τὸ ὑποβάλλωμεν εἰς ἔρευναν, ἀλλὰ νὰ τὸ παραδεχάμεθα διὰ τῆς πίστεως. Εἶναι δὲ γνωρίσμα θραουτάτης καὶ ρητορικῆς ψυχῆς τὸ νὰ περιεργάζεται τὰς αἰτίας καὶ τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους δίδονται, καὶ τὰς συνθήκας, ὑπὸ τὰς ὁποίας δίδονται αἱ θεῖαι ἐντολαί. Καὶ θὰ οὐκ ἀποδείξω τοῦτο ἀπὸ αὐτὴν τὴν θεῖαν αὐτὴν Γραφήν.

Ὑπῆρξε κάποιος θαυμαστάς καὶ μέγας ἀνὴρ, πού εἶχε τιμηθῆ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ ὄνομα τῆς ἀκριερούσης καὶ μὲ τὸ ἔργον τῆς πνευματικῆς ἐπιστάσεως ὀλοκλήρου τοῦ ἰσραηλικοῦ λαοῦ, ὁ Ζαχαρίας. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Ζαχαρίας, καθὼς εἰσῆλθε κάποτε εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, εἰς τὰ ἕδαι, πού μόνον αὐτὸς ἐπετρέπετο νὰ ἴδῃ (παρετήρησε πόσον μεγάλην παρηγορίαν εἶχεν, ὡστε ν' ἀντιπροσωπεύῃ ὀλόκληρον τὸν λαὸν ὡς μεσίτης μεταξύ αὐτοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ, νὰ ἀναπέμψῃ ἐξ ὀνόματος τοῦ δεησῆς πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὰ τὸν καταστίθῃ ἐβπλαγχνον ἀπέναντι τῶν δούλων του), εἶδεν ἄγγελον νὰ ἵσταται ἐκεῖ μέσα καὶ ἐπειθὴ ἡ θέα του τὸν κατέπληξεν, εἶπεν ἐκεῖνος· «μὴ φοβοῦ, Ζαχαρία, διότι εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου καὶ ἰδοὺ τέξῃ υἱόν» (Λουκᾶ 1, 13). Ποῖαν σκέαν ὄμωκ ἔχει τοῦτο; Αὐτὸς παρεκάλεε τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ λαοῦ, ἔβλεπε συγγνώμην διὰ τοὺς συνδούλους του καὶ ὁ ἄγγελος τοῦ λέγει· «μὴ φοβῆσαι, Ζαχαρία, διότι εἰσηκούσθη ἡ παράκλησίς σου»· καὶ ὡς ἀπέδειξιν τῆς ἀληθείας τῶν λό-

γων του φέρει τὸ μελλοντικὸν γεγονός· ὅτι θὰ ἀποκτήσῃ υἱὸν, τὸν Ἰωάννην. Ἐκεῖ πολλὴν ἀκρίβειαν. Ἐφ' ὅσον πάρα παρεκάλει τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ λαοῦ, θὰ ἀπέκτα δὲ θροῦνότερον υἱόν, ὁ ὁποῖος θὰ ἔλεγεν, ἔδωκε ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἶψαν τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου» (Ἰωαν. 1, 29), εὐλόγως λέγει ὁ ἄγγελος· «εἰσηκούσθη ἡ παρακλήσις σου καὶ θὰ γεννήσῃ υἱόν».

Τι ἔκαμε λοιπὸν ἐκεῖνος; Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ ζήτημα, ποῦ ἔθεσε, ὅτι δηλαδὴ ἡ περιεργὸς ἐξέτασις τῶν τρόπων μὲ τοὺς ὁποῖους ἐκδηλώνονται αἱ θεαὶ βουλαι εἶναι ἀσυγκρίτως καὶ διὰ αἱ ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ γίνωνται παραδεκταὶ διὰ τῆς πίστεως. Ὁ Ζαχαρίας ἐπρόσεξε τὴν ηλικίαν του, τὰς λευκάς του τρίκας, τὸ ἐξησθενημένον σῶμά του, ἐπρόσεξεν ἐπίσης τὴν στείρωσιν τῆς γυναίκος του καὶ κατελήφθη ἀπὸ ἀμφιβολίαν καὶ ἐζήτησε νὰ μάθῃ, πῶς ἦτο δυνατόν νὰ συμβῆ τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου καὶ ἠρώτησε· «κατὰ τὴ γνῶσμον τοῦτο» (Λουκᾶ 1, 18); Πῶς εἶναι δυνατόν, λέγει, νὰ γίνῃ τοῦτο; Ἐγὼ ἔχω λευκανθῆ καὶ γηράσει καὶ ἡ σύζυγός μου εἶναι περασμένη εἰς τὰ χρόνια καὶ στείρα, ἐπομένως ἡ ηλικία τῆς εἶναι ἀκατάλληλος καὶ ἡ φυσιογνωμικὴ τῆς κατάστασις δὲν ἐπιτρέπει τεκνογονίαν. Κατὰ ποῖαν λογικὴν εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῆ ἡ ὑπόθεσις αὐτῆ, ἐφ' ὅσον ἐγὼ, ὁ ὁπορεύς, εἶμαι ἄσθενής καὶ αὐτῆ, ἡ γῆ, εἶναι ἄγονος;

Δὲν φαίνεται λοιπὸν εἰς μερικὸς ἄξιον συγγνώμης ὁ Ζαχαρίας, ἀφοῦ εἶναι εὐλογον νὰ ζητήσῃ διασφάρισιν τῶν λόγων τούτων τοῦ ἀγγέλου; Πολὺ εὐλόγως ὅμως ὁ Θεὸς δὲν τὸν ἐθεώρησεν ἄξιον συγκαρῆσεως. Διότι εἴταν θεσπάζῃ ὁ Θεὸς κάτι, δὲν πρέπει νὰ τὸ ὑποβάλλωμεν εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς λογικῆς οὔτε νὰ ζητοῦμεν τὴν αἰτιολογίαν τῶν πραγμάτων οὔτε νὰ προβάλλωμεν τὴν ἀδυναμίαν τῆς φύσεως νὰ ὑπακούσῃ ἢ ἄλλο παρόμοιον· διότι ἡ δύναμις τῆς θείας ἀποφάσεως εἶναι ἄνωτέρα ἀπὸ ἅλα αὐτὰ καὶ κοινὴν κιάλιμα δὲν δύναται νὰ τὴν ματαιώσῃ.

Τι κάμνει λοιπὸν, ἀνθρώπε(455); Ὁ Θεὸς δίδει ἐπιταγελίαν καὶ οὐ δυσπιστεῖς καταφεύγων εἰς τὴν ηλικίαν καὶ τὸ γῆρας; Μήπως εἶναι τὸ γῆρας ἰσχυρότερον ἀπὸ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Θεοῦ; Μήπως εἶναι ἡ φύσις δυνατωτέρα ἀπὸ τὸν δημιουργόν τῆς; Δὲν γνωρίζεις ὅτι αἱ λόγοι του μεταβάλλονται εἰς ἔργα θαυμαστά. Ὁ Λίνος του Ἰδρυσε τὸν οὐρανόν,

νόν, ὁ λόγος του κατεσκεύασε τὴν κτίσιν, ὁ λόγος του ἐδημιούργησε τοὺς ἀγγέλους, καὶ οὐ ἀμφιβάλλεις διὰ μίαν γεννήσιν; Διὰ τοῦτο ἠνανάκτησεν ὁ ἄγγελος καὶ δὲν ἔλαθεν ὑπ' ἑβην ὅτι τὴν ἱερωσίαν του, καὶ μάλιστα λόγῳ αὐτῆς τὸν ἐτιμώρησε θαυρότερον. Διότι ὁ τιμώμενος μὲ μεγαλύτερον ἄξιωμα πρέπει νὰ κατέχῃ καὶ μεγαλύτεραν πίστιν. Πῶς δὲ εἶναι ὁ τρόπος τῆς τιμωρίας; Ἐἴθις δὲν οὐκ εἶναι καὶ μὴ δυνάμενος λαλεῖν. Ἡ γλώσσά σου, λέγει, ποῦ ἐξυπνέτησε διὰ τοῦ λόγου τὴν ἀπιστίαν σου, θὰ δεχθῆ καὶ τὴν τιμωρίαν διὰ τὴν ἀπιστίαν· εἶδος δὲν οὐκ εἶναι καὶ μὴ δυνάμενος λαλεῖν ἔως ἂν γένηται ταῦτα» (Λουκᾶ 1, 20). Σκέψου τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου, Δὲν μὲ πιστεύεις, λέγει λοιπὸν δέξου τὴν τιμωρίαν καὶ εἴταν σοῦ ἀποδείξω τοὺς λόγους μου διὰ τῶν πραγμάτων, τότε θὰ διαλυθῆ ἡ ἀργῆ μου· εἴταν καταλάβῃς ὅτι δικαίως ἐτιμωρήθης, τότε θὰ ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὴν τιμωρίαν.

Ἄς ἀκούσουν οἱ Ἄνθρωποι πῶς ἀναγκαστὴ ὁ Θεός, εἴταν ἐξετάζουσι καὶ περιεργάζονται αὐτόν. Ἐάν δὲ ἐκεῖνος, ὁ Ζαχαρίας, τιμωρεῖται διότι ἠπίστησεν εἰς τὴν ὑπόθεσιν περὶ τῆς γεννήσεως ἐνὸς θνητοῦ ἀνθρώπου, οὐ, ὁ ὁποῖος περιεργάζεσθαι τὴν ἀπόρητον θεῖαν γεννήσιν, πῶς θὰ διαφύγῃ τὴν τιμωρίαν, εἰπέ μου; Ἐκεῖνος δὲν ἐθέρρασεν ἀντίθετον γνώμη, ἀλλ' ἀπλάς ἠθέλησε νὰ μάθῃ καὶ ὅμως δὲν συνεκαρῆθη· οὐ, ὁ ὁποῖος νομίζει ὅτι γνωρίζεις τὸν εἶδος ἄθετον καὶ ἀκατάληπτον, πῶς θὰ ἀπολογηθῆς; ποῖαν τιμωρίαν δὲν θὰ ἐπισφύρησεν κατὰ τοῦ ἐαυτοῦ σου;

Η ΑΣΤΑΛΗΠΤΟΣ ΑΥΝΑΜΙΣ ΤΟΥ ΘΕΑΝΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Ἄλλὰ τὸ σκετικὸν μὲ τὴν θεῖαν γεννήσιν ζήτημα θὰ ἐξετασθῆ εἰς τὸν καιρὸν του. Τώρα δὲ δε προκλήσασθαι εἰς τὸ προηγουμένον ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἀφοσιωμεν εἰς τὴν μέσιν, ἐπιχειροῦντες νὰ ἐξερρίκωσμεν τὴν καταστρεπτικὴν ρίζαν, τὴν ὑπερῶν ὄλων τῶν κακῶν ἀπὸ τὴν καταστρεπτικὴν ρίζαν, τὴν δόγματα ἐλάσσειν. Ποῖα δὲ εἶναι ἡ ρίζα ὄλων τῶν κακῶν; Πιστεύομεν μὲ, μὲ κατέχει φρίκη καθὼς πρόκειται νὰ τὴν ἀναφέρω, διότι ἐνθ' διατάξω νὰ ἐκφράσω μὲ τὴν γλῶσσον ὅσα ἐκεῖνοι μελετοῦν διαρκῶς μὲ τὴν σκέψιν των. Ποῖα λοιπὸν εἶναι ἡ ρίζα αὐτῶν τῶν κακῶν; Τὸ εἶναι ἀνθρώπος ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ· γνωρίζω τὸν Θεόν, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς γνωρίζει

τὸν αὐτὸν τοῦ». Χρειάζονται αὐτὰ ἔλεγον; Χρειάζονται ἀποδείξειν; Δὲν ἄρκει μόνη ἡ ἀπεργασία τῶν λέξεων, διὰ τὴν ἀποδείξιν ἄλλῃ τῶν τῶν ἰσχυρίων; Διότι αὐτοὶ οἱ λόγοι ἀποδεικνύουσι ἀνεπιβεβαιωτὸν μανίαν, ἀσυχώρητον παραφροσύνην, ἐκεκτριμμένον τρόπον ἀσέβειας. Τέτοιο πρᾶγμα δὲν ἐπίβληται ποτὲ κανεὶς οὐτε εἰς τὸν νοῦν τοῦ νὰ βάλῃ οὐτε μὲ τὴν γλῶσσάν τοῦ ν' ἀναφέρῃ. Σκέψου, θέλει καὶ ταλαίπωρε ἄνθρωπε, ποῖός εἶσαι καὶ ποῖον περιεργάζεσαι; Ἄνθρωπος σὺ, τοιμῆς νὰ ἐρευνηθῆς, καὶ ἐξετάσῃς τὸν Θεόν — διότι ἄρκειν καὶ μόναι τῶν αἱ λέξεις διὰ τὴν ἀποδείξιν τὴν ὑπερβολικὴν σου ἀνοησίαν — ἀνθρώπος, γῆ καὶ στάκτη, αἶμα καὶ ἄμα, κόρπον καὶ ἄθος κόρπου, οὐκ αὖ καὶ καπνὸς καὶ ματαίωσις καὶ ὅτι ἄλλο μῆδαιμώτερον καὶ εὐτελέστερον.

Μὴ νομίζετε δὲ ὅτι ὅσα λέγω ἀποτελοῦν κατηγορίαν κατὰ τῆς φύσεως. Ἄλλωστε αὐτὰ δὲν τὰ λέγω ἐγὼ τὰ ἐξαγγέλλουσι οἱ προφήται μετ' ὁμοθυμίας καὶ ἀπράσμου τὸ γένος μας, ἀλλὰ νὰ περιτελοῦν τὴν ὑπεροψίαν τῶν ἀνοήτων, οὐκ νὰ ἐξευτελοῦν τὴν φύσιν, ἀλλὰ νὰ ταπεινώσουσιν τὴν ὑπερηφάνειαν τῶν παραφροσίων (456). Ἐάν δέ, ἔπειτα ἀπὸ ὅσα εἶπον ἐκεῖνοι, ἐσάνθρωπον μερικὸν ποῦ ὑπερβάλλου καὶ τοῦ δαιμόλου τὴν καυχολογίαν, εἰς ποῖαν ἀλαζονείαν δὲν θὰ εἶχον φθάσει αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, ἂν δὲν εἶχε λεχθῆ ἴσως ἀπὸ τοῦ προφήτου, εἰπέ μου: Ἄν καὶ τώρα ἀσάχη ἔχουν φλεγμονήν, μοινοῦν τὸ φάρμακον εἶναι ἐπάνω των, εἰς ποῖαν εἴδος ὑπεροψίας καὶ ὑπερηφανείας δὲν θὰ παρεδίδοντο, ἂν ἐκεῖνοι δὲν εἶχον εἰπεῖ ὅσα πράγματα περὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως;

Ἄκουσε λοιπὸν τί λέγει ὁ δικαῖος πατριάρχης Ἀβραάμ περὶ αὐτοῦ: «ἐγὼ εἰμι γῆ καὶ σποδός» (Γέν. 18, 27). Συνεχίζει μετ' ὁ Θεὸς καὶ δὲν τὸν συνεπὴρ τὸ θάρρος, ἀλλ' ἀντιθέτως τὸν καθίστα μετριοφρονέστερον. Αὐτοὶ δὲ οἱ ἄνοητοι, οἱ ὅποιοι δὲν ἀξίουν οὐτε ὄσον ἢ σκὰ ἐκεῖνοι, νομίζουσι ὅτι εἶναι ἀνώτεροι τῶν ἀγγέλων, πρᾶγμα ποῦ ἀποδεικνύει ἐκκάτην ἀνοησίαν. Εἰπέ μου, τὸν Θεὸν περιεργάζεσαι, τὸν ἄναρχον, τὸν ἀναλόγητον, τὸν ἀόρατον, τὸν ἀφάρκτον, τὸν πανταχοῦ παρόντα, τὸν ὑπερτερον ἔχον τῶν ὄντων τῆς κτίσεως; Ἄκουσε τί ἀποφάνονται περὶ αὐτοῦ οἱ προφῆται καὶ φοβήσου: Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέ-

9. Αὐτὰ εἶναι λόγοι τῶν Ἀνοήτων. Βλ. Σωκράτους, Ἑκκλ. Ἰστορίαι 4, 7.

μειν» (Ψαλμ. 108, 32). Μόνον μὲ τὸ βλέμμα τοῦ σαλεύσει τὴν τόσον μεγάλην καὶ ὀγκώδη γῆν. Ὁ ἀπτόμενος τῶν ὀρέων καὶ καπνίζοντα. Ὁ οὐρανὸν τὸν ὅσον οὐρανὸν ἐκ θεμελίων καὶ οἱ στῦλοι αὐτῆς σαλεύονται (Ψαλμ. 8, 8). Ὁ ἀπείλῳν τῆς θάλασσης καὶ ἐρηταῖον αὐτῆς (Ψαλμ. 51, 10). Ὁ λέγων τῆς ἀβύσσου, ἐρημασίαν» (Ψαλμ. 44, 27). Ἡ θάλασσα εἶδε καὶ ἐφυγεν, ὁ Ἰορδάνης ἐστράφη εἰς τὸ ὄπισθον τὸ ὅσον ἐκπύθησαν ὡσεὶ κροὶ καὶ οἱ θουνοὶ ὡς ἀνία προβάτων» (Ψαλμ. 113, 3 ε.). Ὁλόκληρος ἡ κτίσις σαλεύεται, καταλαμβάνεται ἀπὸ φόβου, τρέμει καὶ μόνον αὐτὸν περιφρονῶν, παραβλέπων, ἐξευτελοῦν τὴν σιπρίαν των—νὰ εἴπω ὅτι ἐξευτελοῦν τὸν Κύριον τῶν ἔθνων δὲν ἐπιτρέπεται.

Προηγουμένως προσεπέθεσα νὰ τοῦς σαφρονήσω μετ' ἡμᾶς τὸ παράδειγμα τῶν οὐρανίων δυνάμεων, τῶν ἀγγέλων, τῶν ἀρκυγγέλων, τῶν Κερουθῶν, τῶν Σεραφῶν, ὡς κροισιμοσιῶν τὸ παράδειγμα τῆς ἀσιτιστικῆς φύσεως καὶ πάλιν δὲν ἐντρέπονται. Δὲν ἀλέπει τὸν οὐρανὸν πόσον ἄρατος εἶναι, πῶς στεφανιώνεται μετ' ἡμᾶς ἀνοητικῶν πορῶν τῶν ἀστέρων; Πῶσον κρόνον ὑπάρκει; Στέκεται ἐκεῖ περισσότερα ἀπὸ ἡνέτη κλιμάδες κρόνια¹⁰ καὶ τὸ πλῆθος τοῦ κρόνου δὲν τὸν ἐγγράσσει, ἀλλὰ διατηρεῖται εἰς ἀσπῆραν καὶ ἀκαίαν ἡλικίαν. Ὡς νέον καὶ σφριγῶν σῶμα, ὁ οὐρανὸς διατήρησε τὸ ἀρκικὸν κάλλος καὶ δὲν ἐξησθῆναι μετ' ἡμᾶς τὸν κρόνον. Ἄλλ' αὐτὸν τὸν οὐρανὸν, τὸν ἄρατον, τὸν μεγάλον, τὸν φαιδρὸν, τὸν ὑστερωσῶν, τὸν διαρκῆ, τὸν διατηροῦμενον ἐπὶ τόσον μακρὸν κρόνον, ὁ Θεὸς τὸν κατασκεύασε μετ' ἡμᾶς εὐκολίαν μετ' ἡμᾶς κατασκευάζει κανεὶς μίαν καλύβην, ὁ Θεὸς τὸν ὅποιον σὸ περιεργάζεσαι καὶ προσπαθεῖς νὰ περιγράψῃς μετ' ἡμᾶς λογικῆν σου. Διὰ τὴν διδασίαν δὲ τοῦτο ὁ Ἰσάϊας ἔλεγεν: «Ὁ στήσας τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ καμῖραν καὶ διατείνας αὐτὸν ὡς σκηνὴν ἐπὶ τῆς γῆς» (Ψαλμ. 40, 22). Θέλεις ὅμως νὰ εἴρῃ καὶ τὴν γῆν; Αὐτὴν τὴν ἐδαμιοῦργησεν ὡς μῆδεν. Δι' ἐκεῖνον μὲν λέγει: «Ὁ στήσας τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ καμῖραν καὶ διατείνας αὐτὸν ὡς σκηνὴν ἐπὶ τῆς γῆς, δι' αὐτὴν δέ, «Ὁ κατέχων τὸν γῆρον τῆς γῆς, ὁ ποιήσας τὴν γῆν ὡς σάβανον» (Ψαλμ. 40, 23).

10. Ὁ ὁλοκληρωθὲς εἶναι κατὰ τὸ ἀσπῆρα τῶν εἰρησῶν ποῦ διατηροῦνται εἰς τὴν Ἡ. Διασφῆρα. Ἄλλ' ἐνοεῖται ὅτι τὰ κρόνια ἔχουν παραδοξολογικὴν ἔννοιαν καὶ σαχὰ ἡμῶν νὰ θεωρηθῶν ὡς αἰῶνας ἢ ὡς χιλιάδας.

Βλέπετε ότι άνώμασε μίσην τήν γήν, ή όποία έχει τόσον μέγεθος και όγκον;

Σκέψου λοιπόν πόσον πλήθος όρέων, πόσα έθνη ανθρώπων, πόσας ποικιλίας φυτών, πόσας πόλεις με μεγαλοπρεπή οικοδομήματα και πόσας ποικιλίας τετραπόδων, θηρίων, έρπετων φέροι εις τήν ράκην της (457). Άλλ' όμως με όλον της τών όγκον τήν έδημιούργησε τόσον εύκολα, ώστε ο προφήτης να μη δύναται να εύρη παράδειγμα εύκολίας και να ειπή ότι τήν έδημιούργησε ως «μυρόν». Επειδή το μέγεθος και το κάλλος των όρατων άντεκειμένων ύπολείπονται κατά πολύ του μεγέθους και της ισχύος του ποιητού των και δεν έπαρκούν διά να παραστήσουν τήν δυνάμιν του, οι προφήται εύρον άλλον τρόπον να μας δώσουν σαφεστέραν έννοιαν αύτης. Ποιον δηλαδή; Δεν πρόβαλον μόνον το μέγεθος των κτισμάτων, αλλά και τόν τρόπον της δημιουργίας, ώστε να κατορθώσωμεν κατά το δυνατόν να λάβωμεν έπαρκή έννοιαν περί της δυνάμεως του Θεού και από τα δύο αυτά στοιχεία από το μέγεθος των δημιουργημάτων και από τήν εύκολειαν της δημιουργίας. Μη έξετάξης λοιπόν το μέγεθος μόνον των δημιουργημάτων, αλλά και τήν εύκολειαν με τήν όποιαν ο ποιητής τά κατεσκεύασεν.

Αυτό δε, δεν ισχύει μόνον διά τήν γήν, αλλά και διά αυτήν τήν φάσιν των ανθρώπων. Διότι λέγει, άλλοτε μόνον, «ο κατέκριν τόν γύρον της γης και τους κατοικούοντας έν αυτή ώσει άκρίδας», άλλοτε δε, «ως σταγών από κάδου πάντα τά έθνη έναντίον αυτού». (Ήκ. 40,15, 22). Μη προσπεράσης τους λόγους αυτούς με έπιπολαιότητα, άλλ' έξετάσθους και άνάπτυξέ τους με προσοχήν. Άναλονίου όλα τά έθνη τούς Σύρους, Κίλικας, Καππαδόκας, Βιθυνούς, τούς κατοίκους του Εβρέϊνου Πόντου, της Θράκης, της Μακεδονίας, άσκληρου της Ελλάδος, των νήσων, της Ιταλίας, τούς εκτός της οικουμένης αυτοκρατορίας μας, τούς κατοίκους των Βρετανικών νήσων, τούς Σαυρομάτας, τούς Ινδοούς, τούς κατοίκους της Περσίας, τά άπειρα άλλα γένη και φύλα, που δεν γνωρίζομεν ούτε τά όνόματά των— και όλα αυτά τά έθνη ένάντιόν του είναι άν σταγών μέσα εις κάδον. Ειπέ μου, παι, μόνον της σταγόνος είσαι σύ, ο περιεργαζόμενος τόν Θεόν, ένάντιον του όποιου όλα τά έθνη είναι άν σταγών μέσα εις κάδον;

Διά ποιόν όμως λόγον ν' άσκολούμεθα με τόν ούρανόν

και τήν γήν και τήν θάλασσαν και τήν φύσιν των ανθρώπων; Άς άνοώσωμεν διά τού λόγου επάνω από τόν ούρανόν και άς έλθωμεν εις τούς άγγέλους. Βεβαίως γνωρίζετε ότι και εις μόνον άγγελος έχει ίσην άξίαν με άλλωληρον τήν όρατήν κτίσιν ή μάλλον είναι πολυτιμότερος από αυτήν. Έάν άλλωληρος ο κόσμος δεν άρξεται ούτε δσον άρξεται εις δικαιοσύνην, όπως διδάσκει ο Παύλος με τήν φράσιν «εν ούκ ήν άξιος ο κόσμος». (Έβρ. 11, 38), πολύ περισσότερο δεν δύναται να γίνη ισότιμος με ένα άγγελον, διότι οι άγγελοι είναι πολύ άνώτεροι από τούς δικούους. Και όμως έχει επάνω ύπάρχουν μύρια μύριαδες άγγέλων και χίλια χιλιάδες άρχαγγέλων, και θρόνοι, κυριότητες, άρχαι και έξουσίαι, άπειρα πλήθη και άνάριθμητα τάγματα άσωμάτων δυνάμεων και άλλας αύτάς τας δυνάμεις ο Θεός τας έδημιούργησε με τοιαύτην εύκολειαν, ώστε να μη δύναται να τήν παραστήση κανείς λόγος. "Ηρκεσε δε" όλα αυτά ή θέλησίς του, και όπως εις ήμάς ή λειτουργία της θελήσεως δεν φέρει κόρασιν, έτσι, και εις εκείνον κερμίαν κόπωσιν δεν έφερεν ή δημιουργία τοσοούτων και τοιοούτων δυνάμεων. Αυτό ήθελε να δείξη και ο προφήτης, όταν έλεγε, «πάντα όσα ήθέλησεν έν τω ούρανω και έν τή γή» (Ψαλμ. 134, 8).

(458) Βλέπετε λοιπόν ότι όχι μόνον διά τήν δημιουργίαν των επί της γης κτισμάτων, αλλά και διά τήν κατασκευήν των ούρανίων δυνάμεων ήρκεσε μόνη ή θέλησίς του: "Ακούων λοιπόν αυτό, ειπέ μου, δεν κλαίεις τόν έαυτόν σου και δεν λέγεις ν' άνοήη ή γή να σε καταπιεί, διότι έφθασες εις; τόσην παραφροσύνην, ώστε προσπαθής να περιεργάζου και να πολυεξετάξης ως ευτελέστατον άντικείμενον αύτόν, που μόνον να δοξάζης και να προσκυνής πρότερον; Διά τούτο και ο Παύλος, ο γεμίτης σοφίαν, βλέπων τήν άσώκρητον ύπεροχήν του Θεού και τήν μηδανότητα της άνθρωπίνης φύσεως, ηγανάκκει διά τούς περιεργαζόμενους τού ενεργείας του και έλεγε με όργην και άστροπότητα: «μενούσγε, ώ άνθρωπε, σύ τις εί ο όντασκορνόμενος Θεός» (Ρωμ. 4, 20). Πάσις είσαι; Κατανόησε πρώτον τήν φάσιν σου και θά ύβρη ότι είναι άδύνατον να εύρεθής λέξιν δυναμένην να παραστήη τήν ευτέλειάν σου.

Η ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΠΡΟΣΒΟΛΗ ΔΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΕΡΓΟΥ ΔΙΕΚΡΕΤΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΟΓΗΣΙΑΣ ΤΟΥ

Άλλά θά ειπής: είμαι άνθρωπος προικισμένος με το κά-

ρισμα της ελευθερίας. Ἐπρωϊσθησθε ἄμα με τὸ τιμητικὸν χάρισμα τῆς ἐλευθερίας διὰ τὸ χρησιμοποίησθαι οὐκ εἰς ἀνυπακοίαν, ἀλλ' εἰς ὑπακοὴν πρὸς αὐτὸν ποῦ οὐ ἐτίμησε.¹¹ Σὲ ἐτίμησεν ὁ Θεὸς οὐκ διὰ τὸ τὸν ὑβρίσκειν, ἀλλὰ διὰ τὸν δοξάζειν· καὶ οὕτως περιεργάζεται τὴν οὐσίαν του τὸν ὑβρίζει. Ἐὰν ἀποτελῇ δοξολόγησι τοῦ Θεοῦ ἢ ἀποφυγῇ τῆς περιέργου ἀνακρίσεως τῶν ἐπαγγελιῶν του, ἢ πολυπράξιον διερενησῆσθε οὐκ μόνον τῶν ἀποφάσεων, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ ποῦ λαμβάνει τὰς ἀποφάσεις, ἀποτελεῖ προσβολήν. Ὅτι δὲ ἡ ἀποφυγῇ τῆς περιέργου ἀνακρίσεως τῶν ἐπαγγελιῶν του ἀποτελεῖ δοξολόγησι αὐτοῦ, ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος, ὅταν ὁμιλῇ περὶ τῆς ὑπακοῆς καὶ πίστεως τοῦ Ἀβραάμ· εἰς εὐαγγελιστὴν τῆς μητρὸς τῆς Σάρρας, εἰς δὲ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ οὐ διεκρίθη τῇ ἀποσίῃ, ἀλλ' ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει» (Ρωμ. 4, 19 ἔ.). Ἡ ἀδύνατος λόγῳ τῆς ἡλικίας φύσει, λέγει τὸν ἐνέβαλεν εἰς ἀπελπίσιν, ἢ πίστις ἄμα τοῦ ἔδωκεν ἰσχυρὰ ἐλπίδα· «ἀλλ' ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει δοῦς δόξαν τῷ Θεῷ καὶ πληροφωρηθεὶς ὅτι ὁ ἐπιγγέλλεται δυνατός ἐστὶ καὶ ποιῆσαι. Βλέπεισθε οὖν οὕτως ποῦ θεοδικαίνεται διὰ τῶν ἀποφάσεων τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν πίστιν τὸν δοξάζει; Ἐὰν λοιπὸν ἕστος δίδει πίστιν εἰς τὸν Θεὸν τὸν δοξολογῇ, οὕτως ἀπαιτεῖ εἰς αὐτὸν στρέφει τὴν προσβολήν κατὰ τῆς ἰδικῆς του κεφαλῆς. Ἢ οὕτως εἶπαι οὐ, ὥστε νὰ ἔρχομαι εἰς ἀντιπαραστάσιν μετὰ τὸν Θεόν;»

Ἐπειτα, ὅταν ἠθέλησεν ὁ Παῦλος νὰ δεῖξῃ τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, δὲν τὸ κατήρθησε τελείως, ἀλλὰ πάντως ἀπὸ τὸ χρησιμοποιοῦσθαι μαρβείματα εἶναι δυνατὸν νὰ λάβωμεν ἰδέαν καὶ τῆς ἐπὶ πλέον διαφορῆς. Τί λέγει δὲ αὐτό; «Μὴ ἔρει τὸ πλάσμα τῶ πλάσαντι, τί με ἐποίησας οὕτως; ἢ οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ὁ κεραμεὺς τοῦ πηλοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ φαρμάματος παῖσαι ἢ μὲν εἰς τιμὴν οὐκεός, ἢ δὲ εἰς ἄτιμην;» (Ρωμ. 9, 20 ἔ.).

Λέγεισθε λοιπὸν, θὰ ἀντιεῖθαι κανεῖς, ὅτι ὄφελος νὰ ὁποῦμαι εἰς τὸν Θεόν ὅπως ὁ πηλὸς εἰς τὸν κεραμεύ; Μάλιστα ἀπαντᾷ ὁ Παῦλος διότι ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ εἶναι τόση, ὅση εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ πηλοῦ καὶ κεραμεύς καὶ ἀκόμη μεγαλύτερα, ἐφ' ὅσον ἡ οὐσία τοῦ πηλοῦ

11. Μὴ τὸς προηγουμένους λόγους κρίνοισθε τὴν ἀναξίτητα τοῦ ἀνθρώπου, ἐνθ' ὅρα ἐπισημαίνεται τὸ τιμητικὸν χάρισμα τοῦ ἀποτίμησθαι ποῦ τοῦ εἶναι μεγάλῃν ἐξίτιν.

καὶ τοῦ κεραμεύς εἶναι ἡ ἴδια, ὅπως λέγεται καὶ εἰς τὸ διάλλοι τοῦ Ἰωβ· «ὅτι δὲ τοῦς κατοικοῦντας οὐρανὸν πηλίνας, ἔξ, οὐ καὶ οὕτω ἔσταν ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ» (Ἰωβ 4, 19). Ἐὰν δὲ ὁ ἄνθρωπος παρουσιάζεται ἀνώτερος καὶ εὐπρεπέτερος τοῦ πηλοῦ, ποῦ δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν διαφορὰν τῆς ὕλης, ἀλλ' εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ τεχνίτου (456). Καὶ ἂν ἀποσίῃ, ἄς οὐ μένουν αἱ σαρκεὶ καὶ αἱ ὀστέωνες. Ἐὰν μεταξὺ εἰς τοὺς τάφους τῶν προγόνων μας, θὰ ἴδῃσθε ὅτι ὅσα λέγου εἶναι ὁμοῦ, ἴσθαι μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ κεραμεύς δὲν ὑπάρχει διαφορὰ, ἴσθαι νὰ μὴ ἠμπορᾷ ὅτε ὁ λόγος νὰ τὴν παραστήσῃ ὅτε ὁ νῦς νὰ τὴν μετρήσῃ. Ὅπως λοιπὸν ὁ πηλὸς περὶσθαλεῖ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ κεραμεύς καὶ ἀκολουθεῖ ὅπου τὸν φέρει καὶ τὸν ἄγει ἐκεῖνος, ἔτσι καὶ οὐ νὰ μένῃσθε ὅταν πηλὸς ἄφρονος. ἴσθαι ὁ Θεὸς ἀποκαλόπιη κάποιαν βουλήν του.

Ἄν τὰ εἶπε δὲ αὐτὸ ὁ Παῦλος διὰ τὸ καταργῆσθαι τὴν ἀνεκκαρτησίαν καὶ ὀφάνισθαι τὴν αὐτεφουσιότητά μας —μὴ γένηται—, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐκρίσθῃ τελείως τὴν αὐθάδειάν μας. Καὶ ἂν θέλετε, ἄς τὸ ἴσθαι καὶ αὐτό. Τί ἠθέλησαν ἄραγε νὰ μάθωσιν οἱ ἀνυπακούοντες τὸν ἐκεῖνον καὶ τοὺς ἀπειστήμους μετὰ τὴν αὐστηρότητα; Ἄραγε μήπως περιεργάζοντο τὴν θεῖαν οὐσίαν; καθόλου, διότι κανεῖς ποτε δὲν ἐτόλμησε τοιοῦτον πρᾶγμα. Ἀπλῶς ἐξήσθαι κατὰ μικρότερον νὰ μάθωσιν τὰς αἰτίας ὑψηλῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ, ὅπως π.χ. διὰ τὸ δεῖναι τιμωρεῖται καὶ ὁ θεῖνα ἔλεειται, διὰ τὸ δεῖναι ὀπαλλοῦσθαι τῆς τιμωρίας καὶ ὁ ἄλλος ὀδηγεῖται εἰς θεῖνα, διὰ τὸ ἄλλος συγκορεῖται καὶ ἄλλος δακ. Τοιοῦτον εἶδος ἐξηγήσεις ἤσθαι. Ἀπὸ ποῦ δὲ συνάγεται αὐτό; Ἀπὸ τὰ λεγόμενα προηγουμένως. Ὅταν εἶπε· «ὅρα οὐκ ἔν θέλει ἔλεει, ὅν δὲν ἠέλει οὐκ ἔλεει». Ἐρεῖσθε οὖν μοι, τί ἔτι μέμφεται; τῷ γὰρ ἠουλήσθαι αὐτοῦ τῆς ἀνέστησθαι, προσέθετε· «ἐνεσῶνγε ὁ ἄνθρωπος, ὅς τις εἶ ἔ ἀνταποκρινόμενος Θεῷ;» (Ρωμ. 9, 18 ἔ.). Ἐπομένως ὁ Παῦλος ἀποσκοπόμενος ἀνθρώπου ποῦ ζητοῦν νὰ ἐξετάσθαι ὑψηλῶν ἐνεργειῶν τῆς θεῖας βουλήσεως. Ἀφοῦ δὲ εἰς ἐκεῖνους δὲν συγκορεῖ ὅτε αὐτό, οὐ ποῦ πολυεργάζεσθαι τὴν μακαρίαν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ἢ οὕτως κατενθάνει τὰ πάντα, δὲν νομίζεσθε ὅτι εἶσαι ἕστις μισθὸν κεραμεύς.

ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΘΕΟΠΡΟΣΩΠΙΑΣ

Δὲν ὑποδεικνύουν τάχα ὑπερβολικὴν ραβδίαν αὐτοὶ οἱ ἰακωβιῶται; Ἄκουσε τί λέγει ὁ προσφύτης ἢ μᾶλλον ὁ Θεός δι' αὐτοῦ: «εἰ Παῦρ ἐγὼ εἰμι, ποῦ ἐστὶν ἡ δόξα μου; καὶ εἰ Κύριος ἐγὼ εἰμι, ποῦ ἐστὶν ὁ φόδος μου;» (Ματ. 1, 8). Ὁ ποιος φοβεῖται δὲν περιεργάζεται ἀλλὰ προσκυνεῖ, δὲν πολυεξέταζει, ἀλλ' αἰνεῖ καὶ δοξάζει. Ἄς οὐ διδάξουν περὶ αὐτοῦ καὶ οἱ οὐράνιοι δυνάμεις καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, ὁ ὅποιος δὲν συμβουλεύει αὐτὰ εἰς τοὺς ἄλλους μόνον, ἀλλὰ τὰ ἐπαρμόζει καὶ ὁ ἴδιος. Ἄκουσε τί λέγει πρὸς τοὺς Φιλιππησίους, διὰ τὴν δεικνύειν ὅτι μερικὴν μὲν γνῶσιν ἔχει (ἐκ μέρους γινώσκωμεν, ὅπως λέγει καὶ πρὸς τοὺς Κορινθίους), ἀλλὰ πλήρη δὲν ἔχει «ἀδελφοί, ἐγὼ ἑμαυτὸν οὐ λογίζομαι κατεληγμένον» (Φιλ. 3, 13). Ὑπάρχει σαφέστερα δόξασις ἀπὸ αὐτῆς; Ἐπαύαζε δυνατώτερα ἀπὸ σάλπιγγα, διὰ τὴν διδάξῃ ἀλόκληρον τὴν οἰκουμένην νὰ ἰκανοποιητῆ καὶ ν' ἀρκῆται εἰς τὸ πᾶσαν γνῶσιν, ποῦ τῆς ἐδόθη καὶ νὰ μὴ νομῆται ποτὲ ὅτι ἐπέτυχεν ἀλόκληρον τὴν γνῶσιν. Τί λέγεις, Παῦλε, ἐπεὶ σοὶ; Ἐχεις μέσα σου τὸν Χριστὸν ὁμιλοῦντα καὶ λέγεις ὅτι ἐγὼ ὁ ἴδιος δὲν νομίζω ὅτι ἐπέτυχον τὴν ἰκανότητα πλήρους καταλήψεως; Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἠκριθῆς, ἀπαντῶ, εἶπον ὅτι ἔχω μέσα μου τὸν Χριστὸν ὁμιλοῦντα αὐτὸς μὲ ἐδίδαξε περὶ τούτων. Ἐπομένως καὶ αὐτοὶ ἐδῶ οἱ Ἀνόμοιοι, ἐάν δὲν ἦσαν ἐντελῶς ἔρημοι τῆς δοθεῖσας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ δὲν εἶχον ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ψυχὴν των τὴν ἐνέργειάν του, δὲν θὰ ἐνόμιζον ὅτι ἔχουν κατανοήσει τὰ πάντα, ἐνῶ ὁ Παῦλος λέγει «καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος δὲν νομίζω ὅτι ἐπέτυχον τὴν ἰκανότητα πλήρους καταλήψεως».

(380) Θὰ ἤθελοντο ν' ἀντιπαραστή, ἀπὸ ποῦ μαρτυρεῖται, ὅτι αὐτὰ τὰ λέγει διὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν γνῶσιν τῶν δογημάτων καὶ οὐκ διὰ τὴν ἠθικὴν διαγωγὴν εἰς τὸν βίον; Ὅτι δηλαδὴ ὁ Παῦλος δὲν ἤθελε μὲ αὐτὰ νὰ εἴπῃ, θεωρῶ τὸν θάυτον μου ἀτελεῖ εἰς τὴν ρύθμισιν τῆς εἰς τὸν βίον διαγωγῆς μου; Ἀλλ' ὁ ἴδιος τὸ ἐπιτοποίησε μὲ τοὺς λόγους του ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον τὸν καλὸν ἠγάνισται, τὸν δρόμον τετέλεκε, τὴν πίστιν ἀνέστησε· λοιπὸν ἀπέσκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος (Β' Τιμ. 4, 7). Καὶ αὐτός, ποῦ περιέμενε μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς φράσιν τοῦ δρόμου νὰ λάβῃ τὸν στέφανον, δὲν θὰ ἔλεγε τὴν φράσιν τοῦ λογίζομαι ἑμαυτὸν κατεληγμένον μὲ τὴν σημασίαν

αὐτῆς, ἐδὲν νομίζω ὅτι κατενόησα τὸν ὀρθὸν τρόπον τῆς ζωῆς. Ἄλλοτε τὰ πρακτικὰ καὶ τὰ μὴ πρακτικὰ δὲν εἶναι ἀγνωστα εἰς κανέναν ἄνθρωπον, ἀλλ' εἶναι γνωστὰ εἰς ἄλλους, καὶ εἰς τοὺς θαρβάρους καὶ εἰς τοὺς Πέρους καὶ εἰς ἀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Καὶ διὰ τὴν καταστάσιν σαφέστερα τὰ λεγόμενα, θὰ ὄσες ἀναγνώσας ἀλόκληρον τὴν ἀκετικὴν περιουσίαν. Ἄφου εἶπεν ὁ Παῦλος «βλέπετε τοὺς κόνους, βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας» (Φιλ. 3, 2), καὶ ἄλλα διάφορα διὰ τοὺς κακοὺς εἰσάγοντας ἰουδαϊκὰ διδάγματα εἰς τὴν ἰδικὴν μας διδασκαλίαν προσέθεσεν ἄλλα ἢ μοι κέρδος, ταῦτα ἡγήματα διὰ τὸν Χριστὸν ζημίαν ἀλλὰ μὲν οὐκ ἔγωγε καὶ ἡγήσομαι τὰ πάντα ζημίαν, ἵνα γύρεθῶ μὴ ἔσχω δικαιοσύνην τὴν ἐκ νόμου, ἀλλὰ τὴν ἐκ Θεοῦ δικαιοσύνην, τὴν διὰ τῆς πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Φιλ. 3, 7, 9). Ἐπειτα δίδει τὴν ἐρμηνείαν τῆς πίστεως «ἐτοῦ γινώσκει αὐτὸν καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀνοστάσεως αὐτοῦ καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν παθημάτων αὐτοῦ» (Φιλ. 3, 10). Τί σημαίνει δύναμις τῆς ἀνοστάσεως αὐτοῦ; Ἐργαγομοποίηθη, λέγει, νέος τύπος ἀνοστάσεως. Πολλοὶ νεοὶ ἀνέστησαν καὶ πρὶν αὐτὸν, ἀλλὰ οὐδεὶς δὲν ἀνέστη κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Διὰ τὴν αὐτὴν μὲν ὁμοίαν, ὅσοι ἀνέστησαν, ἐπέστρεψαν πάλιν εἰς τὴν γῆν καὶ μελοντοὶ ἀπηλλάγησαν προσκοίρας τῆς ἐξουσίας τοῦ θανάτου, πάλιν ἦλθον ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν του ἐνῶ τὸ δεινοποικὸν σῶμα μετὰ τὴν ἀνάστασιν δὲν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν γῆν, ἀλλ' ἀνέστη εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ κατέλυσε τὴν ἀπολυτὴν κυριαρχίαν τοῦ ἐκθροῦ καὶ συνένεστησε μαζὶ του ἀλόκληρον τὴν οἰκουμένην καὶ τὰρα κάθηται εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον.

Ὁ Παῦλος λοιπὸν, λαμβάνων ὑπ' ἑμὶν αὐτὰ καὶ ἐπιθυμῶν νὰ δεῖξῃ ὅτι ἡ νοητικὴ ἰκανότης τοῦ ἀνθρώπου δὲν δύναται νὰ συλλάβῃ τὰ μεγάλα αὐτὰ θαύματα καὶ ὅτι μόνον ἡ πίστις δύναται νὰ τὰ διδάξῃ καὶ διασαφίσῃ. Ἐλεγεν ἐπεὶ τί πιστεῖ τοῦ γινῶσκει τὴν δύναμιν τῆς ἀνοστάσεως αὐτοῦ. Διὸ ἡ ἴδιον καὶ ἀρχὴν ἢ νοητικὴ ἰκανότης τοῦ ἀνθρώπου δὲν δύναται νὰ συλλάβῃ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀνοστάσεως, ἐπ' ἧσιν ἡ ἔννοια αὐτῆς ἐρρίσκειται ὑπερῶς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ ἔξω τῶν συνήθως συμβαινόντων, ποῦ νοητικὴ ἰκανότης δύναται νὰ συλλάβῃ τὴν ἀνάστασιν, ποῦ διαφέρει τὸσον πολὺ ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀνοστάσεως; Καρμῆς. Ἐπομένως μόνον διὰ τῆς πίστεως πρόκειται νὰ περὶοδῶμεν ἐπὶ θνητὸν σῶμα ἀνέστη

και ελαθεν αδανάτω (αὐτὸν ποὺ δὲν ἔχει τέλος. Καὶ ἄλλου, ἐπιθυμῶν νὰ δηλώσῃ τὸ ἴδιον πράγμα ἔλεγεν: «Ὁ Χριστὸς ἐγερθεὶς οὐκέτι ἀποθνήσκει, ὁ θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει» (Ρωμ. 8, 9). Ὅποτε πρόκειται περὶ διπλοῦ θαύματος: πρῶτον περὶ ἀναστάσεως καὶ δεύτερον περὶ τόσοσ κατασηκτικῶ εἰδους ἀναστάσεως. Διὰ τοῦτο ἔλεγε ἐπὶ τῆς πίστεως νὰ γνωρίσῃ τὴν δύναμιν τῆς ἀναστάσεώς του. Ἐὰν δὲ τὴν ἀνάστασιν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γνωρίσῃ κανεὶς μετὴν ἀνθρώπινην λογικῆν, πόσον μάλλον τὴν θεῶν γέννησιν;

Ὁμιλῶν περὶ αὐτοῦ ὁ Παῦλος καὶ περὶ τῆς σταυρώσεως καὶ τοῦ θάνατος, ἀνέθεσεν τὴν κατανόησίν του εἰς τὴν δύναμιν τῆς πίστεως. Καὶ ἀφοῦ ἀμίλητος περὶ θλων αὐτῶν, εἶπε τέλος (401): «ἀδελφοί, καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος δὲν νομίζω ὅτι ἔχω ἐπιτύχει τὴν ἰκανότητα πλήρους καταλήψεως. Δὲν εἶπεν ἐγὼ ὁ ἴδιος δὲν νομίζω ὅτι γνωρίζω, ἀλλὰ ὅτι ἐδὲν ἔχω ἐπιτύχει τὴν ἰκανότητα πλήρους καταλήψεως. Δὲν ἀπέδωκεν εἰς τὸν ἑαυτὸν του οὐτὲ πλήρη ἄνοιαν, οὐτὲ πλήρη γνώσιν, διότι ἡ δόξα οὐδὲν νομίζω ὅτι ἔχω ἐπιτύχει τὴν ἰκανότητα πλήρους καταλήψεως» σημαίνει ὅτι τώρα εὐρίσκειται εἰς τὸν ἕρπον καὶ θαδύει καὶ προχωρεῖ παραπέρα, ἀλλὰ πάντως δὲν ἔφθασεν εἰς τὸ τέλος. Τὸ ἴδιον προτρέπει καὶ εἰς τοὺς ἄλλους: «ἔσσι τέλειαι τοῦτα φρονώμεν καὶ εἴτι ἐτέρως φρονεῖτε, τοῦτο ὁ Θεὸς ὑμῖν ἀποκαλύψει» (Φιλ. 3, 15). Δὲν θὰ ὄσῃ διδάξῃ, ὁ ἀνθρώπινος λόγος, λέγει, ἀλλὰ θὰ ὄσῃ ἀποκαλύψῃ ὁ Θεός. Βλέπει λοιπὸν ὅτι δὲν πρόκειται περὶ τῆς τοῦ θίου διογενῆς ἀλλὰ περὶ τῶν δογματικῶν καὶ τῆς πίστεως: «ἀποκάλυψιν δὲν χρειάζεται ἢ εἰς τὸν θιον διαγαγῆ, ἀλλὰ τὰ δόγματα καὶ ἡ γνώσις. Καὶ ἄλλου δὲ ἔλεγε διὰ τὸ ἴδιον πράγμα: «εἴ τις δοκεῖ εἰδέναι τι, οὐδέτις οὐδὲν ἐγνωκεν» (1^α Κορ. 8, 2). Δὲν ἔννοοι δὲ γενικῶς «τίποτε δὲν ἐγνωρῆσεν», ἀλλὰ «τίποτε δὲν ἐγνωρῆσεν ὁρθῶς», διότι πάντως ἔχει κάποιαν γνώσιν, μόνον ποὺ αὐτὴ δὲν εἶναι ἀκριθῆς καὶ ἀρτία.

ΤΟ ΠΕΡΙΦΕΡΙΜΕΝΟΝ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Καὶ διὰ νὰ θεσπισθῆς ὅτι τοῦτο εἶναι ὀληθές, ἄς μὴ κάνῃς λόγον περὶ τῶν θνῶν, ἀλλὰ ἂν ἐπιθυμῆς, περὶ τῶν κάτω, περὶ τοῦ ὁρατοῦ κόσμου. Βλέπει αὐτὸν τὸν οὐρανόν; Γνωρίζομεν ὅτι παρουσιάζεται μετὰ σκίμα καὶ βάρος, καὶ αὐτὸ ἐπειδὴ τὸ ἐμάθεμεν ὅτι ἀπὸ τῶς νοητικῆς μας ἰκανότητος, ἀλλ' ἀπὸ τῆν

θεῶν Γραφήν. Ἐπίσης γνωρίζομεν καὶ ὅτι περιβάλλει ὀλάκληρον τὴν γῆν, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸ τὸ ἠκούσαμεν πάλιν ἀπὸ τῆν Γραφήν. Εἰς τὶ ὅμως συνίσταται ἡ ὄψις του τοῦ ἀγνοοῦμεν. Ἐὰν ὅμως κανεὶς ἔχει ἀντίθετον γνώμην καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι τὸ γνωρίζει, ἄς πᾶς εἴη τί εἶναι εἰς τὴν οὐσίαν του ὁ οὐρανός. Εἶναι ἄραγε κρύσταλλος παγωμένος; εἶναι νέφος συμπυκνωμένον; εἶναι ἄηρ παχύτερος; Ἀλλὰ κανεὶς δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ εἴη μετὰ θεσιότητα. Κριεάζεται λοιπὸν ἄλλη ἀπόδειξις, ἢ νὰ καταδειχθῇ ἡ ραγία τῶν ἰσχυριζόμενων ὅτι γνωρίζουν καλῶς τὸν Θεόν; Δὲν δύνανται νὰ εἴρῃς τὴν φύσιν τοῦ οὐρανοῦ, τὸν ὅποιον βλέπεις κάθε ἡμέραν, καὶ ἰσχυρίζουσι ὅτι γνωρίζεις μετὰ ἀκρίβειαν τὴν οὐσίαν τοῦ ὁρατοῦ Θεοῦ; Ποίος εἶναι τόσο ἀνόητος, ὥστε νὰ μὴ θεωρῇ τοὺς ἰσχυριζόμενους αὐτὸ ὡς τελείως βανιακούς;

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΙΣΘΗΤΟΥΣ

Διὰ τοῦτο ὄσῃ παρακαλῶ ἄλλοις νὰ προσπαθῆτε κατὰ τὸ δυνατόν νὰ τοὺς θεραπεύετε, συζητοῦντες πρὸς αὐτοὺς μετὰ προσήκειαν καὶ ἐπιεικείαν, ὥστε θὰ ἐκμάτε μετὰ ἀνθρώπου ποὺ ἔχουν προσβληθῆ ἀπὸ διανοητικὴν νόσον. Ἄλλωστε καὶ αὐτοὶ διεσφόρουν τὴν θεωρίαν ταύτην ἀπὸ ὑπεροψίαν καὶ ἰσόκωμιν αὐτοῦ. Τὰ δὲ φλογισμένα τραύματα οὐτὲ ἐπαφήν τῆς χειρὸς ἀνέχονται οὐτὲ δυνατόν πείσιν ὑποφέρου. Διὰ τοῦτο οἱ σοφοὶ ἰατροὶ χρησιμοποιοῦν μαλακὸν σπόγγον διὰ τὴν πλῆσιν τῶν τοιοῦτων ἔλκων. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ εἰς αὐτῶν τὴν ψυχὴν ὑπάρχει φλογισμένη πληγὴ, ἄς προσπαθῶμεν νὰ περιορίσωμεν τὴν υπερφρονησίαν των καὶ νὰ διαλύσωμεν τὸν ἔρπον των, χρησιμοποιοῦντες μετὰ καλωσύνης, ἄλα ἄλα εἶπα ἔως τώρα, σὺν νὰ ἐκκαθαρίζομεν πληγὴν μετὰ ὕψω γλυκὺ καὶ ἀφῆμιον δι' ἀπολοῦ σπόγγου. Καὶ ἂν ὑβρίζουν καὶ ἴν λατίζουν καὶ ἐν πτόουν ἢ κἀμνον, ὁποῖοτε ἄλλα παρήμοιον μὴ ἐγκαταλείψῃς τὴν θεραπείαν ἀγαπητέ. Ὅσοι θεραπεύουσιν παράφρονος κατ' ἀνάγκην ἴφιστανται πολλὰ τοιαῦτα: παρ' ἄλα αὐτὰ ὅμως δὲν πρέπει νὰ παραιτῶνται τοῦ ἔργου, ἀλλ' ἀκριθῶς δι' αὐτὸ πρέπει νὰ τοὺς κακοτυχίζωμεν

12. Ὁ Μ. Βασίλειος εἰς τῶς ἐπιτάς. Εἰς τὴν ἑξῆςμερον ἐκθέσει μετὰ πλείου σημείου γνωρίζομεν τὸν κόσμον καὶ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ διεσφάται τὰ μέτρα τοῦ ἀνθρώπινου λογισμοῦ.

να παραλάβω με τὰς προσβολὰς του ὅστε νὰ λαμπρῶνῃ με τὴς εὐφημίας του· παραμένει πάντοτε εἰς τὴν ἰδίαν δόξαν, χωρὶς νὰ αὐξάνεται με τὰς εὐφημίας ἢ νὰ ἐλαττώνεται με τὴς βλασφημίας μας. Ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δὲ δοοὶ τὸν δοξάζουν ἄξιως ἢ μᾶλλον κατὰ δύναμιν, ἐπ' ὅσον ἐπαξία δοξολογία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀδύνατος, ἀφελούται αἱ ἰσῆαι, ἐνῶ ἀντιθέτως δοοὶ τὸν βλασφημοῦν καὶ τὸν ἐκτελεῖσθαι ματακώβουν τὴν σωτηρίαν των.

Τὸ ρητὸν ἐφ' ἑαυτὸν λέγειν εἰς ὕψος εἰς τὴν κεφαλὴν ἐαυτοῦ ἔβαλεν (Σοφ. Σειρ. 27, 28), ἐλέχη διὰ τοὺς βλασφημοῦντας. Ὅπως δηλοῖ ὁποῖος ρίπτει πρὸς τὴν ὑψηλὴν λίθον δὲν κατορθώνει νὰ διασώσῃ τὸ σῶμα τοῦ ἀβρανοῦ ὅτε νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ὕψος του, ἀντιθέτως δὲ τραυματίζεται ὁ ἴσος εἰς τὴν κεφαλὴν, διὰ τὸν λίθον καταβαίνει πρὸς τὸ μέρος του εἶτι καὶ ὁ βλασφημῶν τὴν μακαρίαν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ δὲν κατορθώνει ποτε νὰ θλάσῃ ἐκείνην, διὰ ἵσταιται τῶσον ὑψηλὰ ὥστε καθίσταται ἀνεπίδεκτος οἰοδότητος βλάβης, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀκαρισίαν, ποῦ δεικνύει πρὸς τὸν ἐβεργέτην, ἀκονίζει τὸ εἶδος κατὰ τῆς ψυχῆς του.

Ἄς ἐπακαλοῦμεν λοιπὸν τὸν Θεόν, τὸν ἀνεκφραστον, τὸν ὑπερνόητον, τὸν ἀόρατον, τὸν ἀκατάληπτον, τὸν ἀπερίγραπτον διὰ τῆς ἀνθρωπίνης γλώσσης, τὸν ἀνώτερον πάσης νοητικῆς ἰκανότητος τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, τὸν ἀνεκκρίσιον καὶ ὑπὸ τῶν ἀγγέλων, τὸν ἀθέατον καὶ ὑπὸ τῶν Σεραφεϊμ, τὸν ἀκατανόητον καὶ ὑπὸ τῶν Χερουβεϊμ, τὸν ἀόρατον καὶ ὑπὸ τῶν ἄρκων, τῶν ἐξουσιῶν, τῶν δυνάμεων καὶ ὑπὸ ὀλοκλήρου γενικῶς τῆς φύσεως, τὸν ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος μόνον γνωσκόμενον. Γνωρίζω βεβαίως ὅτι θὰ θεωρήσουν ἀποτέλεσμα ἄλαζονείας τὸν ἰσχυρισμὸν μου ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀκατάληπτος καὶ ὅτι αὐτῶν τῶν οὐρανίων δυνάμεων, ἀλλ' ἐγὼ διὰ τὸν ἴδιον λόγον θὰ κηρύξω αὐτοὺς μανιακούς. Διὰ τὴν ἀλαζονείαν δὲν εἶναι νὰ λέγῃ κανεὶς ὅτι ὁ δημιουργὸς εἶναι ἀνώτερος πάσης κατανοήσεως ὑπὸ τὰ δημιουργήματά του, ἀλλὰ νὰ λέγῃ ὅτι ὁ ἀκατάληπτος καὶ ὑπὸ τῶν οὐρανίων δυνάμεων εἶναι δυνατὸν νὰ περιγραφῇ καὶ καθορισθῇ διὰ τῆς ὁσένοους λογικῆς αὐτῶν τῶν γῆινων ὄντων, ποῦ τῶσον πολὺ ἀπέκουν ἀπὸ τοῦ ἀγγέλου. Ἐγὼ λοιπὸν, ἂν δὲν ἀποδείξω ὅτι ὑπεσέχην, νὰ κατακρίθω δικαίως ὡς ἀλαζόν· σὲς δὲ, ἂν ἐξακαλοῦσῃτε, καὶ μετὰ τὰς ἀποδείξεις μου ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀκατάληπτος καὶ

ὑπὸ τῶν οὐρανίων δυνάμεων, νὰ ἰσχυρίζεσθε ὅτι τὸν γνωρίζετε, δὲν ἀρκεῖ νὰ σφῆθῃτε εἰς τὰ βραχύτερα βάρβαρα καὶ εἰς τοὺς ἀποταμιωτέρους κρημνοὺς, ἀφοῦ ἔχετε τὴν ἀλαζονείαν νὰ νομίζετε ὅτι γνωρίζετε τὸν ἀθέατον καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἀσωματίους δυνάμεις;

(304) Ἄς προκωμώσομεν λοιπὸν εἰς τὰς ἀποδείξεις αὐτάς, ἀφοῦ προσευκηθῶμεν πάλιν, διὰ τὸ περιεχόμενον τῆς προσευκῆς θὰ μᾶς διδῇ συχνὰ τὰς ἡθουμένους ἀποδείξεις. Ἄς ἐπακαλοῦμεν λοιπὸν αὐτόν, ἐπὶν Βασιλεῖα τῶν βασιλευμένων καὶ Κύριον τῶν κυριευόντων, τὸν μόνον ἐκκνήτα ἀθανάσιον καὶ φῶς ἀπρόσιτον οἰκούντα, ἂν εἶδεν ὁτις ἀνθρώπων οὐδὲ ἰδεῖν δύναται, ἢ τιμὴ καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. (Α' Τιμ. 6, 16). Δὲν εἶναι ἰδιόκει μου, εἶναι τοῦ Παύλου αὐτοὶ οἱ λόγοι. Καὶ ὅς παρακαλῶ νὰ κατανοήσῃτε ἀπ' αὐτῶν τὴν εὐλόθειαν καὶ τὸν θεῖον πῶσον τῆς ψυχῆς του. Ὁ Παῦλος, μόλις ἐμνημόνευσε τὸν Θεόν, δὲν ἐβέβηρε πρὸς νὰ συνεχίσῃ τὴν διδασκαλίαν τοῦ κείνου ἡλικίῃ, προτοῦ ἀποδώσῃ μετὰ δοξολογίαν τὸ κρῖος ποῦ ἐφιλέται εἰς αὐτόν. Ἐάν πρέπει νὰ συνοδεύεται ἡ ἐμνήμη δικαίου μετ' ἐγκωμίων (Παρ. 10, 7), πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ συνοδεύεται ἡ ἐμνήμη τοῦ Θεοῦ μετ' αἰνῶν. Τὸ ἴδιον ἐφαρμόζει ὁ Παῦλος καὶ εἰς τὰ προαίμα τῶν ἐπιστολῶν του. Ὅταν εἰς τὴν ἀρχὴν των μνημονεύῃ τὸν Θεόν, δὲν προκωμῶ εἰς τὴν διδασκαλίαν, προτοῦ τὸν δοξολογήσῃ. Ἄκουσε λοιπὸν τί λέγει πρὸς τοὺς Γαλάτας· ἐκτός ὑμῶν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ δόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἵνα ἐξέλθῃ ἡμῶς ἐκ τοῦ ἐνδοσπίτου αἰῶνος τοῦ πονηροῦ κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἢ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. (Γαλ. 1, 3-4). Καὶ ἄλλοι ἐπὶ δὲ βασιλεῖα τῶν αἰῶνων, ἀθάνατοι, ἀσώφατοι, μόνω σοφῶ Θεῶ, τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. (Α' Τιμ. 1, 17).

Ἀρὰ γε μόνον πρὸς τὸν πατέρα ἀπευθίνον τὴν προσευκὴν του, ὅχι δὲ καὶ εἰς τὸν Υἱόν; Ἄκουσε λοιπὸν πῶς κἀμινεῖ τὸ ἴδιον καὶ πρὸς τὸν μονογενῆ Υἱόν. Ὅταν εἴπῃ, ἐμνήμη ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα, προσέθετον· εἰν ἡ υἰοθεσία καὶ αἱ διαθέσεις καὶ ἡ νομοθεσία καὶ αἱ λατρεῖαι καὶ αἱ ἐπαγγελίαι· ἐξ ἂν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ἂν ἐπὶ πάντων Θεὸς εὐλόγητος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. (Ρωμ. 8,

8 ε.). Όπως προκειμένου διά τὸν Πατέρα ἔτσι καὶ διὰ τὸν μονογενῆ Υἱὸν συνεχίζει τὸ θέμα τοῦ μόνου ἀποῦ δοξαολογίας. Καὶ τοῦτο διότι ἔκρουσε τὸν Χριστὸν νὰ λέγῃ «ἐνὰ πάντες πρῶτος τὸν Υἱόν, καθὼς πρῶτος τὸν Πατέρα» (1ου. 5, 23).

Καὶ διὰ νὰ πεισθῆτε ὅτι ἡ προσευχὴ τοῦ ἀνόφερα προσηγομιένου θὰ ποῦ προσφῆρ ἀποδείξῃν διὰ τοὺς ἰσχυρισμοὺς μου, θε τὴν ἐπιναλιθά, «Ὁ Βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων καὶ Κύριος τῶν κυριούντων, ὁ μόνος ἔκων ὀθανασίαν καὶ φῶς οὐκῶν ἀπρόσπου». Ἐδῶ σταμάτησε καὶ ἐράτησε τὸν αἰρετικόν, τί σημαίνει ἐφῶς οὐκῶν ἀπρόσπου. Πρόσεξε εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τὴν ἀκριβολογίαν τοῦ Παύλου, ποῦ δὲν εἶπε ἐφῶς ἂν ἀπρόσπου, ἀλλὰ ἐφῶς οὐκῶν ἀπρόσπου. Αὐτὴ ἡ διάκρισις ἔχει σκοπὸν νὰ οὐ διδάξῃ ὅτι, ἂν ἡ κατοικία εἶναι ἀπρόσπου, πόσον μάλλον ὁ Θεὸς ποῦ κατοικεῖ εἰς αὐτήν. Ἐκρημοποίησε δὲ τὴν ἔκφρασιν αὐτήν, ὅχι διὰ νὰ σκηματίσῃ τὴν γνώμην ὅτι ὁ Θεὸς διαμένει εἰς ὀρισμένην κατοικίαν καὶ εἰς ὀρισμένον τόπον, ἀλλὰ διὰ νὰ πεισθῆς μὲ θεωσιότητα περὶ τοῦ ἀκατάληπτου. Καὶ οὐτε εἶπε, ἐφῶς οὐκῶν ἀκατάληπτου, ἀλλ' ἀπρόσπου, ποῦ εἶναι πολὺ ἰσχυρότερον τοῦ ἀκατάληπτου. Τὸ ἀκατάληπτον χαρακτηρίζει ἀντικείμενα, τὰ ὅποια μετὰ ἔρευναν καὶ ζήτησιν δὲν κατανοοῦνται τὸ δὲ ἀπρόσπου χαρακτηρίζει ἀντικείμενα, τὰ ὅποια οὐτε κατ' ἀρχὴν ἐπιδέκονται ἔρευναν, ἀντικείμενα, τῶν ὅποισιν ἡ προσέγγισις εἶναι ὀδύνας(465). Ἀκατάληπτον λέγεται π.χ. πέλαγος, τὸ ὅποισι τὸν θυτὸν δὲν κατορθῶνουν νὰ εἴδουν οἱ κολυμβηταί, ἀποῦ θεσιθεῶν καὶ προχωρήσουν ἄρκετά. Ἀπρόσπου δὲ λέγεται πέλαγος, ποῦ δὲν εἶναι δυνατὸν οὐτε κατ' ἀρχὴν νὰ ζητηθῇ καὶ ἐρευνηθῇ.

ΠΕΡΙ ΑΚΑΤΑΛΗΠΤΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΙΤΗΣΟΥΣ

Τι θὰ εἴπῃς πρὸς αὐτὰ ; Θὰ εἴπῃς ὅτι ὁ Παῦλος θεωρεῖ τὸν Θεὸν ἀκατάληπτον εἰς τοὺς ἀνθρώπους μόνον, ὅχι δὲ καὶ εἰς τοὺς ἀγγέλους καὶ τὰς οὐράνιους δυνάμεις. Ἀλλὰ πρῶτον εἰπέ μοι, ἐστὶ ἀγγελος εἷσαι καὶ εἰς τὸν κορὸν τῶν ἀσπυρίων δυνάμειν ἀνήκει ; Δὲν εἶσαι ἄνθρωπος τῆς ἰδίας μὲ ἐμὲ οὐσίας, μολονότι ἐλατρώνησαι τὴν φύσιν σου ; Ἄς δεχθῶμε λατῶν ὅτι εἶναι μόνον εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀπρόσπου, ἂν καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι ὀρθόν, διότι ὁ Παῦλος δὲν

εἶπε ἐφῶς οὐκῶν διὰ μὲν τοὺς ἀνθρώπους ἀπρόσπου, δὲ καὶ τοὺς ἀγγέλους οὐκ ἀπρόσπου. Ἀλλ' ἔτσι ἀποῦ τὸ θελεῖς, ποῦ κάμνω αὐτὴν τὴν παρασώρησιν. Ἐστὶ ὅμως δὲν εἶναι ἄνθρωπος ; Ἄν λατῶν ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ἀπρόσπου εἰς τοὺς ἀγγέλους, τί σημασίαν ἔχει αὐτὸ διὰ σέ, ποῦ τὸν περιγράφῃσαι καὶ ἰσχυρίζῃσαι ὅτι ἡ θεία ἔκεινη οὐσία εἶναι κατὰληπτή εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ;

Διὰ νὰ μάθῃς ὅμως ὅτι εἶναι ἀπρόσπου ὅχι μόνον εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις, ἔκρουσε τί λέγει ὁ Ἄσας — εἶναι δὲ λόγοι τοῦ Πνεύματος οἱ λόγοι τοῦ Ἄσας, διότι καθε προφήτης ὀμιλεῖ κατ' ἐμάνευσιν τοῦ Πνεύματος ; καὶ συνέθη κατὰ τὸ ἔτος ποῦ ὀπέθανεν ὁ βασιλεὺς Ὀκίας, εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὀψηλοῦ καὶ μεγαλοπρεπεῖς, καὶ τὰ Σεραφεῖμ Ἰσταντο γύρω ἀπὸ αὐτόν, καὶ εἶκεν ἔξ πτέρυγας τὸ ἔν καὶ ἔξ πτέρυγας τὸ ἄλλο, καὶ μὲ τὰς δύο μὲν ἐκάλυπτον τὰ πρόσωπα τῶν, ἐνὸ μὲ τὰς ἄλλας δύο ἐκάλυπτον τοὺς πόδας (Ἄσ. 6, 1 ε.). Διὰ ποῖον λόγον, εἰπέ μοι, καλύπτουν τὰ πρόσωπα μὲ τὰς πτέρυγας ; Διὰ τί ἄλλο παρὰ διότι δὲν ἠθόναντο νὰ ἰσποφῆρουν τὴν ἀστρατὴν καὶ τὰς μαρμαρυγὰς ποῦ ἐξεπέμνητο ἀπὸ τῶν θρόνων ;

Καὶ τοῦτο μολονότι δὲν ἔβλεπον καθαρὸν τὸ ἔσων τὸ φῶς οὐτε ἀκραμνὴ τὴν ἴσταν τὴν οὐσίαν, ἀλλ' ἔβλεπον κατὰ συγκατάθεσιν. Τι δὲ σημαίνει συγκατάθεσις ; Τὸ νὰ μὴ φάνηται ὁ Θεὸς ὅπως εἶναι, ἀλλὰ νὰ θεικνῆ ἑαυτὸν κατὰ τρόπον ἀνάλογον πρὸς τὴν δεκτικότητα αὐτοῦ ὁ ὅποισ τὸν βλέπει, ρυθμίζων τὴν ἀποκάλυψιν τῆς θείας αὐτοῦ συμφάνης πρὸς τὴν ἀσθένειαν τῶν ὀρώντων¹⁴. Ὅτι δὲ ἐδῶ πρόκειται περὶ συγκατάθεσεως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Ἄσας: «εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὀψηλοῦ καὶ ἔστημένους». Ὁ Θεὸς ὅμως πρῶτον δὲν κάθηται, διότι τοιοῦτη ἀνάγκη τοιριάει μόνον εἰς σῶματα, καὶ δεύτερον δὲν δύναται νὰ περιληφθῇ εἰς θρόνον, διότι τὸ θεῖον εἶναι ἀπεριόριστον. Καὶ ὅμως οὐτε τὴν κατὰ συγκατάθεσιν θεῶν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἰσποφῆρουν οἱ ἀγγελοί, ἂν καὶ ἔσων πολὺ πληθύνον ἐπὶ Σεραφεῖμ εἰσπήκισαν κύκλω αὐτοῦ. Μάλιστα ἠκριθῶς διότι ἔσων πλησίον, δὲν κατάρθωσαν νὰ τὸν ἔσων.

14. Ἡ συγκατάθεσις χαρακτηρίζει τὸν τρόπον τῆς ἀποκάλυψεως τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς κατάρθεται εἰς τὰ ἀνάδυνατα μέτρα καὶ ὁ ἄνθρωπος ἠμπορεῖ νὰ τὸν συλλάβῃ καὶ νὰ ἀνάλῃ ὁ ἔσων.

Χρησιμοποιεί δὲ τὸ πλησίον ἑαὶ διὰ τὴν προσδιορίσιν τὴν ἐννοῶν τόπου, ἀλλὰ διὰ τὴν δηλώσιν κατ' ἐμφανέσειον τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οἱ μοῦνοι οἱ δυνάμεις ἐκεῖνα εὐρίσκονται πλησιέστερον ἀπὸ ἡμᾶς εἰς τὴν θεῖαν οὐσίαν, παρὰ ταῦτα δὲν κατέρθωσαν νὰ τὴν ἴδωσιν. Λέγει δηλαδὴ «καὶ τὰ Σεραφεῖμ εἰσπήκεισαν κύκλῳ αὐτοῦ» διὰ τὴν δηλώσιν ἑαὶ τὸν τόπον, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐγγύτητος τοῦ τόπου, οἱ ἀγγελοὶ εἶναι πλησιέστερον πρὸς τὴν θεῖαν οὐσίαν ἀπὸ ἡμᾶς.

Ἡμεῖς θεθαλίω δὲν γνωρίζομεν τὸ ἀκατάληπτον τοῦ Θεοῦ ἐξ ἰσῦ καλὰ μὲ τὰς δυνάμεις ἐκεῖνας, ποὺ εἶναι τόσοσ φώτεροι καὶ διορατικώτεροι καὶ καθαρώτεροι ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν (466). Ὅπως τὸ ἀπρόστον τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων δὲν τὸ γνωρίζει τόσοσ καλὰ ὁ τυφλὸς ἄσων ὁ ἔσων ὄψεις τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἔτσι καὶ τὸ ἀκατάληπτον τοῦ Θεοῦ δὲν τὸ γνωρίζομεν ἡμεῖς τόσοσ καλὰ ἄσων ἐκεῖνα. Ὑπάρκει τόσοσ μεγάλη διαφορά μεταξὺ ἡμῶν καὶ αὐτῶν ὅσῃ ὑπάρκει μεταξὺ τυφλοῦ καὶ βλέποντος. Ἐπομένως ἄσων ἀκούσῃ τῶν προφητῶν νὰ λέγῃ ὅτι εἶδε τὸν Κύριον, μὴ νομίσῃ ὅτι εἶδεν αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἄσων ὁμοιωσῇ εἰς τὸ ἄσων κατὰ συγκατάσων ἐξεδηλώθη ἡ οὐσία του. Καὶ ἡ θέα πάλιν αὐτὴ εἶναι ἀμυδροτέρα ἀπὸ τὴν θέαν τῶν ὀσων τὴν δυνάμειν, διότι φυσικὰ δὲν ἔσων κατέρθωσεν ὁ προφήτης νὰ ἴδῃ τὸν Θεὸν τόσοσ ὀσων τὸν βλέπον τὰ Σεραφεῖμ.

ΠΕΡΙ ΑΚΑΤΑΛΗΠΤΟΥ ΤΗΣ ΟΥΣΙΑΣ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ

Διατὶ ὄσων ἄσων ἀσων μόνον μὲ τὴν θεῖαν οὐσίαν, ἀφὸ ὅσων τῶν ἀγγέλων τὴν οὐσίαν δὲν δύναται νὰ ἴδῃ ὁ ἀνθρώπος ἐλευθέρως; Καὶ διὰ τὴν πεσοῖτε ὅτι τοῖο εἶναι ὀσων, ὅσων ἐπικαλεσθῶ τὴν μαρτυρίαν ἑνὸς φίλου τοῦ Θεοῦ, ὁ ὀσων εἶχε πάλιν μαρτυρίαν ἐνάσων του, διότι διακρίνετο διὰ τὴν ὀσων καὶ τὴν δικαιοσύνην καὶ εἰς πολλὰ ἄσων ἡσων καὶ ὀσων, τὸν Δανιὴλ. Ἐπικαλοῦμαι δὲ τοσοῦτον ἀνθρώπον, ὀσων, ἄσων ὀσων ἀποσέβῃ ὅτι ἡσων τὰς δυνάμεις του νὰ ἐσων ὀσων καὶ διαλύσων καὶ καταπίπτουν πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ ἀγγέλου, νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς ἀπὸ ὀσων ὅτι ἔσων τοῖο λόγῳ ἄσων ἀσων καὶ πονηρίας τῆς συνειδήσων, ἀλλὰ, λαμβανόμενης ἐπ' ὀσων τῆς ψυχικῆς του ἀσων τῆς νῆς, νὰ φωνῇ ὅτι τοῖο συνέθῃ λόγῳ ἀσων τῆς ἀσων τῆς φύσων.

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Δανιὴλ ἐνδοκίσειεν ἐπὶ τρεῖς ἔσων καὶ δὲν ἔσων ὀσων πρὸς ἰκανοποίησιν τῆς πείνης του, ὀσων ἔσων εἰς τὸ σῶμα του ὀσων καὶ κρέας καὶ ὀσων τῆς ὀσων, ὀσων ἔσων με ὀσων. Καὶ εἶθε τὴν ὀσων ἐκεῖνη τότε ποὺ ἡ ψυχὴ του εἶχε γίνε ἐσων καὶ πνευματικώτερα ἀπὸ τὴν νηστεῖαν καὶ ἔσων ἐπιτηδεωτέρα διὰ ποσων θέαν. Καὶ τί λέγει; Ἐσων τοὺς ὀσων μου καὶ εἶδον καὶ ἴδου ἄσων ἐνδοκίσειεν βαδδὸν (τοῖοσὶ σῶμα τὴν ἱερὰν) καὶ ἡ ὀσων αὐτοῦ περὶ ὀσων χρυσίῳ Ἐσων καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ὀσων ὀσων, τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὀσων ὀσων ἀσων, οἱ ὀσων αὐτοῦ ὀσων ὀσων ὀσων, ἡ φωνὴ τῶν λόγων αὐτοῦ ὀσων ὀσων. Καὶ ἐγὼ μόνος εἶδον τὴν ὀσων αὐτὴν καὶ οἱ μετ' ἐμοῦ ὀσων εἶδον, ἀλλ' ἔσων μεγάλη ἔσων ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἔσων ἐν φῶσῳ, καὶ ὀσων ὀσων ἐν ἐμοὶ ἰσων καὶ ἡ δόξα μου μετεσῶρῃ εἰς διασων. (Δαν. 10, 5 ἔ.).

Τὸ σημαίνει «ἡ δόξα μου μετεσῶρῃ εἰς διασων»; Ὁ νεανίας ἔσων ὀσων, ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ φόβος ἀπὸ τὴν παρουσίαν τοῦ ἀγγέλου, καθὼς διέλυσε τὴν ὀσων καὶ τὸ ὀσων χρῶμα τοῦ δέρματος καὶ μετέσων εἰς αὐτὸν ἐσων, τὸν κατέσων ὀσων, διὰ τοῦτο λέγει «ἡ δόξα μου μετεσῶρῃ εἰς διασων». Ὅπως ἀσων, ἄσων ὀσων πρὸς τὸ ὀσων καὶ ὀσων ὀσων ὀσων, κατὰ τὸν ἴσων τρόπον καὶ ἡ ψυχὴ, ὀσων κατεσῶρῃ ἀπὸ ὀσων καὶ ὀσων, ἐκ τοῦ φόβου περμασῶ τῆς λειτουργίας τῆς ἀπὸ τὴν ὀσων τοῦ σῶματος καὶ, ὀσων τὰ μέλη ὀσων ἐκεῖνα τότε, καθὼς χάνουν τὴν δύναμιν, ποὺ τὰ συγκρατεῖ, καταπίπτουν καὶ καλαρῶνται. Αὐτὸ συνέθῃ καὶ εἰς τὸν Δανιὴλ.

Τὸ ἔσων τότε ὁ ἀγγελοσ; Τὸν ἐσων καὶ τοῦ εἶπε: «Δανιὴλ, ὀσων ἐσων, ὀσων ἐν τοῖς λόγῳσ τοῖοσ, οἱς ἐγὼ λαλοῦ πρὸς σέ, καὶ σῶσ ἐπὶ τῆ σῶσ σου, ὀσων ὀσων πρὸς σέ» (Δαν. 10, 11) (467). Ἐσων ἐσων ἐντρομοσ, ἀλλὰ μόνος ὁ ἀγγελοσ ἔσων νὰ ὀσων πάλιν καὶ νὰ λέγῃ, «ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἔσων τὴν καρδίαν σου κακῶσων ἐννοσίαν τοῦ Θεοῦ ἔσων οἱ λόγοι σου, καὶ ὀσων ἐν τῆς λόγῳσ σου» (Δαν. 10, 12), ἔσων πάλιν εἰς τὴν ὀσων ὀσων.

και συνέλθουν και ίδουν ότι τούς κρατούμεν ήμεις και τούς βλέπομεν τὰ πρόσωπα με ψυχρόν ὕδωρ, πολλάκις λιποθυμοῦν πάλιν εἰς τὰ κέρα μας, ἔτσι ἔπαθε και ὁ Δανιήλ. Ἡ ψυχή του φοβηθεῖσα και μή ὀργανωμένη νὰ ὑποφέρει τὴν λάμπη ἀπὸ τὴν παρουσίαν τοῦ συνδούλου του ἀγγέλου οὔτε νὰ διαστάση τὸ φῶς ἐκεῖνο, ἐθορυβήθη και κατελήφθη ἀπὸ ἀγνωμάδῃ ἐπαθυρίαν νὰ ἀπαλλαγῇ ἐπειγόντως ἀπὸ τὴν δεομὰ τῆς σαρκὸς σὺν τῷ ἴσῳν δλουκῶ.

Ἄς τὸ ἀκούσουν αἱ περιεργαζόμενοι τὸν Δεσπότην τῶν ἀγγέλων. Ὁ Δανιήλ, τὸν ὁποῖον ἐροβήθησαν αἱ ὀφθαλμοὶ τῶν λεόντων, ὁ Δανιήλ, ὁ ὁποῖος με τὸ ἀνθρώπινον σῶμα του ἐπραγματοποίησεν ὑπεράνθρωπα κατορθώματα, δὲν ἐδάστασε τὴν παρουσίαν ἐνὸς συνδούλου του, ἀλλ' ἐξηλιώθη λιποθυμῶς. Ἐσοφράη γάρ, λέγει, τὰ ἐνός μου ἐν ὁράσει μου και πνοῇ οὐκ ὑπελείφθη ἐν ἑμοίς. (Δαν. 10, 16). Καὶ ἐκεῖνοι ποῦ ἀπέχουν τόσον πολλὰ ἀπὸ τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου αὐτοῦ ἰακυρίζονται ὅτι γνωρίζουν ἀκριβέστατα τὴν θεϊαν οὐσίαν, τὴν ἀνωτάτην και πρῆτην οὐσίαν, ποῦ ἐδημιούργησε τὰς μυριάδας αὐτῶν τῶν ἀγγέλων, ἕνα τῶν ὁποῶν δὲν ἤουνήθη νὰ ἴδῃ ὁ Δανιήλ.

ΠΕΡΙ ΛΟΡΑΤΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΥΠΟ ΤΩΝ ΑἴΤΗΤΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

Ἄλλ' ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ προηγουμένον ζήτημα και ἄς δεῖξωμεν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀθέατος και εἰς τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις παρὰ τὴν συγκατάθεσίν του. Εἰπέ μου, διὰ ποῖον λόγον τὰ Σεραφεῖμ τοποθετοῦν τὰς πτέρυγας πρὸ τοῦ προσώπου σου; Ἀσφαλὲς διὰ νὰ προαναγγείλουν ἐμπράκτως τὸ ἀποστολικὸν κῆρυξ σὺν ἀπρόσπεναι και οὐκ μόνον αὐταῖ, ἀλλὰ και αἱ ἀνώτεροι ἀπὸ αὐτὰς, τὰ Χερουβείμ. Τὰ μὲν Σεραφεῖμ Ἰσταντὶ πληροῦν τοῦ Θεοῦ, τὰ δὲ Χερουβείμ εἶναι θρόνοι τοῦ Θεοῦ, ὅτι διότι ὁ Θεὸς ἐκεῖ ἀνάγκη θρόνων, ἀλλὰ διὰ νὰ γνωρίσῃς με τὴν ἔκφρασιν αὐτῆν τὴν ἀρετὴν των. Ἄκουσε λοιπὸν και ἄλλων προφήτην ὁμιλοῦντα περὶ ἐκεῖνων «καὶ ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς Ἰεζεκιήλ υἱὸν Βουζι ἐπὶ τοῦ ποιῶμοῦ Χοβάρ» (Ἰεζ. 1, 3). Ὁ Ἰεζεκιήλ Ἰστατο πῶρα εἰς τὸν ποταμὸν Χοβάρ, ὁ Δανιήλ τότε εἰς τὸν ποταμὸν Τίγγριν. Ὅταν ὁ Θεὸς πρόκειται νὰ παρουσιάσῃ εἰς τοὺς δούλους του θέματα παρὰδῶσαν, τοὺς ἐξάγει ἔξω ἀπὸ τὰς πόλεις εἰς τόπους ἀπηλλαγμένους ἀπὸ θορύβου, ὥστε νὰ μὴ πορα-

σῆρῃ τὴν ψυχὴν των κανὲν αἰσθητῶν θέματα ἢ δίκουμα, ἀλλὰ νὰ μὲν ἐλευθέρη και νὰ προσηλιώνεται ὁλόκληρος εἰς τὴν θεωρίαν τῶν διατεπιμένων.

Τι εἶδε λοιπὸν αὐτὸς; Ἐἴσοῦ νεφέλη, λέγει, ἀπὸ βορρᾶ ἤρκετο, και φέγγος κύκλω και πῦρ ἀστράπτον, και ἐν μέσῳ αὐτοῦ ὡσεὶ ὄρασις ἤλεκτρου και φέγγος ἐν αὐτῷ, και ἐν τῷ μίῳ ὁμοίωμα τεσσάρων ζώων. Αὐτὴ ἡ ὄρασις αὐτῶν, ὁμοίωμα ἀνθρώπου ἐπ' αὐτοῖς. Καὶ τέσσαρα πρόσωπα τῷ ἐνὶ και ἰσκαρες πτέρυγες τῷ ἐνὶ. Καὶ ὕψος ἦν αὐτοῖς και φοβεροὶ ἦσαν και οἱ νῦτοι αὐτῶν πληρεῖς ὀφθαλμῶν κυκλόθεν τοῖς ἰσκαροι, και ὁμοίωμα ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτῶν ὡσεὶ στερέωμα, ὡς ὄρασις κρυστάλλου φοβεροῦ, ἐκτεταμένου ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτῶν ἔνωθεν, και αἱ πτέρυγες αὐτῶν ἐκῆσται δύο καλύπτουσαι τὰ σῶματα αὐτῶν και ὑπεράνω τοῦ στερεώματος; (488) ὡς ὄρασις λθου σακφείρων και ὁμοίωμα θρόνου ἐπ' αὐτῷ και ἐπὶ τοῦ ὁμοιώματος τοῦ θρόνου ὁμοίωμα ὡς εἶδος ἀνθρώπου ἐπ' αὐτῷ. Καὶ εἶδον ὡς ὄρασις ἤλεκτρου ἀπὸ ὀράσιως ὀσφρός και ἕως ἐπάνω, και ἀπὸ ὀράσιως ὀσφρός και ἕως κάτω ὡς ὄρασις πυρός, και τὸ φέγγος αὐτοῦ ὡς ὄρασις τόλου, σταν ἦ ἐν τῇ νεφέλῃ ἐν ἡμέρᾳ ὑετοῦ. (Ἰεζ. 1, 4 ἔ.). Καὶ ἔπειτα ἀπὸ δια αὐτὰ θέλων νὰ δεῖξῃ ὅτι οὔτε ὁ Ἰδοκ οὔτε ἐκείνοι αἱ οὐράνια δυνάμεις εἶδον καθαρὰν αὐτὴν τὴν θεϊαν οὐσίαν, λέγει: «αὐτὴ ἡ ὄρασις ὁμοιώματος δόξης Κυρίου» (Ἰεζ. 2, 1).

Ἡλέπις συγκατάθεσιν και ἐκεῖ και ἐδῶ; Ἄλλ' ὄρασις και αἱ ἰδία αἱ οὐράνια δυνάμεις καλύπτουσι τὸ πρόσωπόν των με πτέρυγας ὀσφρός διὰ τὸν μνημονεσθέντα λόγον: «ὅστι διηλαθῆ δὲν δύνανται νὰ ὑποφέρουν τὴν λάμπη τῆς θείας οὐσίας, μολονότι εἶναι σσφώταται και γνωστικώταται και καθαρώταται. Ἀπὸ ποῦ δὲ συνάγεται ὅτι ἔχουν αὐτὰς τὰς ιδιότητας; Ἀπὸ τὰς ἰδίας τὰς λέξεις. Ὅπως ἐηλοθῆ ὁ ἀγγελος ἔλαβε τὴν ὄρασιον του ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἀναγγέλλει τὰς βουλάς του Θεοῦ και ὁ ἀρχάγγελος ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἀρκεῖ τῶν ἀγγέλων, ἔτσι και αἱ δυνάμεις αὐταῖ ἔχουν ἰδύματα ποῦ δηλώνουν τὴν σσφίαν και καθαρότητα των. Ὁ Γοβριήλ παρουσιάζεται με πτερὰ, ὅτι διότι πράγματι ἐκεῖ πτερὰ, ἀλλὰ ἡ καὶ νὰ μάθῃς ὅτι κατέρχεται πρὸς τὴν ἀνθρώπινην φωνὴν ἀπὸ τὰς ὑψηλοτάτους τόπους ὅπου διαμένει ἔτσι και εἰς τὴν ἀνωτέρω ὄρασιν τὰ πτερὰ σημαίνουν τὸ ὕψος τῆς φῶσιως των Χερουβείμ. Ὅπως λοιπὸν αἱ πτέρυγες σημαίνουν τὸ ὕψος

της φύσεως και ὁ θρόνος τὴν ἐπ' αὐτῶν ἀνάπαυσιν τοῦ Θεοῦ και οἱ ὀφθαλμοὶ τὴν διορατικότητά των και ἡ πλησίον τοῦ θρόνου παραμονὴ και συνεχὴς ἀνάμνησις τὴν ἀγρυπνίαν προσοχὴν των, ἔτσι και οἱ ὀνομασίες τῶν μὲν πρώτων δηλώνουν τὴν σοφίαν, τῶν δὲ δευτέρων τὴν καθαρότητα. Διότι τί σημαίνει τὸ ὄνομα Χερουθεὶμ; πλῆθος γνώσεως. Καὶ Σεραφεῖμ; πυρωμένα στόματα¹⁵. Βλέπειτε λοιπὸν πῶς οἱ ὀνομασίες δηλώνουν και τὴν καθαρότητα και τὴν σοφίαν;

Ἐάν λοιπὸν αἱ δυνάμεις ἐκείναι μὲ τὴν ὑψηλὴν γνῶσιν εἶν καταρθῶνουν νὰ ἴδουν οὕτε τὴν κατὰ συγκρίσασιν ἐπιφάνειαν τοῦ Θεοῦ, οὕτοι μὲ τὴν μερικότητα τῆς γνώσεως (συμφάνεως πρὸς τὰ λεγόμενα τοῦ Παύλου, ἐκ μέρους γινώσκοντες και ἐπὶ ἐσθίπτου και ἐν αἰνίγματι) δὲν εἶναι ἀδύνατοι νὰ νομίσουν ὅτι γνωρίζουν ἀκρίβιστα ὅσα δὲν εἶναι θεατὰ οὕτε εἰς ἐκείνους;

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

Ἐπεθύμουν νὰ σὰς ἀποδείξω ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀκατάληπτος ἔχι μόνον εἰς τὰ Χερουθεῖμ και τὰ Σεραφεῖμ, ἀλλὰ και εἰς τὰς ἀράς και τὰς ἐξουσίας και εἰς κάθε ἄλλην κτιστὴν δύναμιν, ἀλλ' ἐκουράσθη ἡ διάνοιά μας, ἔχι ὅπὸ τὸ πλῆθος, ἀλλ' ὅπὸ τὴν φρίκην τῶν λεχθέντων. Διότι ἡ ψυχὴ καταλαμβάνεται ὅπὸ ἔρωσιν και ἐκπλήξιν, ὅταν ἀσκαλεῖται ἐπὶ πολλὸ μὲ τὰς οὐρανίους θεωρίας.

Διὰ τοῦτο ὅς τὴν κατεβόωμεν και ὅς τὴν ἀπαλλάξωμεν ἀπὸ τὴν κατάληξιν τῆς καταφεύγοντες εἰς τὴν συνήθη παράκλησιν. Ποῖαν ὁπλοδὴ; Εἰς τὴν εὐχὴν ν' ἀποκτήσουν κάποτε ὕψισιν αἱ κατατροκόμενοι ὅπὸ ταυτὰ νοήματα. Ἐάν ἐπιβάλλεται νὰ παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῶν ἀσθενῶν, τῶν ἐργαζομένων καταναγκαστικῶς εἰς τὰ μεταλλεῖα, τῶν ἐντροκομένων εἰς οὐκλήρην δουλείαν και τῶν δαιμονιζομένων, πολλὸ περισσότερο πρέπει νὰ τὸν παρακαλοῦμεν δι' αὐτούς. Διότι ἡ ἀσθένεια εἶναι χειρότερα ὅπὸ τὴν πάθεισιν τῶν δαιμονιζομένων· ἐκείνη ἡ μανία συγκορτεται, ἐνὸς αὐτῆ ἡ νόσος δὲν ἔχει καμμίαν δικαιολογίαν.

Και ἐπειδὴ ἀνεφερα τὴν προσευχὴν ὑπὲρ τῶν δαιμονι-

15. Ἡ ἐξήγησις αὐτῆ τῶν ὀνομάτων τῶν Χερουθεῖμ και τῶν Σεραφεῖμ προέρχεται ὅπὸ τὴν ἔτυμολογίαν των. Παραπομπὴ ἐξήγησιν εἶδοι και ὁ δὲ ὀνομασίες Ἀρκαίου τῆς Περὶ Οὐρανίου Ἱεραρχίας 7, PG 5, 906.

ζομένων, θέλω νὰ εἶπω πρὸς τὴν ἀγάπην σας κάτι, διὰ νὰ σταματήσῃ ἐν θαρῶ νόημα τῆς Ἐκκλησίας (469). Εἶναι ἄποτον νὰ ἀσκαλοῦμεθα τόσον ἐπιμελῶς μὲ τὴν θεραπείαν τῶν ἐκτός τῆς ἐκκλησίας και νὰ περιφρονῶμεν τὰ ἴδικά μας μέλη. Ποῖον εἶναι λοιπὸν αὐτὸ τὸ νόημα; Αὐτὸ τὸ πολυάριθμον πλήθος, ποὺ συνασπίζεται ταῦρα, διὰ ν' ἀκούσῃ προσηκτικὰ τοὺς λόγους μου, τὸ ἀνεξήγητον πολλῶς κατὰ τὴν φρικωδεστάτην ἐκείνην ὥραν, ἀλλὰ δὲν τὸ εἶδο· και ἀνεστένοξα θαρεῖα, διότι συνασπίζεται μὲ μὲγάλον ἐνδιαφέρον και προθυμίαν και παρημῖνεται ἔως τὸ τέλος, διὰ ν' ἀκούσῃ ἐνα σύνδουλόν του, ἐνὸς ἁπλοῦς πρόκειται νὰ φανῆ ὁ Χριστὸς κατὰ τὸ μυστήριον τῆς θεῆας εὐκαριστίας ἢ ἐκκλησίας εἶναι ἀδειανὴ και ἔρημος. Εἶναι ἀίμωσιγχερήσιν τὸ φαινόμενον αὐτὸ; Λόγω τῆς ἀδιαφορίας σας αὐτῆς κάνετε και τοὺς ἐπίφους, ποὺ δικαιούσθε διὰ τὴν κηρύξιον παρακαλοῦσθιν τοῦ κηρύγματος. Ποῖος δὲν θὰ κατακόσῃ και οὗς και ἐμεῖ, ὅταν θλήτῃ νὰ σὰς ξεφεύγῃ τόσον γρήγορα ἡ ἀφέλεια ὅπὸ τὴν ἄκρῃσιν; Ἄν πράγματι προσηκτικῶς ἐπιμελῶς εἰς τοὺς λόγους μου, θὰ ἐδεικνύατε τὴν ἐπιμελίαν και εἰς τὰ ἔργα. Ἡ ἐσπευμένη ἄμα ἀναχώρησις σας ἀπὸ τὸν νοὸν μετὰ τὸ κήρυγμα σημαίνει ὅτι δὲν ἐδέχθητε· και δὲν ἐβάλατε εἰς τὸν νοὸν σας τίποτε ὅπὸ τὰ λεχθέντα. Ἐάν ἐπισοφεινῶντο τὰ λεγόμενα εἰς τὰς ψυχὰς σας, θὰ σὰς σιωπῶντο ἐδῶ μέγα, διὰ νὰ παρακαλοῦσθε μὲ πολλὴν γιλήθειαν τὴν τέλεισιν τῶν φρικωδεστάτων μυστηρίων. Ταῦρα ἄμα ἀναχωρεῖτε μόλις τελείωσῃ ὁ ὁμιλητὴς τὴν λόγον του, σὰν νὰ ἤκούσατε κηρυκῶν νὰ παύῃ.

Ποῖα δὲ εἶναι ἡ κληρὸν δικαιολογία τῶν πολλῶν; Δύναται λέγει, νὰ προσευχῶ και εἰς τὴν οἰκίαν μου, ἐνὸς ὁμιλίας και διδασκαλίας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀκούσω ἐκεῖ. Ἀπατῆς τὸν ἐαυτὸν σου, ἀγαπητέ· εἶναι φυσικὰ δυνατὸν νὰ προσευχηθῆς και εἰς τὴν οἰκίαν σου, ἀλλ' ἔχι ἄμα εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπου ὑπάρουν ἰσοὶ πατέρες, ὅπου ἀναπέμπεται πρὸς τὸν Θεὸν ἀπὸ ἴσοων πολλὰς ψυχὰς, καινὴ προσευχὴ, δὲν ἐπισκοπῶνται οἱ παρακλήσεις σου πρὸς τὸν Κύριον, ὅπου προσεύχεται κατ' ἴδιον ἴσοων, ὅπου ἐστιν συμπροσεύχουσα μαζί μὲ τοὺς ἀδελφούς σου, διότι ἐδῶ ὑπάρχει κάτι περισσότερο ἢ ὁμόνοια, ἢ συμφωνία, ὁ σὺνθετος τῆς ἀγάπης, αἱ εὐχαὶ τῶν ἱερῶν. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς πρῶτα τῶν ἀκολουθῶν οἱ ἱερεῖς διὰ νὰ συναλέθουν εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ ἀσθενέτεροι ἴδικα τοῦ πλήθους μαζί μὲ τὰς δυνατωτέρας εὐχὰς τοῦ ἱε-

ρέως. Ἄλλως, ποία εἶναι ἡ ὠφέλεια τῆς ὁμιλίας, ἂν δὲν συνδεθῆ μετὰ τὴν προσευχὴν; Προηγείται ἡ προσευχὴ καὶ ἔπειτα ὁ λόγος. Αὐτὸ διδάσκουν καὶ οἱ Ἀπόστολοι «ἡμεῖς δὲ τῆ προσευχῆ καὶ τῆ διακονίᾳ τοῦ λόγου προσηκρινώμεθα» (Πράξ. 6,4). Καὶ ὁ Παῦλος δὲ εἰς τὰ προφῆτα πᾶν ἐπιστολῶν του εὐχεται τὸ φῶς τῆς προσευχῆς νὰ καθοδηγήσῃ οὐκ ἄλλως τὴν διαπραγματεύσειον τοῦ θείατος του.

Ἐάν συνήθως νὰ προσεύκεται ὁρθῶς, δὲν θὰ ἔχηρ ἀνάγκην τῆς διδασκαλίας τῶν συνδούλων σου, ὅρ' ὅσον ὁ Ἰ-δίας ὁ Θεὸς θὰ σοῦ κατακυνώσῃ τὸν νοῦν κυρίως τὴν μεσο-λόδιον μεσοῦ. Ἐάν δὲ ἡ προσευχὴ ἕνος μόνον ἀνθρώπου ἔχη τὴν δύναμιν, πολλὴ μεγαλύτεραν ἔχει ἡ κοινὴ προσευ-χὴ. Ἐἶναι μεγαλύτερα ἡ ἰσχύς καὶ ἀποτελεσματικότης αὐτῆς τῆς προσευχῆς ἀπὸ τῆς ἰδιωτικῆς εἰς τὴν οἰκίαν προσευχῆς. Ποῦ διδάσκειται αὐτὸ; Ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος «εἰς ἐν πληκοῦτου θανάτου ἐρρόαστο ἡμᾶς καὶ ρόεται, ἠλπίκαμεν δὲ ὅτι καὶ εἰ ρόεται συνυπουργούντων καὶ ὕρῶν τῆ δεήσει ὑ-πὲρ ἡμῶν, ἵνα τὸ εἰς ἡμᾶς χάρισμα διὰ πολλῶν προσώπων ἐδχαριστήσῃ ὑπὲρ ἡμῶν». (Β' Κορ. 1,10 ἔ.). Ἐταί διέφυγε καὶ ὁ Πέτρος ἀπὸ τὸ δεσποτήριον· «Προσευχὴ γὰρ ἦν ἔστε-νης ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ αὐτοῦ γινόμενη πρὸς τὸν Θε-όν». (Πράξ. 12,5).

(470) Ἐάν δὲ ἡ προσευχὴ τῆς Ἐκκλησίας ὠφέλιση τὸν Πέτρον καὶ ὑπεβόησεν τὸν στυλὸν ἐκεῖνον νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ δεσποτήριον, εἰπέ μου, σὺ ποῖαν ἀπολογίαν θὰ εἶρῃς διὰ τὴν περιφρόνησιν τῆς δυνάμεως τῆς; Ἄκουσε καὶ τὸν ἴδιον τὸν Θεὸν νὰ λέγῃ οὐκ εὐσπλαχνίζεταὶ τὸ πλῆθος, διὰ τὸν παρακαλῆ με εὐσεβὲς φρόνημα. Λέγει δηλαδὴ πρὸς τὸν Ἰω- παρακαλῆ με εὐσεβὲς φρόνημα. Λέγει δηλαδὴ πρὸς τὸν Ἰω- νᾶν σκετικῶς μετὰ τὸ φῶς τῆς κολοκύνθης; ἐπὶ μὲν ἔφευγε ὑπὲρ τῆς κολοκύνθης, ὑπὲρ τῆς οὐκ ἔκακοπέθρας, οὐδὲ ἐξέ- θρωσας αὐτήν, ἐγὼ δὲ οὐ φείσομαι ὑπὲρ Νινευί τῆς πόλεως τῆς μεγάλης, ἐν ἡ κατοικησὶ πλείους ἢ δίδεκε μωυράδες ἀν- ὄρῶν;» (Ἰωνᾶ 4,10 ἔ.). Δὲν ἐπακαλεῖται τυχαίως ὁ Θεὸς τὸν ἀρῆρῶν τῶν κατοικῶν, ἀλλὰ μετὰ τὸν σκοπὸν νὰ βεβαιώσῃς ὅτι ἡ ὁμαδικὴ προσευχὴ ἔχει μεγάλην δύναμιν. Τοῦτο ἐπιθυμῶ νὰ σὲς καταστήσῃς φανερὸν μετὰ παραδείγματα καὶ εἰς τὴν ἀν- θρωπίνην ἱστορίαν.

Ὅπως καὶ σὲς γνωρίζετε, πρὸ δέκα ἐτῶν συνελήφθησαν

μερικοὶ συμπολίται ὡς συναμῆται¹⁶. Καὶ τότε κάποιος ἀνώτε- ρος ἀξιωματικός ἀποδικάζει συνέννοκος, ἐξέστη μετὰ οὐκίαν τῆς τὸ σῶμα καὶ ὑδραγεῖτο εἰς τὸν τόπον τῆς ἐκτελέσεως. Τό- τε ὅμως ὄλοι οἱ κάτοικοι ἔτρεξαν πρὸς τὸν ἠπαύδερμον, συμ- παρασῶροντες καὶ τοὺς ἐργαζομένους εἰς τὰ κατὰσῆματα, καὶ πόσοσος ὁ λαὸς ἤρπασεν ἀπὸ τὴν ὄργην τοῦ βασιλέως τὸν καταδικασθέντα καὶ μὴ δικαιούμενον συγγνώμης.

Ἔστε διὰ νὰ καταπραῖνετε τὴν ὄργην τοῦ ἐγείνου βα- σιλέως ἐτρέκατε ὄλοι μαζί μετὰ τὰ παῖδια καὶ τὰς γυναῖκας, ὅ- ταν ὅμως πρόκειται νὰ ἐξελθῶσθε τὸν βασιλεὺ τῶν σῶρωνν καὶ νὰ λυτρώσεται ὁπὸ τὴν ὄργην του ὄλοι ἕνα, ὅπως τότε, οὐ- τε δύο καὶ τρεῖς καὶ ἑκατὸν, ἀλλὰ ὄλοις τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς οἰκουμένης καὶ νὰ ἀπαλλάξετε τοὺς δαμονιζομένους ἀπὸ τὴν παγίδα τοῦ διαβόλου κάθασθε ἔξω καὶ δὲν τρέκετε ὄλοι μαζί μέσα, ὅστε ὁ Θεὸς, ἐκτιμῶν τὴν εὐσεβῆ σύμνησιν σας, καὶ εἰς ἐκείνους νὰ χαρίσῃ τὴν τιμωρίαν καὶ τὰ ἰδικὰ σας ἁ- μαρτήματα νὰ συγχωρήσῃ; Εἰς τὴν περιότιαν ἐκεῖνην καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ εἰς τὴν οἰκίαν καὶ εἰς ἐπείγουσαν ἐργα- σίαν ἂν τύχη, δὲν ὀφείλετε νὰ τρέχητε εἰς τὴν κοινὴν λιπα- ρίαν, διασπῶν ὄλοι τὰ δεσμὰ ὀρθητικώτερον ἀπὸ λέοντα; Ποῖαν ἔλπιθα σωτηρίας θὰ ἔχηρ, πορμελῶν τὸ καθῆκον σου κατὰ τὴν ὄραν ἐκεῖνην, ἀγαπητέ; Ὅτι μόνον ἀνθρώποι ἀ- νυμῆμπον τὴν φρικωδεστάτην ἐκεῖνην φωνήν, ἀλλὰ καὶ ἄγ- γελοι προσκυνοῦν τὸν Κύριον καὶ ἀρχάγγελοι δέονται! Ἐ- κὸν ὄλοι καὶ τὸν καιρὸν σῶματικῶν καὶ τὴν προσωφῶν τῆς θυ- οίας βροθῶν.

Καὶ ὄπως οἱ ἀνθρώποι, κόπιαντες κλάδους ἔλασις, τοὺς οἰκίαν πρὸς καιρεσιμῶν τῶν βασιλέων, ὑπενθυμίζοντες εἰς αὐ- τούς μετὰ τὰ φυτὰ νὰ εἶναι ἐλεησμονες καὶ φιλόανθρωποι, ἔτσι καὶ οἱ ἄγγελοι κατὰ τὴν τέλειαν τῆς θείας εὐχαριστίας ἐντὶ κλάθων ἔλασις προτείνουσι τὸ ἴδιον τὸ δεσποτικὸν σῶμα καὶ μαρτυροῦν τὸν Κύριον ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Λέ- γοντες τὰ ἔξῃς περίπου· δεόμεθα δι' αὐτοὺς, τοὺς ὄποιους οὐ

16. Πρόκειται περὶ τῆς συναμῆσεως τοῦ θεοφύρου εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τὸ 374. Ἡ τοποθετικὴ σκηνὸς εἰς τὸ σῶμα τῶν κατὰτικῶν συνήλθετο πρὸς τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνην.

17. Παρατροπῶν εἰς πολλὰ σημεῖα τῶν παρόντων λόγων τὸ θεοει- φῆρον τοῦ Κρυσόστομου διὰ τὴν λειτουργικὴν τὴν. Μερικὰ χωρία, ὅπως πα- ραδείγματα μένιν τὰ εἰς τὸν λόγον 17, ἢ τὸν ἀνέφορτον, ἂν ἀπαρῶν- τον, τὸν ἄρατον, τὸν ἀκατάληπτον, ἐμοῦσαν μετὰ τῆς λειτουργίας τοῦ Κρυσόστομου.

ὁ Ἰσὸς περιέβαλες με ἴσων πλουσίαν ἀγάπην, ὥστε νὰ θυσιάσῃς καὶ τὴν ζωὴν σου ἕνεκα ἡμετέροισιν δι' αὐτοὺς, χάριν τῶν ὁποίων ἔκυσες καὶ ὁ Ἰσὸς τὸ αἷμά σου παρακαλοῦμεν δι' αὐτοὺς, ὑπὲρ τῶν ὁποίων ἐθύσασας αὐτὸ τὸ σῶμα.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ διάκονος ἐκέλευεν τὴν σιγήν ὁδηγεῖ μέγα καὶ τοὺς θαυματούμενους καὶ τοὺς παραγγέλλει νὰ κλίνουν τὴν κεφαλὴν καὶ νὰ προσφέρουν τὰς ἱκεσίας των μετὰ τὴν στίβον τοῦ σωματός των, διότι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ συμπεροσέκωνται μετὰ τὸ ἐκκλησιαστικόν (471). Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς τοὺς παρουσιάζει, διὰ νὰ τοὺς λυπηθῆς διὰ τὴν συμφορὰν καὶ τὴν ἀφανίαν καὶ νὰ χρησιμοποίησῃς τὴν ἰδικὴν σου παρηγοσίαν πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ αὐτῶν. Ἐκοντες λοιπὸν ὑπὲρ ὅσων ἅλα αὐτὰ ἄς τρέχωμεν εἰς τοὺς νοσοὺς κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην, διὰ νὰ ἐπιτέκωμεν εὐσπλαγχνίαν καὶ εὐφρομεν εὐκαίρην χάριν καὶ βοήθειαν.

Ἐπαινέσατε ὅσα εἶπα· ἐδέχθητε τὰς παρακλήσεις μου μετὰ πολλὴν θερμότητα καὶ ἐπιδοκίμασίαν. Ἀλλὰ δὲν θὰ ἀργήσῃ ἢ εὐκαίρια νὰ μεταβάλλετε τοὺς ἐπαίνους εἰς ἔργα, δὲν θὰ ἀργήσῃ ἢ εὐκαίρια νὰ ἀποδείξητε τὴν συμμόρφωσιν πρὸς τὰς παρακλήσεις μου. Μετὰ τὸ κήρυγμα ἀκολουθεῖ ἄμεσως προσηυχία. Ἐγὼ ζητῶ τὸν ἐπαινον καὶ θερμὸν διὰ τῶν ἔργων. Παρακινεῖτε λοιπὸν ὁ εἰς τὸν ἄλλον νὰ σταθῆτε ὅπως ἐπαύθητε ἕως ἴσως· καὶ ἂν κινηθῆ κανεὶς νὰ φύγῃ, συγκρατήσατέ τον διὰ τῆς χάριτος, ὥστε νὰ λάβετε διπλοὺν μισθόν, καὶ διὰ τὴν ἰδικὴν σας προθυμίαν καὶ διὰ τὴν κηδεμονίαν τῶν ἀδελφῶν σας. Ἔτσι δὲ ἀπειθῶντες τὰς ἱκεσίας μετὰ περισσοτέραν παρηγοσίαν, ὥστε ἐξελθόντες τὸν Θεὸν νὰ ἐπιτόκειτε καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ διὰ τῆς χάριτος καὶ φιλοφρονήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον μαζί μετὰ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀγίζει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ ΤΩΝ ΑΝΩΤΕΡΩΝ

Ἀπέδειξα ἕως τώρα ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀκατάλητος εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ Χερουβείμ καὶ τὰ Σεραφείμ. Νομίζω δὲ ὅτι τοῦτο εἶναι ἀρκετὸν καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ παρατηρῶ ἀπὸ τὴν περαιτέρω διαπραγματεύσει τοῦ θέματος. Ἐπειδὴ ὅμως ἔχω πολλὴν ὄρεσιν διὰ μόνον νὰ κλείσω τὰ σκόμματα τῶν ἀντιθέτων, ἀλλὰ καὶ νὰ φρονηματώσω περισσοτέρως οὐκ εἰς τοὺς ἀγαπητοὺς μου, ἐπανέρχομαι εἰς τὸ ζήτημα καὶ συνεχίζω. Ἡ διατριβὴ ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ καὶ οὐκ ἔτι, κωπασθῆναι ἰκανοὺς νὰ γνωρίσατε περισσοτέρας, καὶ ἐπεὶ θὰ διευκολυνθῆ νὰ κερδίω λαμπροτέραν νίκην, καθαρίζουσα κάθε ἰκανὸν διατηρούμενον λευκὸν πλάνης. Ὅσα κάρωμεν εἰς καὶ μετὰ τὴν βίαν τῆς πονηρίας, ποὺ δὲν πρέπει νὰ κόπτομεν ἀπὸ τὸ στέλεχος, διότι θλασθέντες πάλιν ἀπὸ τὰς διατηρούμενας ρίζας, ἀλλὰ νὰ τὰ ξεριζώωμεν ἀπὸ τὸ ὑπέδαφος· καὶ νὰ τὰ ἐκθέσωμεν γυμνά εἰς τὴν θερμὴν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων διὰ νὰ μαρθεύω εὐκαίρια.

Ἄς οὖν ζαναφέρω λοιπὸν εἰς τοὺς οὐρανοὺς μετὰ τοὺς λόγους μου, οὐκ διὰ νὰ περιεργασθῶ καὶ νὰ πολυπραγμανησῶ, ἀλλὰ διὰ νὰ σταματήσω τὴν αἰσιπὴν περιέργειαν ἐκείνων, ποὺ δὲν γνωρίζουν τὸν ἑαυτῶν των καὶ ἀρνούνται νὰ παραθεκταῖν ἄρα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς οὐκ ἀπέδειξα μετὰ πολλὴν ἐπισημότητα ὅτι οὐκ ἔστι ἰσὸς Θεός, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀγγέλων ἡ παρουσία ἦτο ἀπόρητος εἰς τὸν μακάριον Δαυὶδ καὶ ἀποφάνετο οὐκ ἀλόγητον τὴν σχετικὴν ἰερουργίαν οὗς ἐτόνισα διὸ ὁ δίκαιος αὐτοῦ ἀνθρώπου ὠκρίσθη, κατελήφθη ἀπὸ τῶνον, περιέπεσεν εἰς κατάστασιν ὁμοίαν μετὰ τοῦ ψυχορραγούντος καὶ ἡ ψυχὴ του ἀγανάκτικα προσεπάθη νὰ σπῆσθαι τὰ δεσπὰ τοῦ σώματος (472). Ὅπως δηλαδὴ ἡ ἀσημειωμένη περιστέρη ποὺ διαμένει εἰς τὴν οἰκίαν, μόλις ἀποβῆθαι κάποιον φθόνον τροσκοπεύεται καὶ πετῶν πρὸς τὴν οὐρανὸν καὶ ἀναζητεῖ καμμίαν διέξοδον ἀπὸ τὰ παράθυρα διὰ ν' ἀναλαβῆ ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν, ποὺ τὴν κατέχει, εἶται καὶ ἡ

φικῆ τοῦ μακαρίου ἐκείνου ἀνθρώπου ἔτρεχε θιαστικά, προσπαθῶσα νὰ πετάξῃ ἔξω ἀπὸ τὸ οὐρα, καὶ θὰ ἐπέτα πράγματι, ἐγκαταλείπουσα θρησκὴν τὸ ὅσιον, ἂν δὲν προελάβανεν ὁ ἄγγελος νὰ τὴν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ἄγνοιαν καὶ νὰ τὴν ξαναφέρῃ εἰς τὴν κατοικίαν τῆς.

Καὶ ἔλεγον τότε ἅλα αὐτὰ, διὰ νὰ μάθετε πόσον διαφέρει ὁ ἄγγελος ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀναγνωρίζοντες τὴν ὑπεροχὴν τοῦ συνδούλου μας ἀγγέλου, νὰ σωφρονισθῆτε καὶ ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ τὴν ἐναντίον τοῦ Κυρίου ματιάν. Ὁ δίκαιος ποῦ εἶχε τὴν παρηγορίαν δὲν ὑπέφερε νὰ ἀνικροθῆ ἄγγελος, καὶ ἐκεῖνος, ποῦ ὑπολείπονται ἀπὸ τὴν ἀρετὴν τοῦ τόσου πολὺ περιεργάζονται ἅκι ἄγγελος, ἀλλὰ τὸν Κύριον τῶν ἀγγέλων. Ἐκεῖνος ἐδάρασε τὸν θυμὸν λεόντων, ἐνῶ ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ νικήσωμεν οὕτε ἀλώπεκος· ἐκεῖνος κατέκοψε ἡράκοντα εἰς τὴν μέσῃν καὶ ἐνίκησε τὸ ἰσχυρὸν θῆρον μὲ τὴν παρηγορίαν τοῦ πρὸς τὸν Θεόν, ἐνῶ ἡμεῖς φοβούμεθα καὶ τὰ μικρὰ ἐρμητά· ἐκεῖνος συνεκράτησε ἕνα βασίλειον ἔχοντα τὸν θυμὸν λέοντος· ἀνέστητε τοῦ Ναβουκοδονόσορος τὴν ὀργὴν, καὶ ἔπνευ εἰς τὰ θαρραλικά σιραιώπεια δυνατώτερα ἀπὸ τὴν φλόγα, παρουσιασθεὶς καὶ λύσας τὰ μοστιρωδῆ ἐγόννια του. Καὶ παρὰ ταῦτα, αὐτὸς ποῦ διεφύλαξε τὰ σκατεῖνά ἐνθύνια του, ἴωλι· εἶπεν ἄγγελος· ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν, κατελήφθη ἀπὸ τρομερὰν σκοτοδίνην. Ποῖαν λοιπὸν δικαιολογίαν θὰ εὑροῦν ἴσκι ἐπιχειροῦν νὰ διειοδύουσιν εἰς τὴν μακαρίαν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ;

Δὲν ἐπαμάρτησα δὲ ἐδῶ τὸν λόγον μου, ἀλλὰ τὸν ἐπέεργεινα καὶ εἰς τὰς σοφὰς ἐκείνας δυνάμεις· ἔδειξα τὴν ἀπόκρυμν τῶν οὐρανόων, τὴν προβολὴν τῶν πτερόγων, τὴν διατήρησιν τῶν σκελῶν ὀρθίων, τὴν διαρκῆ θέσιν, καὶ τέλος τὴν ἐκτελεσθῆναι καὶ τὸ θάμβος, τὸ ὅπια μᾶς προκαλοῦν μὲ ἅλα αὐτὰ ἢ ὁσώμαται ἐκείναι δυνάμεις. Ὅσον εἶναι σωφαί αἱ δυνάμεις αὐταί, ὅσον πλησιότερον ἀπὸ ἡμᾶς εὐρίσκονται πρὸς τὴν ἄρρητον καὶ μακαρίαν θεῖαν οὐσίαν, τόσον καλύτερον ἀπὸ ἡμᾶς γνωρίζουν ὅτι αὕτη εἶναι ἀκατάληπτος· διότι ἡ μεγάλη σοφία φέρει μεγάλην εὐλάβειον.

Σὰς εἶπα τὴν περίπτωσιν σημαίνει τὸ ἄρρητον καὶ ὡς ἀνεπίστα ὅτι εἶναι ἰσχυρότερον τοῦ ἀκατάληπτου· καὶ προσθέσασι καὶ αἰτίαν αὐτοῦ, χρησιμοποίησας καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ πελάγιου, τὸ ὅτι τὸ μὲν ἀκατάληπτον ἀναγνωρίζεται ὡς ἀκατάληπτον ἕνεκα ἀπὸ ἔρευναν, τὸ δὲ ἄρρητον δὲν δέχεται οὕτε

καὶ ἀρχὴν ἔρευναν καὶ προσπέλασιν. Ἀνέφερα ὅτι δὲν εἶπεν ὁ Ἀπόστολος «φῶς ὡν ἀπόστατον», ἀλλὰ «φῶς οὐκ ὡν ἀπόστατον», διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι ἂν ἡ κατοικία εἶναι ἀπόστατος, πόσον μᾶλλον ὁ εἰς αὐτὴν κατοικῶν Θεός. Ἐλεγε δὲ αὐτὸ ὁ Παῦλος, διὰ διὰ νὰ περιορίσῃ τὸν Θεὸν εἰς τόπον, ἀλλὰ διὰ νὰ δώσει περισσότερο ἔμφρασιν εἰς τὸ ἀκατανόητον καὶ ἀρρήτον αὐτοῦ. Ἀνέφερα καὶ ἄλλας δυνάμεις, τὰ Χερουβείμ, καὶ ἐτόνισα ὅτι, ἐνῶ ἐπάνω ἀπὸ αὐτὰς παρουσιάζεται στερότητα καὶ ἄλθος κρυστάλλινος καὶ ὄρασμα θρόνου καὶ εἶδος ἀνθρώπου καὶ ἡλεκτρον καὶ πῦρ καὶ τόξον, ὁ προφήτης λέγει· «αὕτη ἡ θρασι ὁμοιωματος δόξης Κυρίου». Μὲ ἅλα αὐτὰ ὡς ἀπέδειξα ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἐμφανίσεως τοῦ Κυρίου κατὰ συγκριτάσιν καὶ ὅτι καὶ ἰαυτὴ ἑκάστη ἐμφάνισις ἦτο ἀόφρητος διὰ τὰς οὐρανίας δυνάμεις.

ΠΕΡΙ ΑΚΑΤΑΛΗΠΤΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΥΠΟ ΤΩΝ ΑΙΤΗΣΕΩΝ

(473) Δὲν κάμω δὲ ἀσκοπῶς τὴν ἀναεραφαλοῖσιν αὐτῆν· θέλω νὰ μάθω τί ἐξεπλήρωσα καὶ τί ὑπολείπεται ἀπὸ τὴν ὁπίσκεισιν, καὶ ὡς ἔδωκα πρὸ καιροῦ. Τὸ ἴδιον κάμω καὶ οἱ ὀφειλοντες δανετικά παρουσιάζουσιν γραμμάτων μὲ καταχωρημένον ὀλόκληρον τὸν λογαριασμόν, τὸ δεικνύουσιν εἰς τοὺς δανεστάς καὶ καταβάλλουσιν τὸ ὑπόλοιπον. Καὶ ἐγὼ λοιπὸν, ἔμφη ἦναικα τὴν μνήμην σας ὡς ἄβυλον καὶ ὡς ἔδειξα μὲ τὸν λόγον ὡς ἄβυλον τὸ καταβλήθην ποσόν, θὰ προκορήσῃ εἰς τὰ ὑπόλοιπα.

Ποῖον εἶναι λοιπὸν τὸ ὑπόλοιπον; Νὰ ὑποδείξω ὅτι οὐτε ἀρκαί, οὐτε ἐξουσίαι, οὐτε κυριότητες, οὐτε ἄλλαι κτισταὶ δυνάμεις ἔχουσιν ἀκριβῆ κατάληψιν τοῦ Θεοῦ. Ὑπάρχουσιν δὲ πράγματα καὶ ἄλλαι δυνάμεις, τῶν ἰσχυρῶν δὲν γνωρίζουσιν οὕτε τὰ ὄνματα. Προσέχετε δὲ τὸ ἄνοητον θρόνος τῶν αἰρητιμῶν. Ὅστις τῶν δοῦλων τὰ ὄνματα δὲν γνωρίζουν καὶ παρὰ ταῦτα περιεργάζονται τὴν οὐσίαν τοῦ Κυρίου, ὑπάρχουσιν θεβαίως καὶ ἄγγελοι καὶ ἀρετάγγελοι καὶ θρόνοι καὶ κυριότητες καὶ ἀρκαὶ καὶ ἐξουσίαι, ἀλλὰ δὲν εἶναι αὐτὰ τὸ μόνον τόγματα εἰς τὴν οὐρανίαν· ὑπάρχουσιν καὶ ἄλλαι τόξεις καὶ ὁκέδες, τὰς ὁμοίας δὲν δύναται νὰ παραστήσῃ ὁ λόγος. Ἀπὸ ποῦ δὲ συνάγεται ὅτι ὑπάρχουσιν ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρων καὶ ἄλλαι δυνά-

μεις, τῶν ὁποίων δὲν γνωρίζομεν οὐτε τὰ ὄνοματά· Περι αὐτοῦ μᾶς διποθεῖται ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος δηλοῦν περὶ τοῦ Χριστοῦ λέγει καὶ τὰ ἀνωτέρω· ἐπέθεσεν αὐτὸν ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι» (Ἐφ. 1,21). Βλέπετε ὅτι μερικὰ ὀνόματα οὐρανίων δυνάμεων εἶναι τῶρα ἄγνωστα καὶ θὰ γνωσθῶν μόνον εἰς τὸ μέλλον· Ἀπὸ τοῦτο εἶπε, «οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι».

Καὶ μήπως εἶναι παράδοξον ὅτι δὲν ἔχουν ἀκριβῆ κατάληψιν τῆς θείας οὐσίας; Τοῦτο δὲν παρουσιάζει καμμίαν δυσκολίαν πρὸς ἀπόδειξιν. Πολλὰς οικονομίας τοῦ Θεοῦ τὰς ἐγνωσθῶν αἱ ἄνω δυνάμεις, αἱ ἀρχαί, αἱ ἐξουσίαι, αἱ κυριότητες. Θὰ οὐκ ἀποδείξω δὲ διὰ τῶν ἀποστολικῶν λόγων ὅτι καὶ οὗται ἐπιπροφορήθησαν μερικὰς ἀπὸ τὰς οικονομίας τοῦ Θεοῦ καὶ μετὰ ἡμᾶς, ἐν τῷ προηγουμένῳ τὰς ἠγνόουν· καὶ μάλιστα τὰς ἐπιπροφορήθησαν καὶ ἄλλως καὶ μετὰ ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ δι' ἡμῶν· ἐτέρας γενεαίς οὐκ ἐγνωρίσθη, λέγει ὁ Παῦλος, ὡς νῦν ἀπεκαλύθη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις, εἶναι τὰ ἔθνη συγκληρονόμα καὶ οὐσόμενα καὶ συμμέτοχα τῆς ἐπαγγελίας αὐτοῦ (αἱ δὲ ἐπαγγελίαι εἰκο δοθῆ εἰς τοὺς Ἰουδαίους) διὰ τοῦ ἑσπερίου, οὐ ἐγενήθη ἐγὼ Παῦλος διάκονος» (Ἐφ. 3,5).

Ἀπὸ ποῦ ἴσως ἀποδεικνύεται ὅτι καὶ αἱ οὐράναι δυνάμεις τὸ ἔμαθον αὐτὸ τῶρα, ἀφοῦ τὰ ἀνωτέρω ἀναφέρονται εἰς τοὺς ἀνθρώπους; Ἄκουε λοιπὸν ἐμοὶ τῷ ἐλαχιστοτέρῳ πάντων ἁγίων, λέγει, ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη, εὐαγγελισσασθαι ἐν ἰσθμῶν τὸν ἀνεξικνίσσιον πλοῦτον τοῦ Χριστοῦ» (Ἐφ. 3,8). Τὸ σημαίνει ἀνεξικνίσσιον; Τὸ μὴ δυνάμενον νὰ ζητηθῆ· δηλαδὴ οὐκ ἄλλως τὸ μὴ δυνάμενον νὰ εὑρεθῆ, ἀλλ' οὕτε καὶ νὰ ἀνικνευθῆ. Ἄς ἀκούσωμεν πάλιν οἱ ἀρεπικοί, πᾶς τοὺς ρίπτει πυκνὰ καὶ ἀλλεπάλληλα τὰ θέλη. Ἐνὸς ὁ πλοῦτος εἶναι ἀνεξικνίσσιος, πᾶς δὲν εἶναι ἀνεξικνίσσιος ὁ κορηγῶν τὸν πλοῦτον; Ἐκείνῳ πένταξ τίς ἡ οικονομία τοῦ μυστηρίου τοῦ ἀποκαρτημένου ἐν τῷ Θεῷ, ἵνα γνωρισθῆ νῦν τὰς ἀρχαίς καὶ τὰς ἐξουσίαις διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἢ πολυποικίλος σοφία τοῦ Θεοῦ» (Ἐφ. 3,9). (474). Ἦκουσε ὅτι τῶρα καὶ οὐκ προηγουμένως ἐγνωρίσαν τὸ μυστήριον αἱ δυνάμεις ἐκεῖναι; Ὅσα ἀποφασίζει ὁ διαιτελεὶς δὲν τὰ γνωρίζει οὐτε ὁ ἰσχυριστὴς. «Ἴνα γνωρισθῆ νῦν τὰς ἀρχαίς καὶ τὰς ἐξου-

οῖαις διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἢ πολυποικίλος σοφία τοῦ Θεοῦ».

Βλέπε πόση τῆς ἐδόθη εἰς τὴν ἀνθρώπινον φύσιν, νὰ γνωρίσωμεν αἱ οὐράναι δυνάμεις τὰ ἀπόρητα τοῦ βασιλέως καὶ μετὰ ἡμᾶς καὶ δι' ἡμῶν. Ἀλλ' ἀπὸ ποῦ ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ Παῦλος ἐδῶ ἐννοεῖ τὰς οὐρανίας δυνάμεις, ἀφοῦ ἐντοκὴ καλεῖ ἀρχαί καὶ ἐξουσίαι καὶ τοὺς δαίμονας; Ὅχι ἐστὶν ἡμῶν ἢ πάλιν πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχαί, πρὸς τὰς ἐξουσίαις, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου» (Ἐφ. 6,12). Μήπως ἐννοεῖ λοιπὸν καὶ ἐδῶ ὅτι ἐγνωρίσαν τὸ μυστήριον οἱ δαίμονες; Καθόλου ἐννοεῖ τὰς οὐρανίας δυνάμεις, διότι μετὰ τὸ ἐπὶ ἀρχαί καὶ τὰς ἐξουσίαις προσέθετο ἐν τῷ ἐπιουρανίῳ. Ἐκεῖναι αἱ ἀρχαί καὶ ἐξουσίαι εἶναι ἐπιουρανίαι, αὐταὶ δὲ αἱ ἀρχαί καὶ ἐξουσίαι εἶναι ὑπὸ τὸν οὐρανόν· διὰ τοῦτο τὰς ὀνομάζει καὶ κοσμοκράτορας, θέλων νὰ δηλώσῃ ὅτι δι' αὐτὰς ὁ οὐρανὸς εἶναι ἰσχυριστὴς καὶ ὅτι ἀσκοῦν ἄληθιν τὴν κυριαρχίαν των μόνον εἰς τὸν παρόντα κόσμον.

Εἶδες πᾶς ἐγνωρίσαν τὸ μυστήριον καὶ καὶ μετὰ ἡμᾶς καὶ δι' ἡμῶν; Ἀλλ' ὅς στρέψωμεν τὴν διαπραγμάτευσιν πρὸς τὴν καταβολὴν τοῦ χρέους, ἀποδεικνύοντες ὅτι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ δὲν τὴν γνωρίζουν οὐτε αἱ ἀρχαὶ οὐτε αἱ ἐξουσίαι. Ποῖος λοιπὸν τὸ λέγει αὐτό; Ὅχι πλὴν ὁ Παῦλος οὐτε ὁ Ἰσαίας οὐτε ὁ Ἰεζεκιήλ, ἀλλ' ἄλλο ἅγιον σκεῖος, ὁ υἱὸς τῆς ἡμετέρας, ὁ ἀγαπητὸς μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ Ἰωάννης, ὁ ἀνακληθεὶς εἰς τὸ στήθος τοῦ Δεσπότη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἀντήλας τὸ θεῖον ὕδωρ. Τὶ λέγει λοιπὸν αὐτός; «Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε» (Ἰω. 1,18). Εἶναι πράγματι υἱὸς θρονίης, διότι ἔφισε φωνῆν ἰσχυροτέρην ἀπὸ σάλπιγγα, ἰκανὴν νὰ καταδικάσῃ ὅλους τοὺς ἀντιλέγοντας.

Ἀλλ' ὅς ἴδωμεν καὶ τὸς ἀνιμωρῆσεις. Λέγεις λοιπὸν, Ἰωάννη, ὅτι κανεὶς ποτὲ δὲν εἶδε τὸν Θεόν. Τὶ θὰ εἴπωμεν ὁ μὴς διὰ τοὺς προφήτας; Ὅτι ὁποῖος ἰσχυρίζεται ὅτι εἶδον τὸν Θεόν; Πράγματι ὁ μὲν Ἰσαίας λέγει, «εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐψημένου» (Ἠσ. 6,1)· ὁ δὲ Δανιήλ, «εἶδον ἕως οὐ θρόνου ἐπέθρονον καὶ ὁ Παλαιὸς τῶν ἡ-

18. Αἱ παράγραφοι β καὶ γ τῶν λόγων τούτων ἐπαρτίον θεοματίας εἰς τοὺς προφήτας. Ὁ Χριστός, δὲ δέχεται ὅτι εἶναι ἄβυσσος πραγματικῆς ἐμφάνειας τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον, σημαίνει ὅτι αἱ ἐμφάνειαι εἶναι μετὰ ὁμοιωμάτων πρὸς τὸ εἶδος καὶ τὴν νοητικὴν ἰσχύνην τοῦ ἀνθρώπου.

μερῶν ἀκάθαρτος (Δαν. 7, 9)· και ὁ Μιχαίας, εἶδον τὸν Κύριον τὸν Θεὸν τοῦ Ἰσραὴλ καθήμενον ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ» (Γ' Βασ. 22,19)· και ἄλλος προφήτης, εἶδον τὸν Κύριον ἐστῶτα ἐπὶ τοῦ θronαστηρίου και εἶπε μοι πάταρον ἐπὶ τὸ θronαστήριον» (Ἄμ. 9,1). Εἶναι δὲ δυνατόν νὰ συγκεντρώσμεν και πολλές ἄλλας παρομοίαις μαρτυρίας. Πῶς λοιπὸν ὁ Ἰωάννης λέγει «θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε»; Πρέπει νὰ εἶσαι βέβαιος ὅτι οὗτος ἐννοεῖ τὴν ἀκριβῆ κατάληψιν και τελείαν γνώσιν αὐτοῦ. Ἀπὸ τὴν διαφορὰν τρόπου, μὲ τὸν ὅποιον κάθε προφήτης εἶδε τὸν Θεόν, καθίσταται φανερόν ὅτι εἰς ἕκασ τὰς περιπτώσεις πρόκειται περὶ θέας κατὰ συγκριτάσταν και ὅτι κανεὶς δὲν εἶδε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ καθαρὰν. Διότι ὁ Θεὸς εἶναι ἄπλοῦς και ἀσύμμετος και χωρὶς οὐκείρα, ἐνῶ ἕλοι αὐτὰ ἔβλεπον διάφορα σχήματα.

Διὰ νὰ ἀποδείξῃ δὲ τοῦτο ὁ Θεὸς και πείσῃ τοὺς αἰρετικούς περὶ τοῦ ὅτι αἱ προφηταὶ δὲν εἶδον καθαρὰν τὴν θεϊαν οὐσίαν, ἔλεγε δι' ἄλλου προφήτου: ἐγὼ ὄρασις ἐπέβηνα και ἐν χειρὶ προφητῶν ἀποκάλυψην» (Ἰσα. 12, 11). Δὲν ἔδειξα τὴν οὐσίαν μου, λέγει, ἀλλὰ παρουσιάσθην ὑπὸ ὁραώματα κατὰ συγκριτάσταν πρὸς τὴν ἀσθένειαν τῶν βλεπόντων. Ὁ Ἰωάννης λοιπὸν δὲν λέγει μόνον διὰ τοὺς ἀνθρώπους, «θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε» (4,75). Τοῦτο ἄλλωστε ἦτο ἤδη γνωστὸν και ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω μνημονευθείσαν προφητικὴν ῥησιν, ἐγὼ ὄρασις ἐπέβηνα και ἐν χειρὶ προφητῶν ἀποκάλυψην, και ἀπὸ τὴν ἄλλωθεν τὴν γενομένην πρὸς τὸν Μωϋσῆν. Ὅταν αὐτὸς ἐπεβήμισε νὰ ἴδῃ τὸν Θεόν με τὸς ὀφθαλμοὺς του, τοῦ εἶπεν ἐκείνος: «οὐδεὶς ἑώρακε τὸ πρόσωπόν μου και ἴσραεταί» (Ἐξ. 23,20). Ἐπομένως τοῦτο ἦτο φανερόν και παραβεβημένον. Ἀρα τὸ «θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε» δὲν ἀναφέρεται μόνον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἀλλὰ και εἰς τὰς οὐρανίους δυνάμεις διὰ τοῦτο δὲ και εἰσάγει ὡς διδάσκαλον τῆς ἀληθείας αὐτῆς τὸν μονογενῆ Υἱόν. Διὰ νὰ μὴ τοῦ εἴπῃ δηλαδὴ κανεὶς, ποῖος τὸ ἐφάνέρωσεν αὐτὸ, προσέθεσεν «ὁ μονογενὴς Υἱὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, αὐτὸς ἐξηγήσατος» (Ἰω. 1,18), εἰσαγωγὴν ἔτοι ἀξιόπιστον μάρτυρα και διδάσκαλον.

*Ἄν ὁ Ἰωάννης ἤθελε νὰ μᾶς δηλώσῃ ὅτι ἐλέκθη εἰς τὸν Μωϋσῆν, θὰ ἦτο περιττὸν νὰ εἴπῃ ὅτι τοῦτο τὸ ἐφάνέρωσεν ὁ μονογενὴς, διότι δὲν μᾶς τὸ ἐφάνέρωσεν ὁ μονογενὴς, ἀλλ' ὁ Μωϋσῆς, πρὸ τὸ ἤκουσεν ἀπὸ τὸν Θεόν, πολὺ προτοῦ

εἶπῃ ὁ Ἰωάννης ὅτι τὸ ἤκουσεν ἀπὸ τὸν μονογενῆ. Συνεπῶς ὁ Ἰωάννης εἰσάγει ὡς διδάσκαλον τῆς ἀληθείας αὐτῆς τὸν μονογενῆ, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ μᾶς φανερώσῃ κάτι περισσότερο ἀπὸ τὰ ἕκασ τότε λεχθέντα, ὅτι δηλαδὴ οὔτε αἱ οὐράναι δυνάμεις βλέπουν τὸν Θεόν. Πρέπει δὲ νὰ ἐκληφθῇ ἐδῶ ἡ λέξις ὄρασις με τὴν ἐννοιαν τῆς γνώσεως. Διότι αἱ οὐράναι δυνάμεις δὲν ἔχουν κόρας και ὀφθαλμοὺς και βλεφαρίδας. ἀλλ' ὅ,τι εἶναι δι' ἡμᾶς ὄρασις, δι' αὐτὰς εἶναι γνώσις.

*Ὅτε δταν ἀκούσῃ, «κανεὶς ποτὲ δὲν εἶδε τὸν Θεόν», νὰ νομίσῃ ὅτι ἀκούσει, «κανεὶς ποτὲ δὲν ἐγνώρισε τὸν Θεόν κατὰ τὴν οὐσίαν του». Ἐπίσης δταν ἀκούσῃ ὅτι τὰ Σεραφεῖμ ἀπέστρεψαν τοὺς ὀφθαλμοὺς και προσεφύλαξαν τὴν ὄρασιν, ὅπως ἀκριβῶς ἔκαμαν και τὰ Χερουβείμ νὰ μὴ νομίσῃ ὅτι πρόκειται πράγματι διὰ κόρας και ὀφθαλμοὺς, ἦτοι δι' ὄργανα πούτοιραζοῦν εἰς οὐρατικά μόνον σκῆματα, ἀλλὰ νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ὁ προφήτης ὑπαίσιουσαι τὴν γνωστικὴν αὐτῶν ἰκανότητα. Ὅταν λοιπὸν λέγῃ ὁ προφήτης ὅτι δὲν ἀντίεικον νὰ ἔδουν τὸν Θεόν και συγκριτάσταντα ἀκάθαρτα, δὲν ἐννοεῖ τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον ὅτι δὲν ἤθύναντο νὰ διεσπύσων εἰς τὴν πλήρη κατανόησιν και γνώσιν αὐτοῦ οὔτε ἐτόλμων νὰ ἀπεισῶν εἰς τὴν καθαρὰν και ἀκεραίαν οὐσίαν του, ἀκόμη δὲ και εἰς αὐτὴν τὴν κατὰ συγκριτάσταν ἐφάνισιν του. Ἐνατένισκος δὲ σημαίνει ἐδῶ τὴν γνώσιν.

Διὰ τοῦτο και ὁ εὐαγγελιστὴς, γνωρίζων ὅτι οὔτε ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἀλλ' οὔτε και ἀπὸ τὰς οὐρανίαις δυνάμεις εἶναι δυνατὴ ἡ κατάληψις τοῦ Θεοῦ, φέρει ὡς διδάσκαλον τοῦ δόγματος τοῦτου αὐτὸν τὸν καθήμενον εἰς τὸ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς και γνωρίζοντα ταῦτα με ἀκρίθειαν. Δὲν εἶπε δὲ ἄπλοῦς «ὁ Υἱὸς», παλόνθη και εἰς τὴν ἔξω αὐτὴν ἐν περιωρίκετο, πάλιν θε ἡδύνατο νὰ ἀποστομώσῃ τοὺς ἀνασκόνητους. Διότι ὅπως πολλοὶ λέγονται χριστοὶ, ἀλλ' ὁ ἀληθινὸς Χριστὸς εἶναι εἰς, και πολλοὶ λέγονται κόρας, ἀλλ' ὁ ἀληθινὸς Κύριος εἶναι εἰς, ἔτσι και πολλοὶ λέγονται θεοὶ, ἀλλ' ὁ ἀληθινὸς Θεὸς εἶναι εἰς, ἔτσι και πολλοὶ λέγονται υἱοὶ, ἀλλ' ὁ πραγματικὸς Υἱὸς εἶναι εἰς και μόνη δὲ ἡ προσθήκη τοῦ ἄρθρου θὰ ἦτο ἀρκετὴ νὰ δείξῃ τὸ ἐξαιρετόν τοῦ μονογενοῦς. Καὶ ἕως δὲν ἠρέσθη εἰς αὐτὸ, ἀλλ' εἰς τὸ «θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε» προσέθεσεν, «ὁ μονογενὴς Υἱὸς, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, αὐτὸς ἐξηγήσατος». Εἶπε πρωτίτερα μονογενὴς και ἔπειτα Υἱὸς. Ἐπειδὴ δηλαδὴ πολλοὶ, λόγω τῆς κοινότητος

πρός τὸ τελευταῖον τοῦτο ὄνομα, ἐφ' ὅσον τὸ υἱὸς εἶναι κοινὸν ὄνομα ἑλῶν, υποβιβάζουν τὴν δόξαν του θεωροῦντες αὐτὸν ὡς ἓνα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς υἱοὺς (476), ἔθεσε πρῶτον τὸ μονογενῆς, χαρακτηριστικὸν τοῦ ὄνομα ποῦ δὲν ἀνήκει εἰς κανένα ἄλλον, διὰ τὸ κατονομάσῃς ὅτι καὶ τὸ κοινὸν ὄνομα, τὸ Υἱός, δὲν εἶναι κοινόν, ἀλλ' ἰδιόζει κυρίως εἰς αὐτὸν καὶ εἰς κανένα ἄλλον δὲν ἀνήκει τόσον, ὅσον εἰς ἐκείνον.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΥΣΤΕΩΣ ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ

Καὶ διὰ τὸ γίνουσι σαφέστερα ὅσα λέγω θὰ τὰ ἀναπτύξω πλατύτερα¹⁹. Τὸ ὄνομα υἱὸς ἀνήκει καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ εἰς τὸν Χριστόν, εἰς ἡμᾶς μὲν καταχρηστικῶς, εἰς ἐκείνον δὲ κυριαλεκτικῶς· τὸ δὲ μονογενῆς εἶναι ἰδικόν του μόνου καὶ δὲν ἀνήκει εἰς κανένα ἄλλον οὔτε καταχρηστικῶς ἀκόμη. Ὁ εὐαγγελιστὴς λοιπὸν προέταξε τοῦ Υἱοῦ τὰ μονογενῆς, διὰ τὴν ἀντιληφθεῖς ἀπὸ τὴν ἰδιόρῳσαν αὐτὴν προσηγορίαν ὅτι καὶ ἡ ἄλλη προσηγορία, ποῦ ἀνήκει εἰς τοὺς πολλοὺς, εἶναι κυρίως ἰδική του. Ἐάν δέ, λέγει, δὲν σοῦ ἀκούῃ οὔτε αὐτὰ, προσθέτω καὶ τρίτον χαρακτηριστικόν, κοινὸν θεθαίως καὶ ἀνθρωπομορφικόν, ἀλλὰ πάντως ἰκανὸν νὰ ἀναδιόσῃ καὶ αὐτὰς ποῦ ἔρπον εἰς τὴν γῆν πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς δόξης τοῦ μονογενοῦς. Ποῖον δὲ εἶναι αὐτό; «Ὁ ἄν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς». Ἡ ἔκφρασις εἶναι παλαιά, ἀλλ' ἰκανὴ νὰ μᾶς ἀποδείξῃ τὴν γνησιότητα τοῦ Υἱοῦ, ἂν τὴν ἐκλάθωμεν θεωρητικῶς. Ὅπως ὅταν ἀκούῃς θρόνον καὶ ἐκ δεξῶν καθέδραν, δὲν ἐννοεῖς θρόνόν ἢ τόπον ἢ γενικῶς τοπικὸν περιουσιόν, ἀλλὰ μὲ τὴν παράστασιν τοῦ θρόνου καὶ τὴν κοινότητα τῆς καθέδρας κατανοεῖς τὴν ἰσότητα καὶ τὸ ἀπαράλλακτον τῆς τιμῆς τῶν δύο θεῶν προσώπων, ἔτσι καὶ ὅταν ἀκούῃς κόλπον, νὰ μὴ νομίῃς ὅτι πρόκειται περὶ κόλπου καὶ τόπου, ἀλλὰ παρουσίαν τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα. Ἡ παράστασις τῆς διαμονῆς εἰς τὸν κόλπον μᾶς δηλώνει πολὺ σαφέστερον ἀπὸ τὴν παράστασιν τῆς εἰς τὰ δεξιὰ τοποθετήσεως, τὴν ἐγγύτητα πρὸς τὸν γεννιότερον. Διότι ἀσφαλῶς οὔτε ὁ Πατὴρ θὰ ἤναικετο νὰ ἔχη εἰς τὸν κόλπον του τὸν Υἱόν, ἔάν δὲν ἦτο τῆς ἰσῆας δύ-

19. Ἀπὸ τὸ σημαίνει αὐτὸ ἀρχαίως ἐκφρασεῖς ἢ μεταθέσει ἀπὸ τὸ θέμα τοῦ ἀκατάληκτου τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ θέμα τῆς διαμονῆς τοῦ Υἱοῦ ποῦ ἐξαρτάται λεπτομερῶς εἰς τὴν ἐπιτὴν ἐπιλήτων πρὸς ἄνομοις.

οῖας, οὔτε ἐκεῖνος θὰ ἄναικε νὰ διαμῆνῃ εἰς τὸν πατρικὸν κόλπον, ἔάν ἦτο κατωτέρα φάσις.

Ἀφοῦ εἶναι Υἱὸς λοιπὸν, καὶ μάλιστα μονογενῆς, καὶ διακριθεῖς εἰς τὸν πατρικὸν κόλπον, γνωρίζει τὸν Πατέρα ἀκριβῶς. Ὁ δὲ εὐαγγελιστὴς ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ χρησιμοποίησῃ τὰς ἐκφράσεις αὐτὰς διὰ τὸ παραστήσῃ τὴν ἀκριβῆ γνώσιν τοῦ Υἱοῦ περὶ τοῦ Πατρὸς. Ἀναμφιβόλως δὲ ἀναφέρονται αἱ ἐκφράσεις αὐτὰς, διότι ἂν δὲν ἐπρόκειτο περὶ αὐτῆς, τότε διατὶ θὰ ἐκρημοποιεῖτο ἡ παράστασις τοῦ κόλπου; Ἐάν οὔτε ὁ Θεὸς εἶναι σῶμα, ὅπως δὲν εἶναι, οὔτε τὴν γνησιότητα τοῦ Υἱοῦ καὶ τὴν ἐγγύτητα αὐτοῦ πρὸς τὸν Πατέρα διμῶνῃ ἢ ἔκφρασις αὐτῆ, τότε πρέπει νὰ ἐκρημοποιήθῃ τυχαίως καὶ ἀσκόπως, χωρὶς νὰ χρησιμεύῃ εἰς τίποτε. Ἀλλὰ θεθαίως δὲν ἐκρημοποιήθη τυχαίως—μὴ γένοιτο—διότι τὸ Πνεῦμα τίποτε δὲν λέγει ἀσκόπως δηλώνει τὴν ἐγγύτητα τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα. Ἐπειδὴ ὁ εὐαγγελιστὴς ἐδύλωσε κατὰ πολὺ σοβαρὸν, ὅτι οὔτε ἡ ἄνω κτίσις ἐδέχθη, ἦτοι γνωρίζει μὲ ἀκρίβειαν, τὸν Θεόν, ἠθέλησε νὰ παρουσιάσῃ ἀξίπιστον μάρτυρα τῆς ἀληθείας αὐτῆς καὶ διὰ τοῦτο ἐκρημοποιήσῃ τὰς ἀνωτέρω ἐκφράσεις, ἔτσι ὥστε νὰ πιστώσῃ χωρὶς ἀμφιβολίας εἰς τὴν μαρτυρίαν ὡς προερχομένην ἀπὸ τὸν Υἱόν, καὶ μάλιστα τὸν μονογενῆ καὶ εἰς τὸν πατρικὸν κόλπον διαίρθοντα Υἱόν. Θὰ ἔλεγα δὲ ὅτι ἡ ἔκφρασις αὐτῆ εἶναι παραστατικὴ καὶ τῆς ἀιδιότητος τοῦ Υἱοῦ, ἔτσι καὶ ἂν βερκαὶ ἐπιμένουν νὰ φέρουν ἐνωσιακόντους ἀντιρήσεις. Ὅπως δηλοῦσθ' ἀπὸ τὸ πρὸς τὸν Μωϋσῆν λεχθέντα, ἐγὼ εἰμι ὁ ὄν, κατανοοῦμεν τὴν ἀιδιότητα τοῦ Θεοῦ, ἔτσι καὶ ἀπὸ τὸς λόγους αὐτοῦς (477), ἐάν ἂν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς, εἶναι δυνατὸν νὰ ἐνοησομεν τὴν ἀίδιον ὑπαρξίν τοῦ Υἱοῦ, εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Πατρὸς.

ΠΕΡΙ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΗΝ ΠΡΟΣΕΣΤΙΧΗΝ

Ὅτι λοιπὸν ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀκατάληκτος εἰς ὁλόκληρον τὴν κτίσιν ἀπεδείχθη μὲ τὰ ἀνωτέρω ὑπολείπεται β' τῶρα νὰ ἀποδείξω ὅτι ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα τὸν γνωρίζουν μὲ δὴν τὴν ἀκρίβειαν. Ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ θαρύνω τὴν μνήμην σας μὲ τὸ πλῆθος τῶν λόγων, θὰ ἀναβάλω τὴν ἐξέτασιν τοῦ θέματος αὐτοῦ δι' ἄλλον διάλεξιν καὶ τῶρα θὰ μετῶ εἰς τὴν συνήθη παραίνεσιν.

Ποία δὲ ἴστω ἡ συντηρημένη μας παραίνεσις; Νὰ προσεβ-
χεσθε ἐκτενῶς μὲ δάναςαν νήφουσαν καὶ ψυχὴν ἀγρυπνοῦ-
σαν. Ὅταν τὴν περσομένη φορὰν σὺς ἀπὸθνησκει τὴν ἰδίαν
οὐσίαν, εἰσι ὑπακούετε, εἶναι δὲ ἴστωσαν νὰ σὺς κατακρί-
νῃ μὲν ὅταν ἀδιαφορῆτε, νὰ μὴ σὺς ἐπαινῶν δὲ ὅταν ἐκτελέ-
τε τὰς συμβουλὰς μου. Ἐσθραὶμὸν λοιπὸν σήμερον νὰ σὺς ἐπαι-
νῶσαι καὶ νὰ σὺς εὐχαριστήσῃ διὰ τὴν ὑπακοὴν σου ἐκείνην.
Καὶ θὰ σὺς ἀποδώσῃ καλύτερον τὴν χάριν, ἂν σὺς διδάξῃ
διὰτὶ τελεῖται πρὶν ἀπὸ τὰς ἄλλας ἢ εὐχὴ ποὺ ἀναφέρεται
εἰς τοὺς δαιμονιζόμενους καὶ διὰτὶ παραγγέλλει ὁ διάκονος
νὰ εὐχαρισθῶν ὅπως καὶ νὰ κλῖνον τὰς κεφαλὰς των οἱ δαιμο-
νιζόμενοι καὶ κατακείμενοι ἀπὸ πονηρῶν μανίαν. Διὰτὶ γίνον-
ται αὐτὰ; Ἡ ἐνέργεια τῶν δαιμόνων εἶναι ἄλλοις πονηρὰ καὶ
σκληρὰ καὶ δυνατωτέρα ἀπὸ τὸν σίδηρον. Ὅπως λοιπὸν, ἔ-
ταν ὁ δικαστὴς προκρινῶν καὶ κἀθηται εἰς τὸ ὑψηλὸν θῆμα, οἱ
θεοσωφύλακες ἐξάγουσιν ἄλλους τοὺς κρατούμενους εἰς τὸ θε-
σμητήριον, ἀκαθάρτους, ρυπαροὺς, μὲ μολλὰ ἄκακα καὶ μὲ
ράκη, καὶ τοὺς τοποθετοῦν νὰ καθῶσιν ἡμέρας ἀπὸ τὰς κι-
κλίδας καὶ τὰ παραπετάσματα τοῦ δικαστηρίου, κατὰ τὸν ἴ-
διον τρόπον καὶ οἱ Πατέρες ἐνομοθέτησαν, ὅταν πρόκειται
νὰ ἐρρασιώσῃ εἰς τὴν θείαν εὐχαριστίαν καὶ καθῆσι σὺν εἰς ὑ-
ψηλὸν θῆμα ὁ Χριστὸς, νὰ εἰσάγονται οἱ δαιμονιζόμενοι σὺν
δουρατί, ἔκτι διὰ τὸ ὑπολογισθῶσιν διὰ τὰ ἐγκλήματά των, ὅ-
πως οἱ ἄλλοι δουρατῶν, οὕτως διὰ τὰ ὑποστοῦν τιμωρίαν, ἀλλὰ
διὰ νὰ γίνουσι κοινὰ ἴκεστα ἀπὸ ἀλόκληρον τὸν περιστάμε-
νον λαὸν καὶ ἀπὸ ἀλόκληρον τὴν πόλιν καὶ νὰ παρακαλέ-
σων τὸν κοινὸν Δεσπότην εἶναι μὲ μίαν καρδίαν καὶ μίαν
φωνὴν νὰ τοὺς ἐλεήσῃ.

Τότε λοιπὸν κατέκρινε τοὺς ἐγκαταλείποντας τὴν προ-
σευχὴν αὐτὴν καὶ παραμένοντας ἔξω τῶρα ὅμως θὰ κατα-
κρίνω τοὺς μένοντες μέσα εἰς τὸν ναόν, ἔκτι διὰτὶ μένουσιν
μέσα, ἀλλὰ διὰτὶ μένοντες μέσα δὲν συμπεριφέρονται καλῶ-
τερα ἀπὸ τοὺς περριφερόμενους ἔξω, ἐφ' ὅσον συζητοῦν με-
ταξὺ των κατὰ τὴν φρικτωδέστατην ἐκείνην στιγμὴν. Τί κά-
μνεις, καλέ μου ἀνθρώπε; Βλέπεις νὰ στέκωνται θέσμοι τό-
σοι ἀδελφοί σου καὶ σὺ συζητεῖς διὰ πράγματα ἀνάριθμα;
Δὲν εἶναι καὶ μόνῃ ἡ θέα των ἰκανὴ νὰ σὺς καταπλήξῃ καὶ
σοὺ προκαλέσῃ τὴν συμπάθειαν; Ὁ ἀδελφός σου εὐρίσκειται
εἰς δουρὰ καὶ οὐ ἀδιαφορεῖς; Ποῖαν συγγνώμην θὰ εὐρίσκῃς
εἰπέ μου, ἄφοδ εἶσαι τόσοσιν ἀσυγγνώμων, τόσοσιν ἀπάνθρωπος.

τίσων ἑμῶς; Δὲν φοβεῖσαι μήπως τὴν σιγημὴν, ποὺ συζητεῖς,
θεμθεῖς καὶ ἀδιαφορεῖς, πηδῶν ἀπὸ αὐτοὺς κάποιος δαίμων
καὶ εὐρῶν τὴν ψυχὴν σου κενὴν καὶ ἔρημον, σὺν οἰκίαν κυ-
ριε θόραν, εἰσέλθῃ μὲ πολλὰν εὐκολίαν;

Δὲν θὰ ἔπρεπε ἐκείνην τὴν ἔρην νὰ ἀφίνουσι ἄλλοι μαζὶ
μηγῆς δοκρῶν, νὰ εἶναι ὕψος ἔξωσι οἱ δοκρῶν, νὰ πέσῃ
εἰς; θρήνους καὶ ἀλοφροσύνης ἀλόκληρος ἡ Ἐκκλησία; (478)
Μετὰ τὴν κοινωνίαν τῶν θεῶν μυστηρίων, μετὰ τὴν ἀπόλυ-
σιν τοῦ θεοῦ λουτροῦ, μετὰ τὴν ἐνταῖν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν
τοῦ Χριστοῦ, κατῴρθασεν ἐκεῖνος ὁ λόκος νὰ ἀρπάξῃ ἀπὸ τὸ
σημίον καὶ νὰ κρατῇ τὰ ἄρνια, καὶ σὺ βλέπεις αὐτὴν τὴν
σημίον δὲν δοκρῶν; Ὑπάρχει ἀπολογία δι' αὐτὸ τὸ φαι-
νόμενον, Δὲν θέλεις νὰ συμπονήσῃς τὸν ἀδελφόν σου; τοῖ-
στικτικὸν ἔθνη ἀπὸ φόβου διὰ τὸν ἑαυτὸν σου. Εἰπέ μου
εἰν ἔβλεπεις νὰ κἀταί ἡ οἰκία τοῦ γείτονος, ἔστω καὶ ἂν
ἦτο οὕτως ὁ χειρότερος ἐχθρὸς σου, δὲν θὰ ἔπρεπε διὰ τὴν
καὶ ἰσχυροῦς τῆς πυρκαϊᾶς ἀπὸ φόβου, μήπως προκαροῦσιν
φθῶν καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν σου οἰκίαν; Κατὰ παράμοιον ἡμέ-
ριον πρέπει νὰ σκεπτεσῶ καὶ εἰς τὴν περιπτώσιν τῶν δαιμο-
νιζόμενων, διὸτι ἡ ἐνέργεια τοῦ δαίμονος εἶναι εἶδος πυρ-
καϊᾶς, εἶδος τρομεροῦ ἐρηρημοῦ.

Πρόσκει λοιπὸν, σὲ παρακαλῶ, μήπως ὁ δαίμων κατὰ τὴν
ἡμετέραν τοῦ καταλῆθῃ καὶ τὴν ἰδικὴν σου ψυχὴν ὅταν τὸν
ἴδῃς νὰ πλησιάζῃ, νὰ προσφύγῃς εἰς τὸν Δεσπότην, ὥστε βλέ-
πωσιν ὁ δαίμων τὴν θερμὴν καὶ ἀγρυπνοῦσιν σου καὶ πε-
σῇ ὅτι ἡ διάνοιά σου εἶναι ἀπροσπέλαστος. Ἄν σὲ ἴδῃ νὰ
κοιμησῶσαι καὶ ραθυμῆς, θὰ εἰσέλθῃ γρήγορα σὺν εἰς ἔρημον
καταφύγιον· ἂν ὅμως σὲ ἴδῃ προσεκτικὸν καὶ ἀγρυπνοῦσιν καὶ
ἡμωσιν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, οὕτως νὰ σὲ κιντῆσῃ πλέον
ἢ ἂν θὰ τολμήσῃ. Ὄστε καὶ ἂν καταφρονῆς τοὺς ἀδελφοὺς
σου, τοῦλάχιστον λυπήσῃς τὸν ἑαυτὸν σου καὶ φράξῃ δι' αὐ-
τὸ τὴν εἰσοδὸν τῆς ψυχῆς σου εἰς τὸν πονηρὸν δαίμονα.

Τίποτε δὲ δὲν κατορθῶναι νὰ ἀπομακρῶνῃ τὰς ἐφοδούς
του τόσοσιν καλὰ, ὅσον ἡ προσευχὴ καὶ ἡ ἐκτενὴς θέσις. Δὲν
καθερώσῃ χωρὶς λόγον καὶ ἀσκήσις τὸ παραγγελλόμενον
εἰς ἄλλους ὑπὸ τοῦ διακόνου, εὐρῶν; σὺ μὲν καλῶς, ἀλλ' ἄ-
ποδῶν εἰς ἀρρωστικὸν σκαπὸν, ἐλαθὴ εἰς τὸ νὰ ἀνορθώ-
σωσιν τοὺς λογισμοὺς ποὺ σφύρονται εἰς τὴν γῆν, εἰς τὸ νὰ
καταστῶσιν ἱκανοὶ νὰ παρουσιάσωσιν τὴν ψυχὴν μας ἑμπερὶ
εἰς τὸν Θεὸν ἀσθῆν, ἀπομακρῶντες τὴν πνευματικὴν ἐκλυ-

ων, ποῦ φέρουν αἱ θωπικαὶ ἀπασκαλῆσεις. Ὅτι δὲ εἶναι οὐσιῶδες λέγει, ὅτι διαλαδῆ ἡ λέξις ἀνοφέρεται ὅσα εἰς τὸ σῶμα, ἀλλὰ εἰς τὴν ψυχὴν καὶ αὐτὴν διατίσσει νὰ ἀνορθώσῃ, ὡς Ἰωάννης πῦρ τὴν χρησιμοποιοῖ ὁ Παῦλος, Γράφων πρὸς ἀνθρώπους πεπιωχότας καὶ καταβεβλημένους ἀπὸ τὸ θάρος τῶν δεινῶν, ἔλεγεν· ἐπεὶ παρειμένας κείρας καὶ τὰ περιελελυμένα γόνατα ἀνορθώσατε (Ἐβρ. 12, 12). Τί θὰ εἴπωμεν λοιπὸν; Ὅτι ἔννοσι τὰς κείρας καὶ τὰ γόνατα τοῦ σώματος; Καθόλου, διότι δὲν ἀπευθύνεται πρὸς δρομεῖς καὶ πηκτικιστάς. Ἄρα μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς προτρέπει νὰ ἀναστήσουν τὴν δύναμιν τῶν εσωτερικῶν λογισμῶν, ποῦ εἶχαν καταβληθῆ ἀπὸ τοὺς πειρασμούς.

Σκέψου, πλησίον ποῖου ἴστασαι, μαζὶ μὲ ποίους πρόκειται νὰ ἐπικαλεσθῆς τὸν Θεόν· μαζὶ μὲ τὰ Χερουβεὶμ. Ἀναλογίσου, ποίους ἔχεις συντρόφους καὶ αὐτὸ θὰ σοῦ ἀρκέσῃ διὰ νὰ ἀνανήψῃς, διότι θὰ ἀνυψηθῆς ὅτι, ἐνθὺ περιβάλλῃσαι μὲ σῶμα καὶ σάρκα, ἡξιώσης νὰ ἀνυμνῆς τὸν κοινὸν Δεσπότην μαζὶ μὲ τὰς δαυμάτους δυνάμεις.

Κανεὶς λοιπὸν νὰ μὴ συμπετέχη μὲ καλαρὰν προθυμίαν εἰς τοὺς ἱεροὺς καὶ μυστικοὺς ἐκείνους ὕμνους· κανεὶς νὰ μὴ ἔχη θωπικὸς λογισμὸς ἐκείνων τὴν ὄραν. Καθένας ὡς ἐξορίσῃ ἀπὸ τὴν διάνοιαν ὅλα τὰ γήινα καὶ ὡς μεταθέσῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὀλέκλιρον εἰς τὸν οὐρανόν, οὐδὲν νὰ ἴσταται πλησίον τοῦ θρόνου τῆς δόξης καὶ νὰ πετῆ μαζὶ μὲ τὰ Σεραφεῖμ· καὶ μόνον εἶσι ὡς ἀναπέμψῃ τὸν πανάγιον ὕμνον εἰς τὸν πλήρη δόξης καὶ μεγαλοσύνης Θεόν.

Διὰ τοῦτο δίδεται καὶ ἡ ἐντολὴ νὰ ἰστάμεθα καλῶς ἐκείνην τὴν ὄραν (479). Τὸ νὰ ἰστάμεθα δὲ καλῶς δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο παρὰ στάσιν ἀρμόζουσαν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὡς ἀνέκοιται πρὸ τοῦ Θεοῦ, στάσιν μαρτυροῦσαν φρικτὴν καὶ τροχόν· καὶ προερχομένην ἀπὸ ψυχῆν ευταγῆν καὶ ὀρθίαν. Ὅτι δὲ καὶ αὐτὴ ἡ λέξις ἀναφέρεται εἰς τὴν ψυχὴν, τὸ λέγει πάλιν ὁ Παῦλος· εὐθὺς στήκετε ἐν Κυρίῳ, ἀγαπήσατε. Ὅπως ὁ τοῖστίς, ἐὰν θέλῃ νὰ ρίψῃ εὐδοκία τὰ θέλη, φροντίζει πρῶτα νὰ λάβῃ καλὴν στάσιν, υποβεβαυμένως ἄκριδὸς ἀπένοιτι τοῦ σκοποῦ, καὶ ἔπειτα ρίπτει τὰ θέλη, ἔπει καὶ σὺ, ἐν θέλῃς νὰ κτυπήσῃς τὴν πονηρὰν κεφαλὴν τοῦ διαβόλου, πρέπει πρῶτα νὰ φροντίσῃς διὰ τὴν κατάστασιν τῶν λογισμῶν σου, ὥστε ἔκων τρόπον τινὰ ὄραν καὶ ἀπαρμολόγησιν στάσιν νὰ ρίψῃς εὐδοκία τὰ θέλη ἐναντίον του.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΑΠΟΛΥΤΩΝ

Αὐτὰ εἶπα νὰ εἴπω περὶ τῆς προσευχῆς. Ἐπειδὴ ὁμοῦ ὁ διόβολος πάλιν τῆς ἀδιοφορίας κατὰ τὴν προσευχὴν ἐπεισήσασκε καὶ ἄλλην περισσότερο ἐπικίνδυνον μέθοδον, πρέπει νὰ ἀμυνθῶμεν καὶ ἐναντίον αὐτῆς. Ποῖα λοιπὸν εἶναι αὐτὴ ἡ κικαίρητος ἐπιπόνησις τοῦ πονηροῦ δαίμονος; Ἐπειδὴ ὡς εἶδε συσφιγμένους εἰς τὸ σῶμα καὶ προσηλωμένους μὲ μεγάλην προσοχὴν εἰς τὸ κήρυγμα, δὲν ἐτόλμησε νὰ στείλῃ τὰ δαίμονα ἰαυ, διὰ νὰ ὡς ἀνομαρτύνουν μὲ τὰς συμβουλὰς τῶν ἀπὸ τὴν ἀκρόασιν, διότι ἐγκράζεν ὅτι κανεὶς ἀπὸ ὡς δὲν θὰ ἡγείετο τοσοῦτους συμβόλους. Ἄντι αὐτῶν ὁμοῦ ἐγκατέστημεν εἰς τὸ πλῆθος ἁγιάς καὶ λυσιπόδας καὶ εἰς πολλὰς περιπτώσεις διοργάνωσε τὴν κλοπὴν κρημάτων, ποῦ ἔφερον μαζὶ τῶν πολλοῦ ἀπὸ ταῦς ἐκκλησιαζομένους. Τοῦτο δὲ συνέβη ἔδοξέ πολλὰς καὶ εἰς πολλὰ πρόσωπα.

Διὰ νὰ μὴ συμβαίη λοιπὸν ὅτι αὐτὸ καὶ διὰ νὰ μὴ σβύσῃ τὴν προθυμίαν ἢ κρηματικὴ ζημία, ποῦ ὑφίστανται πολλοί, τὴν προθυμίαν· οὐς πρὸς παρακολούθησιν τοῦ κηρύγματος, οὐς κροτέτω καὶ ὡς συμβουλεύει νὰ μὴ φέρετε ἐπάνω σας ἑῶς κρηματα. Ἔτσι ἡ προθυμία σας πρὸς ἀκρόασιν δὲν θὰ γίνεται ἀπορημὴ ἐκδηλώσεως τῶν λυσιποδῶν τάσεων ἐκείνων καὶ ἡ εὐκαρίστητος ποῦ αἰσθάνεσθε κατὰ τὴν· ὡς παραμηνῆν σας δὲν θὰ ἀμαυρώνεται ἀπὸ τὴν κλοπὴν τῶν κρημάτων. Διότι ὁ διόβολος ὡργάνωσε τὸ τέχνασμα αὐτὸ διὰ διὰ νὰ ὡς καταστήσῃ πτωχότερους, ἀλλὰ διὰ νὰ ὀδύσῃ τὴν προθυμίαν σας πρὸς παρακολούθησιν τοῦ κηρύγματος μὲ τὴν δυσωρέσκων ποῦ προκαλεῖ ἡ ἀπέλεια τῶν κρημάτων. Καὶ τὸν ἴσθ δὲ τὸν ἀπεγίνωσκον ὅτι διὰ νὰ τὸν καταστήσῃ πτωχότερον, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν γυνάσῃ ἀπὸ τὴν εὐδοκίαν. Δὲν ἐνθυμῆται οὕτως διὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν κρημάτων, ποῦ γνωρίζει ὅτι δὲν ἔχουν κρημάτων ἄξιαν, ἀλλὰ διὰ τὴν παρακίνησιν τῆς ψυχῆς εἰς ἁμαρτίαν νὰ τὴν ἀφαιρέσιν τῶν κρημάτων. Ἄν δὲ δὲν κατορθώσῃ τοῦτο, δὲν θὰ νομίσῃ ὅτι ἔχει κατορθώσει τίποτε.

Ἄφοῦ λοιπὸν γνωρίζεις τὸν σκοπὸν του, ἀγαπητὴ μου, θίαν ποῦ ἀφοροῦνται τὰ κρηματα ἀπὸ τοὺς ἁγιάς ἢ μὲ ἄλλων ἰσίων, νὰ δοξάζῃς τὸν Δεσπότην καὶ θὰ κερδίσῃς περιουσίαν καὶ θὰ ὡς δὲν διελθῶν κτύπημα εἰς τὸν ἑαυτὸν, ἐν ἧστί δὲν ἐπιτενοκωρήσῃς καὶ ἄλλο διότι ἔδοξασκε εἰς Θεόν.

"Αν ὁ διάβολος ἴδῃ ὅτι ἡ χρηματικὴ ζημία οὐ ἐμπρεύσει καὶ οὐ ὀδηγεῖ εἰς δυσἀρεσκίαν κατὰ τοῦ Δεσπότη, δὲν θὰ παύσῃ ποτὲ νὰ ἐνεργῇ παρομοίως πράξεις. "Αν ὁμοῦ παρατηρήσῃ ὅτι οὐ μόνον δὲν θλασθημεὶς τὸν Θεόν, ποῦ οὐ ἐδημιούργησε, ἀλλὰ καὶ τὸν εὐχαριστοῦμεν διὰ κάθε κακὸν ποῦ σοῦ συμβαίνει, (480) θὰ στοματῆσῃ νὰ σοῦ προξενῇ πειρασμούς, ἄφου γνωρίζῃ ὅτι ἡ δοκιμασία εἰς τὸ κακὸν σοῦ γίνεται ἀφορμὴ εὐχαριστίας καὶ σοῦ προετοιμάζει λαμπρότερους στεφάνους καὶ περισσότερα θραβεῖα. Τοῦτο συνέβη καὶ εἰς τὴν περίπτωσηὶν τοῦ Ἰωβ. "Όταν εἶδεν ὁ διάβολος ὅτι καὶ διὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς περιουσίας καὶ διὰ τὴν πτώσιν τοῦ σώματος εἰς ἀσθενείας, αὐτὰς ἠδούκαστο τὸν Θεόν, δὲν ἐτόλμησε πλέον νὰ ἐπιπέσῃ, ἀλλ' ἀπεμακρόνη, ἀφου ὕπεστη ἀσπράκην καὶ ἀνεπανόρθωτον ἦταν καὶ ἀφου ἀνέβη εἰς λαμπρότερον τὸν ἀθλήτην τοῦ Θεοῦ.

Γνωρίζοντες λοιπὸν καὶ ἡμεῖς αὐτὰ, ἔν μόνον πῶγμα ἵπρετι νὰ φοβούμεθα, τὴν ἀμαρτίαν, ὅλα δὲ τὰ ἄλλα νὰ τὰ υποφέρωμεν μετ' γενναϊότητα, καὶ τὰς χρηματικὰς ζημίας καὶ τὰς σωματικὰς ἀσθενείας καὶ τὰς περιουσιακὰς δυσκολίας καὶ τὰς προσβολὰς καὶ τὰς σκωφαντίας καὶ σιωνήσαστε ἄλλο κακόν. Διότι αὐτὰ οὐ μόνον δὲν θὰ μᾶς βλάψουν, ἀλλὰ καὶ θὰ δυναθῶν νὰ μᾶς προσφέρουν εξαιρετικὴν ὑφέλειαν καὶ νὰ μᾶς ἐτοιμάσουν περισσότερους στεφάνους, ἂν τὰ ὑπομένωμεν μετ' εὐχαριστίας πρὸς τὸν Θεόν. "Αλλωστε βλέπετε ὅτι καὶ ὁ Ἰωβ, ἀφου ἐκέρτισε τοὺς στεφάνους τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς ἀνδρείας, ἔλαβε διπλὰ δῶρα ἕκαστον. Σὺ δὲ, ἂν τὰ ὑποπέμῃς μετ' γενναϊότητα, θὰ τὰ λάβῃς ἕκαστον διπλὰ καὶ τριπλὰ, ἀλλ' ἑκατονταπλά, καὶ τέλος θὰ κληρονομήσῃς τὴν αἰώνιον ζωὴν, τὴν ὅποιαν εἶπε νὰ ἐπατάχωμεν ὅλοι διὰ τῆς χάριτος καὶ φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΠΕΡΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΩΝ ΛΟΓΩΝ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΣΤΟΜΟΥ

"Όταν πρόκειται νὰ ἀναπτύξῃ κανεὶς θέμα μακρόν, ποῦ ἀπαιτεῖ ἕκτενῇ διαπραγματεύσειν εἰς περισσότερας τῆς μᾶς καὶ τῶν δύο καὶ τῶν τριῶν ἡμερῶν, νομίζω ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον νὰ μὴ φορτῶν εἰς τὴν διάνοιαν τῶν ἀκροατῶν διὰ μᾶς ὅλην τὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ νὰ τὴν διακρίνῃ εἰς πολλὰ μέρη, ὥστε μετ' ὅσον καταμεριστῶν νὰ καταποῖσῃ τὸ φορτικὸν ἐλαφρόν καὶ ἀνεκτόν. Διότι καὶ ἡ γλῶσσα καὶ ἡ ἀκοὴ καὶ κάθε ἄλλο αἰσθητήριον ὑπόκεινται εἰς μέτρα καὶ κανόνες καὶ ὅρια, καὶ ἂν κανεὶς ἐπιχειρήσῃ νὰ ὑπερβῇ τὰ ὅρια αὐτὰ, τὰ αἰσθητήρια κάνουν καὶ τὴν ἰκανότητα ποῦ ἔχουν."

Εἰπέ μου, τί εἶναι γλυκύτερον ἀπὸ τὸ φῶς; Τί εἶναι περισσότερο εὐχάριστον ἀπὸ τὴν ἡλιακὴν ἀκτίνα; Καὶ ὅμως αὐτὸ τὸ γλυκὺ καὶ εὐχάριστον, ὅταν πέσῃ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μας ὀφθονότερον ἀπὸ ὅσον ἐπιτρέπει ἡ φύσις, γίνεται κουραστικὸν καὶ φορτικόν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς καθώρισεν νὰ ὑπάρχῃ μετὰ τὴν ἡμέραν ἡ νύξ, ἡ ὅποια, παραλαμβάνουσα τοὺς ὀφθαλμούς κουρασμένους, κατεβάζει τὰ βλέφαρα, κομίζει τὰς κόρας, ἀναποῖει τὴν ἀποκαμμένην ὀπτικήν μας λειτουργίαν καὶ τὴν καθιστῇ ἰκανότερον διὰ τὴν ὄρασιν κατὰ τὴν ἐπομένην ἡμέραν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐργαγορία καὶ ὁ ὕπνος, ἂν καὶ εἶναι πράγματα μεταξύ τῶν ἐντίθετα, καθὼς διαδέχονται μετ' ἁρμονίαν τὸ ἓν τὸ ἄλλο καθίστανται εὐχάριστα, καὶ ἐνθ' ἑλέγομεν τὸ φῶς γλυκὺ, λέγομεν ἐπίσης γλυκὸν καὶ τὸν ὕπνον, ὁ ὅποιος μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸ φῶς. (481) Μετ' τὸν ἴδιον τρόπον ἡ δυσἁρμονία εἶναι πάντοτε θραβεῖα καὶ

80. Εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὴ τῆς παιδαγωγικῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰωαννοῦ ἡ παρατήρησις ἐνθά. Προσπέθει νὰ τῆσθ' μέτρον εἰς τὸ μέγεθος τῶν λόγων, καὶ νὰ παρεμβάλῃ διευτελοῦντα ἔμματα, διὰ νὰ μὴ κουράσῃ τοὺς ἀκροατὰς.

ἐπιπέσει, ἐνῶς ἡ συμμετρία εἶναι γλυκεία καὶ κοίτημος καὶ τερπνὴ. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ἐγὼ, ἐνθ' ὁμιλῶ διὰ τετάρτην ἢ πέμπτην φοράν, ὅψ' ἔσται ἐπελήφθην τοῦ θέματος περὶ ἀκαταλήπτου, δὲν ἀπεφάσιμα οὕτε σήμερον νὰ τὸ ἀποτελεῶσα, ἀλλ' ἐσκέφθην, ἀφοῦ ἔβην πρὸς τὴν ἀγάπην σας τὰ ἀνάλογα καὶ ἀρμόζοντα, νὰ ἀναπαύσω πάλιν τὴν διάνοιάν σας.

ΠΕΡΙ ΓΝΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΥΙΟΥ ΤΟΥ ΥΙΟΥ
ΚΑΙ ΤΟΥ ἉΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

Ποῦ εἶμα σταματήσει λοιπὸν τὴν διαπραγμάτευσιν; Διότι ἀπὸ ἐκεῖ πρέπει νὰ ἐκαινῶμαι, ὅψ' ἔσται πρόκειται περὶ ἐνιαυτοῦ θέματος. Εἶμα ἀναφέρει διὰ τὸ υἱὸς τῆς θρονιῆς εἶπεν διὰ «Θεὸν οὐδεὶς ἔσφακε πώποτε· ὁ μονογενὴς Υἱὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, αὐτὸς ἐξηγητὸς» (Ἰω. 1, 18). Σήμερον εἶναι ἀνάγκη νὰ εἴπω, ποῦ ἔδωκε τοιαύτην ἐξηγήσειν ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ἀπεκρίθη, λέγει, τοῖς Ἰουδαίοις καὶ εἶπεν οὐκ ὅτι τὸν Πατέρα τὸς ἔσφακεν, εἰ μὴ ὁ ὢν ἐκ τοῦ Θεοῦ, οὕτως ἔσφακε τὸν Πατέρα» (Ἰω. 6, 46). Καὶ ἐδῶ πάλιν ἄρασαν καλεῖ τὴν γνώσιν.

Δὲν εἶπε δὲ ἄλλως διὰ «κανεὶς δὲν γνωρίζει τὸν Πατέρα» καὶ ἔπειτα ἐπὶ αὐτοῦ, διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς διὰ τὴν ἀρνησὶν αὐτὴ ἀναφέρεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους μόνον, ἀλλὰ θέλων νὰ δείξῃ διὰ οὐτε οἱ ἄγγελοι οὐτε οἱ ἀρχάγγελοι οὐτε αἱ οὐράναι δυνάμεις τὸν γνωρίζουν, προσέθεσε καὶ τὴν ἄλλην φράσιν. Ἀφοῦ εἶπε δηλαδὴ διὰ «κανεὶς ποτε δὲν ἐγνώρισε τὸν Πατέρα», προσέθεσε ἐφ' ὅσον προερχόμενος ἐκ τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς γνωρίζει τὸν Πατέρα. Ἐὰν ἔλεγεν ἄλλως «οὐδεὶς», πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀκούοντας θὰ ἐνόμιζον διὰ τοῦτο λέγεται μόνον διὰ τὴν ἰδιότητα, τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν· ἡμεῖς δὲ μετὰ τὸ «οὐδεὶς» προσέθετον, «εἰ μὴ ὁ Υἱὸς» καὶ διὰ τῆς προσθήκης τοῦ μονογενοῦς ἀπέκλεισεν ὁλόκληρον τὴν κτίσιν ἀπὸ τὴν γνώσιν. Θὰ παρουσιασθῆ ὅμως ἡ ἀνθρώπιος ἀπέκλεισε καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα; Καθόλου· διότι τὸ Πνεῦμα δὲν ἀποτελεῖ μέρος τῆς κτίσεως, τὸ δὲ «οὐδεὶς» ἀνδιαιτέλει· πάντοτε τὴν κτίσιν μόνον καὶ δὲν ἀποκλείει οὕτε τὸν Υἱόν, ὅταν γίνεται λόγος περὶ τοῦ Πατρὸς, οὕτε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὅταν γίνεται λόγος περὶ τοῦ Υἱοῦ.

Καὶ διὰ νὰ πεισθῶμεν διὰ ἐδῶ τὸ «οὐδεὶς» δὲν ἐλέχθη πρὸς ἀποκλεισῶν τοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ μόνον πρὸς ἀντιδια-

στολήν τῆς κτίσεως, ὅς ἀκούομεν τί λέγει ὁ Παῦλος πρὸς τοὺς Κορινθίους ἀκριβῶς μετὰ αὐτὴν ταύτην τὴν γνώσιν, ἡ ὅποια κατὰ τὴν δήλωσιν τοῦ Κυρίου ἀνήκει εἰς τὸν Υἱόν. Τί λέγει λοιπὸν; «Τίς γὰρ οἶδε τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ; Οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ» (Α' Κορ. 2, 11). Ὅπως λοιπὸν ἐδῶ ἡ λέξις δὲν ἀποκλείει τὸν Υἱόν, εἶται καὶ ἀνασφάλῃ ἡ ἴδια λέξις δὲν ἀποκλείει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Δι' αὐτὸν ἀποδεικνύεται διὰ ὅσα ἀνέφερα προηγουμένως εἶναι ἀληθῆ. Διότι ἐάν ὁ Χριστὸς, λέγων διὰ κανεὶς δὲν γνωρίζει τὸν Πατέρα πλὴν τοῦ προερχομένου ἐξ αὐτοῦ, ἀπέκλεισε τὸ Πνεῦμα, τότε ὁμοίως ὁ Παῦλος εἶπεν διὰ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα γνωρίζει τὸν Θεόν μετὰ τὸσιν ἄποσθεν, μετὰ τὸν ἄνθρωπος γνωρίζει τὸν ἑαυτοῦ του. Μετὰ παρομοίαν ἀφροσύνην χρησιμοποιοῦται καὶ ἡ λέξις «εἷς», ἡ ὅποια εἶναι ἀκετικὴ πρὸς τὸ «οὐδεὶς». Ἐξέτασε τὸ κυριῶν «εἷς Θεός, ὁ Πατὴρ, ἐξ ὅσ' τὰ πάντα, καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' ὅσ' τὰ πάντα» (Α' Κορ. 8, 6) (482). Ἐάν ἡ δήλωσις περὶ τῆς ὑπάρξεως ἑνὸς Θεοῦ, τοῦ Πατρὸς, ἀποκλείῃ τὸν Υἱόν τῆς θεότητος, τότε καὶ ἡ δήλωσις περὶ ὑπάρξεως ἑνὸς Κυρίου, τοῦ Υἱοῦ, ἀποκλείει τὸν Πατέρα τῆς κυριότητος· ἀλλὰ θεοτικὴ ἡ πρότασις «εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός» δὲν ἀποκλείει τὸν Πατέρα τῆς κυριότητος· ἄρα οὕτε ἡ πρότασις «εἷς Θεός, ὁ Πατὴρ» ἀποκλείει τῆς θεότητος τὸν Υἱόν.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ «ΘΕΟΣ» ΚΑΙ «ΚΥΡΙΟΣ».

Ἐὰν δὲ πάλιν ἀντίποιον διὰ λέγεται «εἷς Θεός, ὁ Πατήρ» διὰ τὸ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι μὲν Θεός, ἀλλ' ὅτι τοιοῦτος Θεός ὅπως ὁ Πατὴρ, πρέπει νὰ δεχθῶν σύμφωνα μετὰ τὸν ἰσχυρισμὸν τῶν (διότι ἡμεῖς δὲν ἰσχυρίζομεθα τοιοῦτον πράγμα) διὰ καὶ ἡ ἄλλη πρότασις «εἷς Κύριος ὁ Υἱὸς» σημαίνει διὰ τὸ Πατήρ εἶναι μὲν Κύριος, ἀλλ' ὅτι τοιοῦτος Κύριος ὅπως ὁ Υἱός. Ἐὰν δὲ ὁ τελευταῖος ἰσχυρισμὸς εἶναι ἀσέβητος, καὶ ὁ πρῶτος δὲν δύναται νὰ εὐσταθήσῃ. Τὸ ὁρθὸν εἶναι διὰ, ὅπως τὸ «εἷς Κύριος» δὲν ἀποκλείει τὸν Πατέρα ἀπὸ τὴν πλήρη κυριότητα· οὕτε περιορίζει τὴν κυριότητα εἰς μόνον τὸν Υἱόν. εἶται καὶ τὸ «εἷς Θεός» δὲν ἀποκλείει τὸν Υἱόν ἀπὸ τὴν ἀληθῆ καὶ γνησίαν καὶ καθαρὰν θεότητα, οὕτε ἀνασθενῆ τὴν θεότητα ὡς ἕνα γνώρισμα μόνου τοῦ Πατρὸς.

Ἐάν δὲ ὁ Υἱὸς εἶναι Θεός καὶ μάλιστα Θεός ὅπως ὁ Πα-

τήν, μολοντί μένει Υἱός, αποδεικνύεται ἀπὸ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν προσθήκην. Διότι ἂν τὸ ὄνομα Θεός ἔνιθε μόνον εἰς τὸν Πατέρα καὶ δὲν ἐκαρακτήριζε καμίαν ἄλλην ὑπόστασιν ἐκτός ἀπὸ τὴν ἀγέννητον καὶ πρώτην ἀρχὴν ὡς Υἱον γνώρισμα αὐτῆς, τότε ἢ προσθήκη εἰς Πατέρα θὰ ἐπερίττειεν. Θὰ ἦρκει δηλαδὴ νὰ εἴπῃ «εἰς Θεός», καὶ θὰ ἐγνωρίζομεν ποῖον ἔννοεῖ. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ὄνομα «Θεός» εἶναι κοινὸν καὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἔτσι, λέγων ὁ «Παῦλος εἰς Θεός», δὲν καθίστα φανερόν ποῖον ἀπὸ τοῦς δύο ἔννοεῖ, διὰ τοῦτο ἐκρεμάσθη τὴν προσθήκην ὁ «Πατήρ», διὰ τῆς ὁποίας ἐδήλωσεν ὅτι ὁμιλεῖ περὶ τῆς πρώτης καὶ ἀγεννήτου ὑποστάσεως, πρῶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἦρκει νὰ δηλώσῃ ἢ κοινῇ εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν προσηγορία τοῦ Θεοῦ.

Ἀπὸ τὰ ὀνόματα τῶν θεῶν ὑποστάσεων ἄλλα μὲν εἶναι κοινά, ἄλλα δὲ ἴδια· καὶ κοινά μὲν εἶναι ὅσα χαρακτηρίζουν τὸ ἀπαράλλακτον τῆς οὐσίας των, ἴδια δὲ ὅσα χαρακτηρίζουν τὴν ἰδιότητα αὐτῶν. Τὰ ὀνόματα λοιπὸν Πατὴρ καὶ Υἱός εἶναι ἴδια καθὲ ὑποστάσεως, τὰ δὲ ὀνόματα Θεός καὶ Κύριος εἶναι κοινά. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Παῦλος ἐκρημοποιήσας κοινὸν ὄνομα, τὸ «εἰς Θεός», ἐκρεμάσθη καὶ τὸ ἰδιαιτέρον, διὰ νὰ ἐνηνομήσῃ ποῖον ἀκριβῶς ἔννοεῖ, ὥστε νὰ μὴ περιπέσομεν εἰς τὴν ἀίρεσιν τοῦ Σαβελλίου.

Ὅτι δὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα «Θεός» εἶναι ἀνώτερον τοῦ «Κύριος» οὕτε τὸ ὄνομα «Κύριος» εἶναι κατώτερον τοῦ «Θεός» ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰ ἑπόμενα. Εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ὁ Πατήρ λέγεται συχνάτα Κύριος. «Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἰς ἔσθιν» (Δευτ. 6, 4)· «Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις» (Δευτ. 10, 13)· «Ἐγὼ εἶμι ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ μεγάλη ἡ ἰσχύς αὐτοῦ καὶ τῆς συνέσεως αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἄριστος» (Ψαλμ. 146, 5)· ἐγνώρισαν ὅτι ὁνομάσῃ σοι Κύριος· οὐ εἶ μόνος ὄνομα ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν» (Ψαλμ. 82, 19). Ἄν ὅμως τὸ ὄνομα «Κύριος» ἦτο κατώτερον τοῦ «Θεός» καὶ ἀνάξιον τῆς θείας οὐσίας, ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ λεχθῆ, ἐγνώρισαν ὅτι ὀνομάσῃ σοι Κύριος. Ἐάν δὲ πάλιν τὸ ὄνομα «Θεός» ἦτο ἀνώτερον τοῦ «Κύριος», δὲν θὰ ἔπρεπεν ὁ Υἱός ποῦ εἶναι κατ' αὐτοῦς κατώτερος τοῦ Πατρὸς νὰ καλεῖται μὲ τὸ ἰδιαιτέρον ὄνομα τοῦ Πατρὸς. Ἄλλ' οἱ ἰσχυρισμοὶ αὐτοὶ ἀπωσθησθε δὲν εἶναι ἄρθοι. (483) Ὅστις ὁ Υἱός εἶναι ὑποδεέστερος τοῦ Πατρὸς οὕτε τὸ ὄνομα «Κύριος» εἶναι κατώτερον τοῦ ὀνόματος «Θεός». Διὰ τοῦτο ἡ ἅγια Γραφή

χρησιμοποίησεν τὴν προσηγορίαν αὐτὰς διαφόρους καὶ διὰ τὸν Πατέρα καὶ διὰ τὸν Υἱόν.

Ἠκούσατε ὅτι ὁ Πατήρ καλεῖται Κύριος· τώρα θὰ σὺς ἀποδείξω ὅτι καὶ ὁ Υἱός καλεῖται Θεός. Ἐἶθ' ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἔχει καὶ τέκεται υἱὸν καὶ καλέσεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ, ὃ ἔστι μεθερμηνεύμενον μεθ' ἡμῶν ὁ «Θεός» (Ματθ. 1, 23. Ἠσ. 7, 14). Εἶδες πῶς ἀρρόκει καὶ εἰς τὸν Πατέρα τὸ ὄνομα Κύριος καὶ εἰς τὸν Υἱὸν τὸ ὄνομα Θεός; Ὅπως εἰς τὸ ἀνωτέρω χωρίον λέγει, ἐγνώρισαν ὅτι ὀνομάσῃ σοι Κύριος, εἶτι καὶ ἐβῶ λέγει, καὶ καλέσεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ· καὶ ἐπειδὴ ἐγεννήθη ἡμῶν, υἱός καὶ ἐδόθη ἡμῖν, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλής ἀγγελος, Θεός ἰσχυρός, ἐξουσιαστής» (Ἠσ. 9, 5). Καὶ πρόσθε, σὲ παρακαλῶ, τὴν σύνεσιν καὶ πνευματικὴν σοφίαν τῶν προφητῶν. Διὰ νὴ μὴ εἴπωσι ἀπλῶς «Θεός» καὶ νομοθῆ ὅτι ἐννοοῦν τὸν Πατέρα, κώμουν λόγον κατὰ πρῶτον περὶ τῆς θείας ἐνοκαριαίας· καὶ θεσπιάς δὲν ἐγεννήθη ἐκ τῆς Παρθένου καὶ ἔγινε υἱὸν ὁ Πατήρ.

Ἄλλος δὲ προφήτης ἐπίσης λέγει περὶ αὐτοῦ τὰ ἑξῆς· ἐπίσης ὁ Θεός ἡμῶν, οὐ λογιθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν» (Βαρ. 3, 36). Περὶ τίνος τὰ λέγει αὐτά; Μήπως περὶ τοῦ Πατρὸς; Καθόλου διότι ἀναφέρει τὴν οἰκονομίαν τῆς θείας ἐνοκαριαίας. Ἀφοῦ δηλαδὴ εἶπεν, οὕτως ὁ Θεός ἡμῶν, οὐ λογιθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν, προσέθεσεν· ἐξέτερον ποῖον ἀπὸν ἐπιστήμης καὶ ἔδωκεν αὐτῇ Ἰακώβ τῷ παιδὶ αὐτοῦ καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἀγαπημένῳ υἱῷ αὐτοῦ. Μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ἀμφὶ καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναεισετόρησεν (Βαρ. 3, 37). Ὁ δὲ Ἰακώβ λέγει· ἐξ ἔθ' ὃν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα ὃν ἐπὶ κέντων Θεός· εἰς τοὺς αἰῶνας Ἀμήν» (Ρωμ. 9, 5), καὶ ἄλλοι· οὐκ ἰσχυρός ἢ πλεονέκτης οὐκ ἔχει κληρονομίαν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ» (Ἐφ. 5, 5)· ἐπίσης, κατὰ τὴν ἐμφάνειαν τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Τιτ. 2, 13). Καὶ ὁ Ἰωάννης δὲ καλεῖ τὸν Υἱὸν μὲ τὸ ὄνομα αὐτό· ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν καὶ Θεός ἦν ὁ Λόγος» (Ἰω. 1, 1).

Ναί, θὰ ἀντείπωμι· ἀλλὰ δεῖξέ μοι εἰς ποῖον χωρίον ἡ Γραφή καλεῖ τὸν Πατέρα Κύριον, καὶ τὸν τοιοῦτετό μοι μὲ τὸν Υἱόν. Ἐγὼ θὰ σὺς ἀποδείξω ὅτι μόνον αὐτὰ, ἀλλ' οὐκ ἡ Γραφή καλεῖ Κύριον καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, καὶ Θεὸν καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν ἀναφέρουσα καὶ τὰ δύο

αυτά δνόματα. Πού θά τὰ εἰδωμεν λοιπόν; Ὁ Χριστός βυαλε-
γόμενος κάποτε πρὸς τοὺς Ἰουδαίους εἶπε: «τί ἤμῃ δοκεῖ
περὶ τοῦ Χριστοῦ; τίνας υἱός ἔστιν; Οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ τοῦ
Δαυΐδ. Λέγει αὐτοῖς: πῶς οὖν Δαυΐδ ἐν πνεύματι Κύριον αὐ-
τὸν καλεῖ λέγων: εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ
δεξιῶν μου (Ματθ. 22, 42 ἔ.). Ἰσοῦ λοιπὸν Κύριος καὶ Κέ-
ριος. Θέλεις πᾶρα νὰ μάθῃς, πὺ καλεῖ ἡ Γραφή Θεὸν καὶ
Θεὸν τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν ἀναφέροντα αὐτοῦ; μαζὶ;
Ἄκουσε τί μᾶς διδάσκουν ὁ προφήτης Δαυὶδ καὶ ὁ ἀπόστο-
λος Παῦλος: «ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶ-
νος, ράβδος εὐθιότητος ἡ ράβδος τῆς βασιλείας σου. Ἠγάπη-
σας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν διὰ τοῦτο ἐκρίσε σε
ὁ Θεός, ὁ Θεός σου, ἔλασον ἀγαλλίασεναι παρὰ τοὺς μετό-
χους σου» (Ψαλμ. 44, 7) (484). Καὶ ὁ Παῦλος πάλιν, ἐπακκ-
λεσθεῖς τὴν μαρτυρίαν αὐτὴν, λέγει: «πρὸς μὲν τοὺς ἀγγέ-
λους αὐτοῦ φησὶν ὁ πατὴρ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα
πρὸς δὲ τὸν Υἱόν, ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ
αἰῶνος» (Ἐβρ. 1, 7 ἔ.).

Διὰ πῶσον λόγον ὁμοίως εἰς τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν προηγουμί-
νον χωρίον τὸν μὲν Πατέρα ἐκάλεσε Θεὸν, τὸν δὲ Υἱὸν Κύ-
ριον; Δὲν συνέβη ταῦτο τυχαίως καὶ ἀσκόπως, ἀλλὰ διὰ τὸν
λόγον ὅτι ὁ Παῦλος ἀπηθύνετο πρὸς Ἕλληνας πολυθεϊ-
στάς. Διὰ νὰ μὴ λέγουν λοιπὸν οὗτοι, «ἐνθ' κατηγορεῖς ἡμᾶς
ὅτι παραδεχόμεθα πολλοὺς θεοὺς καὶ πολλοὺς κυρίους, καὶ
οὐ ὁ ἴδιος συλλαμβάνεσθαι μὲ τὴν ἴδιαν κατηγορίαν, ἐφ' ὅσον
ὁμιλεῖς περὶ θεῶν καὶ ὅχι περὶ ἑνὸς Θεοῦ». Διὰ τοῦτο δεκ-
κνῶν συγκατάθεσιν εἰς τὴν ἀδυναμίαν των καλεῖ τὸν Υἱὸν
μὲ ἄλλο ὄνομα πὺ ἔκει πάντως τὴν ἴδιαν σημασίαν.

Καὶ διὰ νὰ πεισθῆτε ὅτι ἡ ἐξήγησις αὐτὴ στήρκεται εἰς
τὰ πράγματα καὶ δὲν εἶναι ἀπλὴ ὑπόθεσις, ἰδοὺ μοι, δε ἀνα-
γνώσκωμεν ἀλόκληρον τὸ χωρίον ἀπὸ τὴν ἀρχήν: «ἐπερὶ δὲ ὅσων
εἰδωλοθύτων οἴδαμεν ὅτι πάντες γνώσιν ἔρχομεν. Ἡ γνώσις
φωσφί, ἡ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ. Περὶ τῆς θράσεως οὖν πῶν εἰ-
δωλοθύτων οἴδαμεν ὅτι οὐδὲν εἰσῶλον ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ὅτι
οὐδεὶς Θεὸς ἕτερος εἰ μὴ εἷς» (Α' Κορ. 8, 14). Βλέπετε ὅτι
αὐτὰ τὰ λέγει ἀποτεινόμενος πρὸς πολυθειστάς; «Καὶ γὰρ εἴ-
περ εἰσὶ λεγόμενοι θεοὶ πολλοὶ καὶ κύριοι πολλοὶ, εἶτε ἐν οὐ-
ρανῷ εἶτε ἐπὶ τῆς γῆς (ἐκείνους πάλιν καταπολεμεῖ), ὡσπερ
οὖν εἰσὶ θεοὶ πολλοὶ καὶ κύριοι πολλοὶ (δηλαδὴ πιστευόμενοι
ὡς ὑπάρχοντες), ἀλλ' ἡμῖν εἷς ὁ Θεός ὁ Πατήρ. ἔξ ὅτ τὰ

πάντα, καὶ εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα» (Α'
Κορ. 8, 5 ἔ.). Διὰ τοῦτο προσέθεσεν ὁ Παῦλος καὶ τὸ «εἷς»,
διὰ νὰ μὴ νομίσουν δηλαδὴ ὅτι εἰσάγει πάλιν τὴν πολυθεσίαν.
Ἔτσι ἐκάλεσεν ἕνα Θεὸν τὸν Πατέρα, ὅχι θεοῦ με τὴν
πρόθεσιν νὰ ἀποκλείσῃ τῆς θεότητος τὸν Υἱόν, καὶ ἕνα Κύ-
ριον τὸν Υἱόν, ὅχι θεοῦ με τὴν πρόθεσιν νὰ ἀποκλείσῃ
τῆς κυριότητος τὸν Πατέρα, ἀλλὰ διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὴν ἀ-
σθένειαν τῶν ἀναγναστών του καὶ νὰ μὴ τοὺς δώσῃ καρτίαν
λαθεῖν πρὸς παρεξηγήσιν.

Αὐτὴ εἶναι ἐπίσης ἡ αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Υἱὸς τοῦ
Θεοῦ ἐγνωρίσθη εἰς τοὺς Ἰουδαίους διὰ τῶν προφητῶν ὅχι
σικρῶς καὶ φανερώς, ἀλλ' ἀμυδρῶς καὶ σποραδικῶς. Πράγμα-
τι οἱ Ἰουδαῖοι, πὺ μόλις πρὸ ὀλίγου χρόνου εἶχον ἀπαλλα-
γὴ ἀπὸ τὴν πολυθεϊστικὴν πλάνην, δὲν ἤκουον Θεὸν καὶ
Υἱόν, θὰ περιέπυτον πάλιν εἰς τὴν ἴδιαν νόσον. Διὰ τοῦτο
οἱ προφῆται ἐπαναλαμβάνουν πολὺ συχνὰ ὅτι ὑπάρχει εἰς
μόνον Θεός καὶ ἐκτός αὐτοῦ δὲν ὑπάρχει ἄλλος. Δὲν ἀρνούν-
ται εἶσι τὴν ὑπαρξίν τοῦ Υἱοῦ (μὴ γένοιτο), ἀλλὰ προσπα-
θοῦν νὰ θεραπεύσουν τὴν ἀσθένειαν τῶν Ἰουδαίων καὶ νὰ
μᾶς πείσουν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἐπὶ τέλους ἀπὸ τὴν δοξασίαν
περὶ ὑπάρξεως πολλῶν ἀνυπάρκτων θεῶν.

Ὅταν λοιπὸν ἀκούσῃς «εἷς» καὶ «οὐδεὶς» καὶ ἄλλος πα-
ρμηνίας λέξεις, νὰ μὴ ἐλαττώσῃς τὴν πίστιν σου εἰς τὴν Τριά-
δα, ἀλλὰ νὰ διδάσκεισθαι δι' αὐτῶν τὴν διαφορὰν μεταδὲ αὐτῆς
καὶ τῆς κτίσεως. Λέγει π.κ. πάλιν: «εἷς γὰρ ἔγεν ἄνθρωπος υἱὸν Κυ-
ρίου» (Ἦο. 40, 18. Ρωμ. 11, 34). Ἡ σημασία τῆς φράσεως
αὐτῆς κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἀποκλείεται ὅτι ὁ Υἱὸς ὅστε τὸ
Ἦνθημα ἀπὸ τὴν γνώσιν τοῦ Θεοῦ, διελευκάνθη ἀπὸ ὅσα ἐλέ-
κθησαν προηγουμένως, ὅταν ἀνέφερα τὸ χωρίον «εἷς γὰρ εἶ-
δε τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν
αὐτῷ; ὅσων καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα
τοῦ Θεοῦ» (Α' Κορ. 2, 11). Ὅμοια λέγει καὶ ὁ Χριστός: «οὐ-
δεὶς γινώσκει τὸν Υἱόν, εἰ μὴ ὁ Πατήρ, οὐδὲ τὸν Πατέρα τις
ἠγινώσκασκε, εἰ μὴ ὁ Υἱός» (Αποκτ. 10, 22). Ἡ ἰδία δὲ ἔννοια
ῤηφράζεται καὶ εἰς τὸ μνημονευθὲν ῤῥα χωρίον: «οὐκ εἶπὸν
τὸν Πατέρα τις εἰσῶσκεν, εἰ μὴ ὁ ἄν ἐκ τοῦ Θεοῦ: οὗτος εἰσῶκε
τὸν Πατέρα». Ἐβεν εἰς τὸ χωρίον αὐτὸ μαζὶ τὴν δήλωσιν ὅτι
ὁ Υἱὸς γνωρίζει τὸν Πατέρα καὶ τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν
Ἦν γνωρίζεται (485). Ποῖα δὲ εἶναι ἡ αἰτία; Τὸ γεγονός ὅτι
ἔκει τὴν ὑπαρξίν του ἀπὸ αὐτῶν, πὺ εἶναι καὶ πρὸυπόθεσις

της ακριβοῦς γνώσεως. Τὸν γνωρίζει καλῶς, διότι προέρχεται ἀπὸ αὐτόν, χαρακτηριστὸν δὲ τῆς προελείσεως ἀπὸ αὐτὸν εἶναι ὅτι τὸν γνωρίζει καλῶς.²¹ Διότι δὲν εἶναι δυνατόν μία οὐσία νὰ γνωρίσῃ ἄλλην ὑπερτέραν, ἔστω καὶ ἂν ἡ ἀπόστασις τῶν εἴναι μικρά.

Ἄκουσε δὲ ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ τούτου τί λέγει ὁ προφήτης οὐκ ἐπιβὰς μετὰ τῶν μικρῶν διαφορῶν μεταξὺ τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀνθρώπων. "Ὅταν εἴπω εἰς ἄνθρωπος, ὅτι μνησθεὶς αὐτοῦ, ἢ υἱὸς ἀνθρώπου ὅτι λογίζει αὐτόν, προσέθεσεν" ἐπιλάττωσας αὐτὸν θραυκὸν τι παρ' ἀγγέλους" (Ψαλμ. 8, 5 &). Καὶ ἄρα, παρ' ἄλλοις ὅτι ἡ ἀπόστασις τῶν εἶναι μικρά, ἐπειδὴ ὑπάρχει ὁμοιωμένη κάποια ἀπόστασις, δὲν γνωρίζουν τὴν οὐσίαν τῶν ἀγγέλων με ἀκριβείαν καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ τὴν εἰδωμεν, ὅσοδήποτε καὶ ἂν φιλοσοφησάμεν.

ΠΕΡΙ ΔΙΟΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΟΥΣΙΑΣ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΨΥΧΗΣ

Διὰ τί ὁμοῦ ὁμιλῶ περὶ τῶν ἀγγέλων ὡς οὐτε τῆς ἰδικῆς μας ψυχῆς τὴν οὐσίαν δὲν τὴν γνωρίζομεν καλῶς ἢ μάλλον δὲν τὴν γνωρίζομεν οὐτε ἐν μέρει; Ἐάν δὲ οἱ αἰρετικοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι τὴν γνωρίζουν, ἐρώτησέ τους ποῖα εἶναι ἡ οὐσία τῆς ψυχῆς. Ἄλλο ἢ πνεύμα ἢ ἀνεμος ἢ πῦρ; Ἄλλὰ δὲν θὰ εἴπουν κανένα ἀπὸ αὐτὰ, διότι ὅλα αὐτὰ εἶναι ὄλκα στοιχεῖα, ἐνῶ ἐκεῖνη εἶναι ἀσώματος. Καὶ ἐνῶ δὲν γνωρίζουν οὐτε τοὺς ἀγγέλους οὐτε τὰς ψυχὰς τῶν ἰσχυρίζονται ὅτι γνωρίζουν με ἀκριβείαν τὸν Κύριον καὶ δημιουργὸν τῶν πάντων. Ὑπάρχει ἀνοησία χειρότερα ἀπ' αὐτὴν; Καὶ διὰ τί περιορίζομαι εἰς τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς; Δὲν δύνανται νὰ εἴπουν ἀκόμη, οὐτε κατὰ ποῖον τρόπον συνδέεται με τὸ σῶμα. Τί ἔχει νὰ εἴπῃ κανεὶς ἐπ' αὐτοῦ; "Ὅτι εἶναι διακεχυμένη εἰς ἄλλην τὴν ἔκτασιν τοῦ σωματικοῦ ὄγκου; Ἄλλ' αὐτὸ εἶναι παράλογον, διότι ἀποτελεῖ ἰδιῶς γινώρισμα τῶν σωματιῶν μόνον. "Ὅτι δὲ δὲν δύνανται νὰ συμβῇ τοῦτο, ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι καὶ εἰς τὴν περίπτωση ἀποκοπῆς χειρῶν καὶ ποδῶν ἡ ψυχὴ μένει ἀλόκληρος, χωρὶς νὰ ἀκρωτηριασθῇ ἀπὸ τὴν ἀναπνευσίαν τοῦ σώματος. "Ὅτι δὲν εἶναι εἰς ἀλόκληρον τὴν ἔκτασιν τοῦ σώματος, ἀλλὰ περιλαμβάνεται εἰς ὅρισμ-

21. Ἡ γνώσις προσβάλλεται ἐπιτάτῃ ἢ ἐμοιωτῇ γινώσκοντος καὶ γινωσκόμενου. Εἶναι ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφικὴ ἀρχὴ ἐπὶ ὁμοίᾳ τὸ ἴδιον καὶ ἡ ἰσχυρὸν ἴδιον ὁ ἑσπερολόγος.

νον μέρος του. Τότε ὁμοῦ πρέπει τὰ ἄλλα μέλη νὰ εἶναι νεκρά, διότι κάθε ἄμυχον εἶναι νεκρόν. Δὲν δυνάμεθα λοιπὸν νὰ εἰπωμεν οὐτε αὐτὸ καὶ ἐπιμένουσ γνωρίζομεν μὲν ὅτι ἡ ψυχὴ ὑπάρχει εἰς τὸ σῶμα μας, ἀλλ' ἀγνοοῦμεν κατὰ ποῖον τρόπον ὑπάρχει. Ἀπέκλεισε δὲ ὁ Θεὸς καὶ αὐτὴς ἀκόμη τὴν γνώσιν, ὥσθ νὰ μὴς ἀποστηθίσῃ ἄμεως καὶ νὰ μὴς συγκρατήσῃ καὶ νὰ μὴς περῆσ νὰ περιορισθῆμεθα εἰς τὰ κάτω καὶ νὰ μὴ περιορισθῆμεθα καὶ πολυεξετάζομεν ἐκεῖνα πῶς εἶναι ὑπεράνω ἡμῶν.

ΓΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΥΙΟΥ

Καὶ διὰ τὸ μὴ ὁμιλῶ ἐπὶ τῆ θέσει ἰδικῶν μου σκέψεων, δὲ δώσω πάλιν τὸν λόγον εἰς τὴν θεῖαν Γραφήν· εὖς ὅτι τὸν Πατέρα ἔωρακέ τις, εἰ μὴ ὁ ἂν ἐκ τοῦ Θεοῦ, οὐτος ἔωρακε τὸν Πατέρα. Ἄλλὰ θὰ εἴπουν· καὶ τί σημαίνει αὐτό; Αὐτοὶ οἱ λόγοι δὲν μαρτυροῦν ὅτι ὁ Υἱὸς ἔχει ἀκριβῆ γνώσιν. Σημαίνει ἀπλῶς διὰ μὲν τῆς πρώτης φράσεως, ἦτοι τοῦ εὖς ὅτι τὸν Πατέρα τις ἔωρακεν, ὅτι ἡ κτίσις δὲν τὸν γνωρίζει, διὰ δὲ τῆς προσθήκης, ἦτοι τοῦ καὶ μὴ ὁ ἂν ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐτος ἔωρακε τὸν Πατέρα, ὅτι ὁ Υἱὸς τὸν γνωρίζει. Πάντως ὅτι τὸν γνωρίζει ἀκριβῶς, δηλαδὴ ὅπως ὁ ἴδιος γνωρίζει τὸν ἑαυτὸν του, δὲν ἀποδείκνυται ἀκόμη. Διότι ἐνδέχεται, ὥσθ συνεχίσουν, νὰ μὴ τὸν γνωρίζουν σωφῶς οὐτε ἡ κτίσις οὐτε ὁ Υἱὸς, ἀλλ' οὐτος νὰ τὸν γνωρίσῃ καλύτερον ἀπὸ ἐκεῖνον, χωρὶς πάντως νὰ ἔσῃ καὶ αὐτὸς ἀκριβῆ ἀντίληψιν.

(486) Πράγματι ὅτι μὲν ὁ Υἱὸς τὸν βλέπει, πῶς σημαίνει ὅτι τὸν γνωρίζει, τὸ εἶπεν, ὅτι δὲ τὸν γνωρίζει ἀκριβῶς, ὅπως ὁ Θεὸς γνωρίζει τὸν ἑαυτὸν του, δὲν τὸ ἐδῆλωσεν ἀκόμη. Θέλεις λοιπὸν νὰ σὸς ἀποδείξω καὶ αὐτὸ ἀπὸ τῆς θεῖας Γραφῆς καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν φωνὴν τοῦ Χριστοῦ; Ἄς ἀκούσῃμεν λοιπὸν τί λέγει πρὸς τοὺς Ἰουδαίους· ἐκαθὺς γινώσκει με ὁ Πατὴρ καὶ γὰρ γινώσκει τὸν Πατέρα" (Ἰω. 10, 15). Πῶς ἂν γινώσκῃ ἀκριβοτέρων ἀπὸ αὐτὴν θέλεις; Ἐρώτησε τὸν ἀντιλέγοντα· γνωρίζει ὁ Πατὴρ τὸν Υἱὸν ἀκριβῶς καὶ ἔχει ἀκριβῆ γνώσιν αὐτοῦ καὶ δὲν τοῦ διαφεύγει τίποτε ἀπὸ τὰ ἀσεκτὰ μετὰ τὸν Υἱόν, καὶ ἡ περὶ αὐτοῦ γνώσις του εἶναι πλήρης; Ναι, ἀπαντῶν. Λοιπὸν, ὅταν ἀκούσῃς ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς γνωρίζει αὐτόν, ὅπως αὐτὸς γνωρίζει τὸν Υἱόν, μὴ ζητῆς τίποτε περισσύτερον, ἐφ' ὅσον ἡ γνώσις καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευρῶν εἶναι κοινὴ. Καὶ ἄλλο

δέ φανεράναι τὸ ἴδιον πράγμα· εὐθεὶς γινώσκει τὸν Υἱόν, εἰ μὴ ὁ Πατήρ, οὐδὲ τὸν Πατέρα τις ἐπαγινώσκει, εἰ μὴ ὁ Υἱὸς καὶ ὁ ἐν βούλῃται ὁ Υἱὸς ὑποκαλέσθαι (Ματθ. 11, 27).

ΤΟ ΜΕΡΙΚΟΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΡΙΖΜΕΝΟΝ ΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ

Ἀποκαλύπτει δὲ οὗτοι ὅσον γνωρίζει αὐτὸς, ἀλλ' ὅσον κερύειν ἡμεῖς. Ἄφου ὁ Παῦλος ἐνεργεῖ κατὰ τὸν τρόπον αὐτοῦ, πολὺ περισσότερον ὁ Χριστὸς. Λέγει δὲ ὁ Παῦλος πρὸς τοὺς μαθητὰς του· οὐκ ἠρώνηθη ὑμῖν λαλῆσαι ὡς πνευματικῶς, ἀλλ' ὡς σαρκικῶς ὡς νῆπιος ἐν Χριστῷ γάλα ὑμῶς ἐπόισα, οὐ βρώμα· οὕτω γὰρ ἠδύνασθε (Α' Κορ. 3, 1). Ἀλλὰ, ἀντιλέγει, αὐτὰ τὰ ἔλεγε μόνον πρὸς τοὺς Κορινθίους. Τί θὰ εἴπῃ ὁμοίως, ἐν δεξιῶν διὰ ὁ Παῦλος ἐγνωρίζει καὶ μερικῶς ἄλλος ἀληθῆς, τὰς ὁποίας κανεὶς ἄλλος ἄνθρωπος δὲν ἐπίσθε, καὶ ἀνεχώρησε ἀπὸ τὸν κόρον τοῦτο γνωρίζων αὐτὸς μόνον αὐτὰς ἀπὸ θεοῦ τοῦ ἀνθρώπου; Ποῦ θὰ ἐδύνασθαι τὴν μαρτυρίαν αὐτήν; Εἰς τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς Κορινθίους. Αὐτὸς εἶπαι ἑκεῖνος πρὸς ἐπὶ, εἴκουσα ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἔξδον ἀνθρώπῳ λαλῆσαι (Β' Κορ. 12, 4). Ἀλλ' ὁμοίως καὶ αὐτὸς πρὸς ἡμεῖς ῥήματα ἄρρητα μὴ δυνάμενα νὰ λεχθῶν ἀπὸ ἀνθρώπων, ἔχει γινώσκων μερικῶν μόνον καὶ πολὺ ἀπέκουσαν ἀπὸ τὴν μελλοντικὴν τελειότεραν γνώσιν. Αὐτὸς πρὸς εἶπε αὐτῶν, εἶπε καὶ ὅτι ἐκ μέρους γινώσκων καὶ ἐκ μέρους προφητεύων καὶ ὅτι εἴην νῆπιος, ὡς νῆπιος ἐλάλου, ὡς νῆπιος ἐφόρουν, ὡς νῆπιος ἐλογιζόμενῳ καὶ ἐφρι ἄλλω δι' ἐσπίπρω ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον (Α' Κορ. 13, 9 ε.).

Ἦναι ἀπὸ τὰ λεχθέντα ἕως τὰρα ἔχει ἐλεγχθῆ πλήρως ἡ μαρκῶδες πλάνη τῶν αἰρετικῶν. Πράγματι δὲ διὰ ἀγνωστῆ αὐτῆ ἡ οὐσία, ἔχει θέσθαι κατὰ τὸ ἂν ὑπάρχῃ, ἀλλὰ κατὰ τὸ τί εἶναι, κρείσσεται ὑπερβολικῆς πανία διὰ νὰ τῆς δόσῃ κανεὶς ὁρισμένον ὄνομα. Μολοντὶ ἀκόμη καὶ γνωστῆ καὶ φανερά ἂν μᾶς ἦτο, πάλιν δὲν θὰ ἐπετρέπετο νὰ δώσωμεν ἡμεῖς ὄνομα μᾶς ὄνομα εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ. Ἐάν ὁ Παῦλος δὲν ἐτόλμα νὰ δώσῃ ὄνομα οὕτε εἰς αὐτὸς τὰς αὐραχίας δυνάμεις, καὶ διὰ τοῦτο εἶπεν ἀπλῶς, ἐκάθισε τὸν Χριστὸν ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι (Ἐφ. 1, 21), καὶ μᾶς ἐδίδαξεν

ἂν ὑπάρχων καὶ δυνάμεις μὲ ἄλλα ὀνόματα, ποῦ θὰ γνωρίζων μᾶς τὸ μέλλον, δὲν ἔλαβε δὲ τὸ ὄνομα νὰ δώσῃ αὐτὸς ἄλλα ὀνόματα ὀνὶ τῶν πραγματικῶν, οὕτε νὰ περιεργασθῆ καὶ τὰ γνωστὰ ἄκόμη, ποίας συγγνώμης θὰ εἶναι ἕξοι καὶ ἰσὴν δικαιολογίαν θὰ εἶδον δοῖ ἀποτολμοῦν νὰ πράξουν αὐτῶ ἐπὶ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ; Ἐφ' ὅσον δὲ πράττων αὐτῶ ἐπὶ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, ἔπειτα νὰ τοῦ ἀποστρεφόμεθα ὡς παράφρανας (187) Ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀγέννητος εἶναι γνωστὸν· οὐ ὁμοίως ἡ ἀγέννησις εἶναι τὸ ὄνομα τῆς οὐσίας του, τοῦτο κανεὶς προφήτης δὲν τὸ εἶπε καὶ κανεὶς ἀπόστολος καὶ εὐαγγελιστὴς δὲν τὸ ὑπηγάθη. Καὶ πολὺ εὐλόγως. Ἐφ' ὅσον ἠγινώσκων καὶ αὐτὴν τὴν οὐσίαν, πῶς ἠδύναται νὰ τῆς δώσωμεν ὄνομα;

Αἰτι ὁμοίως νὰ ἐπικαλοῦμαι μόνον τὴς θείας Γραφῆς; Εἶναι ἴσων καταφανῆς ἡ ὕποσις καὶ τῶσον ὑπερβολικῆ ἡ παρρησία τῶν αἰρετικῶν, οὕτε καὶ αὐτοὶ οἱ Ἑβραῖοι πρὸς ἀπελευθέρωσαν ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, δὲν ἐπεκείρησαν ποῦ νὰ εἰπὴν ὅσα λέγουν αὐτοὶ. Καὶ ἰσὴν αὐτὸς κανεὶς δὲν ἐτόλμα νὰ ὄρησῃ καὶ νὰ κερλήσῃ εἰς ἕν ὄνομα τὴν θεῖαν οὐσίαν. Καὶ διὰ ἀναφῆρῃ περὶ τῆς θείας οὐσίας, εἴων οὕτοι, φιλοσοφούμεντες περὶ τῆς φύσεως τῶν ἀσώματων, δὲν ἔδωσαν οὐδὲν αὐτῆς ἀκριβῆ ὄνομα, ἀλλὰ μόνον ἄρρητον ἐλέγησαν καὶ καταγράφων;

Ἀλλὰ τί ὄνομα ἀντιτίθωμεν αὐτῶ αἰρετικοί; Δὲν γνωρίζων, λέγουν, ὅτι ἀπετρέψων. Ὅτι ἐπιτρέψων ἀσφαλῶς ὀνομαζομένη ὑπόστασις; πρὸ τῶς τῶσον ἀποδείξων ἀπὸ τῆς θεῖας Γραφῆς περὶ τοῦ ἀδυνατοῦ τῆς γνώσεως τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ. Εἰρηθῆ ὁμοίως δὲν ὄμω μὲ ἐκθρικήν διάθεσιν, ἀλλὰ μὲ σκοπὸν νὰ τῆς δομηθῶν, θὰ ἀποδείξων δι' αἰγνοῦν τοῦ Θεοῦ ἀπιεῖται ἔτι ἡ φηλολογία δι' ἀγνωστῆν τί εἶναι ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἡ ἰσχυροῦς δι' τὴν γνωρίζων. Εἰπέ μου, ἀλήθειαν, ἂν ἴσων ἀνθρώπων οὐχίτησιν μεταξὺ τῶν διὰ τὸ μέγεθος τῶς οὐρανοῦ καὶ ὁ εἶς ἀπὸ αὐτῶς λέγει δι' δὲν δύναται ὁ ἀνθρώπῳ ἀσφαλῶς νὰ τὴν οὐλάσῃ, ὁ δὲ ἄλλως ἰσχυρίζων ὅτι δύναται νὰ τὴν μετρήσῃ μὲ τὴν οὐρανόμῃ τῆς χειρὸς.

187. Ὁ Θεὸς ἰσχυροῦς ἐν ἀπετρέψων, ἔστιν αὐτοὶ ἀσφαλῶς, μαρτυρῶν ἀπὸ τῶν ἐκείνων φηλολογῶν διὰ τῶν καταχθῶν τῶν ἀσώματων. Βλ. ὁμιλίαν 3, 1 ε.; Τετον, ΡΣ 102, 617.

188. Τοῦτο εἶναι ὄνομα καὶ τῆς Ἑβραϊκῆς, 231 τῶς Μ. Βασιλείου. Ὁ ὄνομα τῆς ἡ ἑβραϊκῆς. Ὁ Βασιλεὺς ἰσχυρὸς ἐπὶ γνῶσιν, πιστὸς καὶ ἄλλως ἀκριβῶς.

ποιόν θά θεωρήσωμεν ὡς γνωρίζοντα τὰ πραγματικῶν μέγεθος τοῦ οὐρανοῦ; τὸν ἰσχυρίζομενον ὅτι γνωρίζει πῶς οὐρανός ἐχει ὁ οὐρανός ἢ τὸν ὁμιλοῦντα ὅτι ἄγνοεῖ. Λοιπὸν ἴσταν πρόκειται περὶ τοῦ οὐρανοῦ, ὁ ὑποχωρῶν πρὸ τοῦ μεγέθους τοῦ θά θεωρηθῆ ὡς γνωρίζων τοῦτο καλύτερα, ἴσταν δὲ πρόκειται περὶ τοῦ Θεοῦ, δὲν θά δεξώμεν οὐτε ἴσταν ὀλίγην εὐλάβειαν; Δὲν εἶναι ταῦτα ἑνδαίεις ἄκρας παραφροσύνης;

Ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος περὶ τοῦ ὅτι τοῦτο μόνον μὲς ζητεῖται νὰ γνωρίζωμεν, δηλαδὴ ὅτι ὑπάρχει Θεός, καὶ ὅχι νὰ περιεργαζώμεθα τὴν οὐσίαν τοῦ «πιστεύομαι γὰρ δεῖ τὸν προσερχόμενον τῷ Θεῷ ὅτι ἐστὶ» (Ἐβρ. 11, 6). Ἐπίσης δὲ καὶ ὁ προφήτης, κατηγορῶν κάποιον ἄνθρωπον ὡς ἀσεβῆ, δὲν τὸν κατηγορεῖ διότι ἄγνοεῖ τί εἶναι ὁ Θεός, ἀλλὰ διότι ἄγνοεῖ ὅτι ὑπάρχει Θεός: «εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἐστὶ Θεός» (Ψαλμ. 13, 1). Ὅπως λοιπὸν ἐκείνον τὸν καθιστῶ ἀσεβῆ ὅχι ἡ ἄγνοια τοῦ τί εἶναι ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἡ ἄγνοια τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, οὕτω καὶ διὰ τὴν εὐσέβειαν ἄρκει μόνῃ ἡ γνῶσις τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ.

ἔχουν ὅμως ἐτοιμασθῆ νὰ προβάλλουν καὶ ἄλλο ἐπιχείρημα. Ποῖον; Ἐκεῖ λεχθῆ, ἰσχυρίζονται, «νεῦμα ὁ Θεός» (Ἰω. 4, 24). Ἀλλὰ τοῦτο, εἰπέ μου, εἶναι παραστατικὸν τῆς οὐσίας του; Ποῖος θά τὸ παραδεχθῆ αὐτό, ἔστω καὶ ἂν ἐκὴ μελετήσῃ πολὺ ὀλίγον τὴν θείαν Γραφήν; Κατὰ τὸν συλλογισμὸν αὐτὸν ὁ Θεός πρέπει νὰ εἶναι καὶ πῦρ, διότι ὅπως λέγεται «νεῦμα ὁ Θεός», λέγεται ἐπίσης ὅτι ὁ Θεός ἦν ὕδατος ζῶντος» (Ἰερ. 2, 13). Σόφωνα δὲ μερὲς αὐτὴν τὴν λογικὴν ὁ Θεός θά εὐρεθῆ ὅχι μόνον πνεῦμα καὶ πηγὴ καὶ πῦρ, ἀλλὰ καὶ ψυχὴ καὶ ἀνερός καὶ νοῦς ἀνθρώπινος καὶ ἄλλα ἀκόμη αἰσιωτέτερα· δὲν εἶναι δὲ ἀνάγκη, μισοῦμενοι τὴν νομίαν ἐκείνων, νὰ τὰ ἀναφέρωμεν ὅλα. Πάντως ἡ λέξις πνεῦμα ἔχει πολλὰς σημασίας. Σημαίνει ψυχὴν, ὅπως εἰς τὸν Παῦλον (488) ἐπαράδοσε τὸν ἰουδαῖον τῷ σατανᾷ, ἵνα τὸ πνεῦμα σατανᾶς (1^α Κορ. 5, 5) ἄνεμον ὡς μὲρ τῆς προφήτης «νεῦματι θιμῷ συντρίψῃς αὐτοῖς» (Ψαλμ. 47, 8). Καλὴται δὲ πνεῦμα καὶ τὸ πνευματικὸν κίνημα· αὐτὸ γὰρ τὸ πνεῦμα συμπαρατεροῖ τῷ πνεύματι ἡρώων» (Ρωμ. 8, 13) καὶ ἐπισπεύομαι δὲ τῷ πνεύματι, προσεύχομαι δὲ καὶ τῷ οὐ» (1^α Κορ. 14, 15). Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ θεός, ὡς παρὰ τῷ Ἰωακὴμ τοῦ οὐ ἤδα ὁ μελιτών τῷ πνεύματι σου τῷ σκληρῷ ἀνελεῖν αὐτοῦ»

(Ἰα. 27, 8)· καὶ ἡ θεῖα βοήθεια «νεῦμα γὰρ πρὸ προσώπου ἡμῶν Χριστὸς Κύριος» (Θημ. 4, 20). Κατὰ τὴν γνώμη λοιπὸν τῶν αἰρετικῶν ὁ Θεός θά εἶναι ὅλα αὐτὰ μαζί καὶ θά ἐπιτελεθῆ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ σωματικά.

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ ὙΠΕΡ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ ΤΩΝ ΑἰΡΕΤΙΚΩΝ

Ἀλλὰθὰ νὰ μὴ φησαίωμεν ἀναφέροντες ἀνανήθηρα πράγματα, δε στανιθώμεν τὴν σχετικὴν πρὸς αὐτοῦς διασημῆταισαν καὶ ὡς ἐπιανεῖταισαν εἰς τὴν προσευχὴν καὶ ἴσταν περισσότερο αὐτοὶ εἶναι ἀσεβεῖς ἴσταν περισσότερο ἡμῶς δε παρακαλέσωμεν καὶ δε ἰκετεύσωμεν τὸν Θεὸν πρὸς κῆρμ ἡμῶν, ὥστε ν' ἀπομακρυνθῶν κάποτε ἀπὸ τὴν νομίαν ἡμῶν. Ταιούτῃ δὲ παράκλησις θά γίγη δεκτὴ με εὐάρθεοσαν ἀπὸ τῶν Σωτήρα ἡμῶν Θεῶν. δε πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας εἰλθῆν» (1^α Τιμ. 2, 4).

Ας μὴ παύωμεν λοιπὸν τὸς ὑπὲρ αὐτῶν ἰκεσίαι, διότι ἡ προσευχὴ εἶναι ὅλων ἰσχυρὸν, ἰσχυρὸς πανταίτιος, ἡλιθίως ἀνεξάντητος, λημὴν ἀκόματος, μέσον γαλήνης, καὶ ῥῆσ καὶ πηγὴ καὶ μήτηρ ῥημάτων ἀγαθῶν, καὶ εἶναι ἰσχυροτέρα καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν. Πράγματι ὁ φέρων τὸ βασιλικὸν διάδημα πολὺ σικνὰ καταλαμβάνεται ἀπὸ ἡμῶν καὶ καίεται ἐπάνω εἰς τὴν κλίνην, παρευρίσκειται τῷ δε εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ ἱατροῦ, σωματοφόλας, ἰπιρέται, σιμῆτηγῶ. Καὶ ἄλλος οὐτε τῶν ἱατρῶν ἡ τέχνη οὐτε τῶν φίλων ἡ κηροποιία οὐτε τῶν δοῦλων αἰ ὑπηρεσίαι οὐτε τῶν φαρμάκων ἡ ἀφθονία οὐτε τῶν σκευῶν ἡ πολυτέλεια οὐτε ἡ μεγάλη κρημνικὴ περισουσία οὐτε κανὲν ἄλλο ὄνθρωπινον μέσον κατοτηρήσονται νὰ καταπραῖνη τὴν σθεῖνειν σου τὸν κατωτρίκει. Ἄν ἄλλος εἰσελθῆ κάποιον πρόσωπον με μεγάλην παρηρσίαν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ μόνον ἐγγίση τὸ σῶμα καὶ ἀνεπέμψῃ ἀγνήν προσευχὴν ὑπὲρ αὐτοῦ, φυγαθεύει ἀμέσως τὴν σθεῖνῆν καὶ ἂ,πὶ δὲν ἐπέτυχεν ὁ πλοῦτος καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὑπηρησιόντων καὶ ἡ ἱατρικὴ πείρα καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, τὸ κατορθώνει πολλῶς ἢ προσευχὴ ἐνθε πένθητος καὶ πτωχοῦ ἀνθρώπου.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΙΑΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΥΝΑΜΕΩΣ ΑΥΤΗΣ

Προσευχὴν δὲ δὲν ἐννοῶ τὴν τυπικὴν καὶ ρόθωμον. Ἄλ-

λά τὴν ἐκτενὴ, τὴν ἀπειθυνημένην ἀπὸ ψυχῆν νονοῦσαν καὶ δίδουσαν συγκεντρωμένην. Αὐτὴ μόνον ἢ προσευκὴ δύναται νὰ ἀνοῖξῃ μέχρι τοῦ οὐρανοῦ. Ὅπως τὰ ὕδατα, ὅταν εὐρέσκονται εἰς ἐπαφάνειαν ἰσοπεδωμένην καὶ εὐρύχωρον, δὲν ἀνέρχονται ὑψηλά, ὅταν δὲ τὰ περιορίσουν καὶ τὰ πύσουν ἀπὸ τὰ κάτω μὲ τὰ μηχανήματα τῶν χειρῶν ὑδραυλικῶν, ἐξαικοντίζονται ἰσχυρότερον ἀπὸ βέλος λόγου τῆς πίεσεως· ἔτσι καὶ ἡ ἀνθρώπινη διάνοια, ἕως ὅτου εὐρίσκειται εἰς ἀνεσί, διακρίεται καὶ διαρρέει, ὅταν δὲ τὴν στενοχωρήσῃ καὶ τὴν πίεσιν ἰσχυρῶς κάποια ἀγαθία, ἀναπέμπει πρὸς τὰ ὕψη προσευκὴν ἀγίαν καὶ θερμὴν. Καὶ διὰ τὴν πίεσιν οὗ εἰσακουστοὶ πρὸ πάντων αἱ προσευχαὶ ποῦ γίνονται μὲ θλίψιν, ἔκουσε τί λέγει ὁ προφήτης· «πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαί με ἐκέκραξα, καὶ εἰσήκουσέ μου» (Ψαλμ. 119, 1).

(199) Ἄς διαθερμάνωμεν λοιπὸν τὴν συνεψοχὴν, ὡς θλίψωμεν τὴν ψυχὴν διὰ τῆς ἐνθουσιαστικῆς ἀμαρτημάτων, ὡς τὴν θλίψωμεν διὰ τὴν ἀστενοχωρημένην, ἀλλὰ διὰ τὴν προσηλωμένην εἰς εἰσακουσθῆναι, διὰ τὴν κατοστήσασιν ἑγκρατῆ καὶ ἀγρυπνῶν καὶ ἰκανῶν νὰ ἐγγίψῃ τοὺς οὐρανοὺς. Τίποτε δὲν φημι ἀπὸ τὴν ῥηθίμην καὶ ἀδιοφορίαν ἴσως ἀποτελεσματικῶς ὅσον ἡ δόξα καὶ ἡ θλίψις τοῦ συγκεντρωμένου εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς τὴν διασπασμένην διάνοιαν. Ὁ θλιβόμενος καὶ προσεχόμενος μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον κατορθώνει νὰ φέρῃ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ πολλῶν ἡδονῶν μετὰ τὴν προσευκὴν. Καὶ ὅπως ἡ νύμφη εἰς τὴν ἀρχὴν καθιστῆ τὴν ἀποπροσφραγῶ σκοτεινὴν, ἀλλ' ὅταν μετὰ συνεκὴ θρασύνην ἀποβάλλῃ ἄσους, τοὺς ὑδατοὺς, τὴν καθιστῆ γαλήνην καὶ γελαστήν· ἔτσι καὶ ἡ ἀσθησία, μέχρις ὅτου αὐτὴ ἀφαιρῆται ἐντός μας, σκοτίζει τὸ λογικόν. ὅταν ὅμως ἐξωτερικωθῇ διὰ λόγων εἰς τὴν προσευκὴν καὶ διὰ τὸν συνοδεύοντάς τοις λόγους διὰ κρῖνον, φέρει εἰς τὴν ψυχὴν πολλὴν χαρὰν, διὰ τὴν θεοῦ ἀντίληψιν, φωτίζει ὅσον ἄκτις τὸν νοῦν τῶν προσευχομένων.

Γνωρίζετε ὅμως ποῖοι εἶναι οἱ ἴσως ἀντιρρήσεις τῶν πολλῶν; Στερομένη παρηγορία, λέγουσιν, εἶμαι ἐντροπιάς, δὲν ἠμπορῶ οὕτε τὸ στόμα ν' ἀνοῖξῃ. Ἡ εὐλάβεια αὐτῆ ὅμως εἶναι οὐτανική, οἱ προφάσεις αὐτοὶ εἶναι προκάλημα τῆς ῥηθίμης· μὲ αὐτὰ τὰ μέσα θέλει ὁ διάβολος νὰ σοῦ κλείσῃ τὰς θύρας τῆς ἐξόδου πρὸς τὸν Θεόν. Δὲν ἔχεις παρηγορίαν. Τὸ νὰ νομίζῃς ὅτι δὲν ἔχεις παρηγορίαν, σημαίνει μεγάλην παρηγορίαν. Αὐτοῦτελεῖ μεγάλην ὑπέλευσιν, ὅμως ἀκριβῶς τὸ νὰ

νομίζῃς, ὅτι ἔχεις παρηγορίαν σημαίνει μεγάλην ἐντροπὴν καὶ κατάκρισιν. Ἀκόμη καὶ ἂν ἔχῃς ἐπιτοκίε πολλὰ ἠθικά κατωθήματα καὶ συναισθησῶσαι ὅτι δὲν ἔχεις πρᾶξει τίποτε πονηρὸν καὶ νομίζῃς ἔτσι ὅτι δικαιώσαι νὰ ἔχῃς παρηγορίαν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἡ προσευκὴ θὰ σοῦ εἶναι ἀνωφελής· εἰς δὲ ἀντιθέτως ἡ συνειδήσεὶς σου εἶναι φορτωμένη μὲ μῦρια ἀμαρτημάτων καὶ πίεσις τὸν ἑαυτὸν σου ἄλλως ὅτι εἶσαι ὁ χειρότερος τῶν ἀνθρώπων, τότε θὰ δικαιώσαι μεγάλην παρηγορίαν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ.

Καὶ τοῦτο συμβαίνει, μολοντὶ ταπεινοφροσύνη δὲν εἶναι νὰ νομίζῃ ὁ ἀμαρτωλὸς ὅτι εἶναι ἀμαρτωλός. Ταπεινοφροσύνη εἶναι τὸ νὰ νομίζῃ κανεὶς ὅτι δὲν ἔχει μεγάλην ἄξιαν, ἀκόμη καὶ ὅταν συναισθάνεται ὅτι ἔχει πολλὰ προτερήματα καὶ ἐκτελεῖ ἀγαθὰς πράξεις· ταπεινοφροσύνη εἶναι νὰ ἠκούσῃ κανεὶς μὲ τὸν Παῦλον καὶ νὰ δύναται νὰ λέγῃ, «οὐδὲν ἔμνησά σοι τοῦτο», ἀλλὰ παρὰ ταῦτα νὰ προσέθῃ, «ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαιοῦμαι» καὶ «Χριστὸς Ἰησοῦς ἦλθεν αὐμνητολὸς ὡσαύτως, ὡς πρῶτος εἰμὲ ἐγώ». Αὐτὸ εἶναι ταπεινοφροσύνη, νὰ εἶναι κανεὶς μέγας κατὰ τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ θεωρῆ τὸν ἑαυτὸν τοῦ μικροῦ.

Ἄλλ' ὅμως ὁ Θεὸς μὲ τὴν ἀνεπαροχὴν φιλοφροσύνην ἡμῶν δέχεται καὶ προσλαμβάνει καὶ γίνεται εὐδοκίμωνος καὶ ἐγγίνης διὰ μόνον πρὸς τοὺς ταπεινοφρονοῦντας. Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς, τοὺς ὁμολογοῦντας πρὸς αὐτὸν τὰ ἀμαρτημάτων μὲ ἐθνημοσύνην. Καὶ διὰ τὴν μᾶλλον πῶσον σπουδαίον ἀγαθὸν εἶναι τὸ νὰ μὴ θεωρῆ κανεὶς τὸν ἑαυτὸν τοῦ μέγαν, κατασκίσε μὲ τὴν φαντασίαν σου δύο ἡμέρας καὶ ζεῦτε εἰς τὴν ἄλλην τὴν ἀμαρτωλότητα μὲ τὴν ὑπερηφάνειαν, εἰς δὲ τὴν ἄλλην τὴν ἀμαρτωλότητα μὲ τὴν ταπεινοφροσύνην, καὶ θὰ ἴδῃς ὅτι τὸ ζεῦγος τῆς ἀμαρτωλότητας θὰ ξεπεράσῃ τὴν δικαιοσύνην, διὰ λόγῳ τῆς ἰδικῆς τῆς ἰκανότητος, ἀλλὰ λόγῳ τῆς ἰκανότητος· εἰς ἀποζύγου τῆς ταπεινοφροσύνης, τὸ δὲ ἄλλο ἔθνος θὰ καθυστερήσῃ διὰ λόγῳ τῆς ὀδυμασίας τῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ λόγῳ τοῦ ὀγκώδους βάρους τῆς ὑπερηφροσύνης. Ὅπως δηλαδὴ ἡ ταπεινοφροσύνη μὲ τὸ μέγα πνευματικὸν ἄσος τῆς νικῆς τὴν βαρῆτητα τῆς ἀμαρτίας καὶ κατωθῶν νὰ ἀνοῖξῃ εἰς τὸν οὐρανόν. ἔτσι καὶ ἡ ὑπερηφάνεια μὲ τὸ ὀγκώδες βᾶρος τῆς κατορθῶναι νὰ ὑπερικήσῃ τὴν ἐλαφρὴν δικαιοσύνην καὶ νὰ τὴν ἰσθῆξῃ ἀπὸς τὰ κάτω ἐυκόλοισιν.

(400) Και διὰ τὸ νὰ θεσπισθῆτε διὰ τούτῳ τὸ ζεύγος εἶναι ταχύτερον, ἐνθυμηθῆτε τὸν φαρμακὸν καὶ τὸν τελώνην. Ὁ φαρμακὸς ἔχενε τὴν δικαιοσύνην μετὰ τὴν ὑπερφάνειαν διὰ τῶν λόγων τοῦτον· ἐκκαριστῶσι δὲ Θεὸς, ὅτι οὐκ εἶμι ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἄρπαγες, πλεονέκται, οὐδὲ ὡς οὗτος ὁ τελώνης» (Λουκᾶ 18, 11). Τί μοναί! Δὲν τοῦ ἐκότραινε τὴν ὑπερφάνειον ἀλόκληρος ἡ ἀνθρώπινη φύσις, ἀλλ' ἔρμησεν ἀνοήτως καὶ ἐναντίον τοῦ πληροῦς καταμένου τελώνου. Τί ἐκοιμῆν ὄμως ἐκεῖνος, Δὲν ἀπέκρουσε τὸν δνειδισμόν, δὲν ἀργίσθη διὰ τὴν κατηγορίαν, ἀλλ' ἐδέξατο τοὺς λόγους του μετ' ὑγνισμούνη, καὶ ἔπειτ' ἰσχυρῶς ἐκέρου τοῦ ἔγινε φαρμακὸν καὶ θεραπεῖα, ὁ δνειδισμὸς ἔπαυσε, ἡ κατηγορία στέφανος.

Τόσον μεγάλον ἀγαθὸν εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη, τόσον μεγάλον κέρδος εἶναι τὸ νὰ μὴ περᾶζεται κανεὶς ἀπὸ τῆς κατηγορίας τῶν ἄλλων καὶ νὰ μὴ ἐξαγρώνεται ἀπὸ τῆς ὄψεως τῶν συνανθρώπων του. Διότι καὶ ἀπὸ τῆς ὄψεως καὶ ὡς προσβολῆς ἀκόμη εἶναι δυνατὸν νὰ πορισθῆ κανεὶς μεγάλην καὶ σπουδαίαν ἀφέλειαν, ὡς καὶ συνέθη καὶ εἰς τὴν περιπέσειν τοῦ τελώνου. Δεχθεὶς οὖτως τὴν προσβολήν, ἀπέβαλε τὰ ἁμαρτήματα καὶ ἀφού εἶπεν, «ἐλάσθητί μοι τὰ ἁμαρτήματα», κατέβη ἀπὸ τὸν ναὸν περισσότερο δικαιωμένος ἀπὸ τὸν φαρμακόν. Ἔπειτ' οἱ λόγοι ὑπερέβαλον τὰ ἔργα, οἱ λέγεις ἐνέστησαν τὰς πράξεις. Ὁ μὲν φαρμακὸς προσέβαλε τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν νηστείαν καὶ τὴν εἰσφορὰν τῆς δεκάτης, ὁ δὲ τελώνης εἶπε μόνον λόγια ἀπλά, καὶ ὄμως ἐπέβαλεν διὰ τὰ ἁμαρτήματα. Διότι ὁ Θεὸς δὲν ἤκουσε μόνον τὰ λόγια, ἀλλὰ καὶ τὸ φρόνημα, μετὰ τὸ ὅποιον συνωθεύοντο τὰ λόγια, καὶ ἐπειδὴ εἶπε τὸ φρόνημα ταπεινωμένον καὶ συντρετρημένον, τὸν ἤλεψε μετὰ τὴν μεγάλην φιλοφροσύνην του.

Λέγει δὲ αὐτὰ δικὴ διὰ τὸ συστήσει νὰ ἁμαρτάνωμεν, ἀλλὰ διὰ νὰ γίνωμεν ταπεινοφρονες. Ἐὰν ὁ τελώνης, ἄνθρωπος παραδεδομένος εἰς τὴν χειρότεραν κακίαν, ἐκέρδισε τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ, δικὴ διότι ἐταπεινοφρόνησεν, ἀλλ' ἀπλῶς ὅτι ἐφάνη εὐγνώμων καὶ ἀπολόγησε τί ἦτο, πόσον βοηθεῖαν δὲν δύνανται νὰ κερδίσουν δοκίμοι ἔχοντες ἐπιτελεῖσαι μεγάλας ἠθικὰς πράξεις, εἰ μὴ δὲν ὑψηλοφρονοῦν δι' αὐτάς. Διὰ τοῦτο οὐκ παρακαλῶ καὶ οὐκ ζητῶ καὶ οὐκ ἱκετεύω νὰ ἐξομολογήσθε συνεχῶς εἰς τὸν Θεόν. Ἄλλωστε δὲν σὲ φέρω ἐμπρός εἰς τοὺς συνδούλους σου, σὴν εἰς θέατρον, οὐτε σὲ ἀναγκάζω

νὰ φανερώσῃ εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους τὰ ἁμαρτήματά σου· ἵνα εἶ τὴν συνείδησίν σου ἐμπρός εἰς τὸν Θεόν, δεῖξέ του τὰ ἁμαρτήματα καὶ ζήτησέ του τὸ φάρμακόν· δεῖξέ τα εἰς ἐκεῖνον, ποῦ δὲν δνειδίζει, ἀλλὰ θεραπεύει. Ἄλλωστε καὶ ἂν σιωπήσῃ σὺ, ἐκεῖνος τὰ γνωρίζει διὰ. Εἶπέ τα λοιπόν, διὰ τὸ ὡφελῆσθαι· εἶπέ τα, διὰ τὸ ὄψισθε ἐδῶ διὰ τὰ ἁμαρτήματα καὶ νὰ φύγη εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν καθαρὸς καὶ χωρὶς πλημμελήματι, καὶ ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὴν δυσβάστακτον ἐκείνην διαπόμπευσιν. Οἱ τρεῖς παῖδες προετίμησαν νὰ τεθῶν εἰς τὴν κλίμακον καὶ νὰ προσφέρουν τὴν ζωὴν των χάριν τῆς ἀπολογίας ἡμῶν τὸν Δεσπότην καὶ παρ' ἑαυτὰ τὸ σπουδαῖόν των κατορθώματα λέγουσιν· οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἀνοεΐα τὸ σῶμα· ἰσχυρὴ καὶ δυνατὸς ἐγεννήθημεν τοῖς δούλοις σου καὶ τοῖς δεσπομένοις σου» (Δαν. 3, 33). Διατὶ λοιπὸν ἀνοήγητε τὸ οἶμα; Θέ τοὺς ἐρωτήσουσιν, Ἀκριβοῦς, ἀπαντοῦν, διὰ νὰ εἰπωμεν ὅτι δὲν δυνάμεθα ν' ἀναβῶμεν τὸ σῶμα καὶ διὰ νὰ ἐλπίσωμεν μετὰ τὸν τὸν τρόπον τὴν εὐοπλαγχτίαν τοῦ Δεσπότη.

(401) Ἡ δύναμις τῆς προσευχῆς ἐσθίου δύνανται πικρῶς ἐκλιναίνωσθαι σιμὸν λέγοντων. Ἐννοεῖ πολέμου, κατέπαυσε μάχας, κατεστῆσθε τρικυμίας, ἀπερῆκοντο δαιμόνες, ἤνοιξε πόλας οὐρανοῦ, ἔκοσσε δεσπὸς θεοῦ, ἐδέρπειοντες ἀδελφεῖς, ἀπέκρουσε ἑλλάδας, ἀνεκράτησε πόλεις σαρματιμένους ἀπὸ οὐρανοῦ. Ἡ προσευχὴ ἐξουδετερώνει καὶ τὰς ἀνοήτων ἐρκαμένους πληγὰς καὶ αἰς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πικρῶς ἐπιβουλὰς καὶ ἄλλα γενικῶς τὰ κακά. Προσευχὴν δὲ πάλιν δὲν ἐνοῶ τὴν ἀπλῆς προφορὴν μετὰ τὴν κεφαλὴν, ἀλλὰ τὴν ἀνερακμένην ἀπὸ τὸ βάθος τῆς διανοίας. Ὅπως δὲ τὰ δένδρα, ποῦ ἔχουν βαθεῖας ρίζας, δὲν σποῖν οὐτε ζερματίζονται, ἀκόμη καὶ ἂν δεχθῶν μορῆς προσβολῆς ἀέμων· διότι οἱ ρίζαι των εἶναι περισφιγμένας δυνατὰ εἰς τὸ βάθος τῆς γῆς, ἔτσι καὶ οἱ ἀπὸ τὸ βάθος τῆς ψυχῆς ἀναμειψόμενοι ἠσυχαστικαὶ κατεβιβάζονται ὑψηλά καὶ δὲν παρεκλίνουσιν ἀπὸ καμῖναι προσβολῆν τῶν διαλογισμῶν, διότι εἶναι σφικτὰ μνησμένα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης λέγει· «ἐκ βαθῶν ἐκέρου ἔδῃ σοι, Κύριε» (Ψαλμ. 129, 1).

Σὺ; Λέγει αὐτὸ δικὴ διὰ νὰ τὰ ἐπισημῆτε ἀπλῶς μετὰ λόγου, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ τὰ ἐφαρμόγητε διὰ τῶν ἔργων. Ἐάν ἡμεῖς ἀνθρώποις διήγοι τῶν συμφορῶν καὶ δικταγωγῶν τῶν κατατριπτικῶν δεινῶν φέρη εἰς τὴν; νοσοῦντες κτηνὴν ἀνακούφισαι, εἰ μὴ νὰ διημελομένη ἡ ἀγαστοὶ διὰ τῶν λόγων, πολλὰ περισσότεραν ψευταγοῖαν καὶ κατηγορίαν θ.

λάβησ' διὰ τῆς ἐξομολογήσεως τῶν ψυχικῶν σου παθημάτων πρὸς τὸν Δεσπότην. Διότι ὁ ἄνθρωπος συχνὰ θασιάται καὶ ἀποσιμῶνται καὶ δέχεται ἐκεῖνον ποῦ τοῦ διηγείται διαρκῶς τὰς συμφορὰς του μὲ δάκρυα καὶ θρήνον, ὁ Θεὸς ὅμως δὲν συμπεριφέρεται ἔτσι, ἀλλ' ἀντιθέτως σὲ δέχεται καὶ σὲ προσλαλεῖ πλησίον σου, καὶ ἂν τοῦ ἐπιμνησθῆσαι τὰς συμφορὰς σου ὅλη τὴν ἡμέραν, τότε σὲ ἀγαπᾷ καὶ δέχεται τὰς ἱκεσίας σου περισσότερο.

Διὰ τὴν δεξιὰν τοῦτο ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «θεδία πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς» (Ματθ. 11, 28). Μᾶς καλεῖ λοιπὸν, ὥς μὴ παρακούσωμεν μᾶς προσηλάκει πλησίον σου, ὡς μὴ τρεφώμεν. Καὶ ἂν ἔχωμεν μὲν οἷα ἁμαρτήματα, τότε ὡς τρέφωμεν περισσότερο· ἄλλοτε μὲν πάντων τοιούτων ἀνθρώπων καλεῖ ὁ Θεός· «Ὅτι γὰρ ἦλθον, λέγει, καλέσαι δικαίους, ἀλλ' ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν» (Ματθ. 9, 13). Καὶ ἐδῶ δὲ ἐννοεῖ τοὺς φορτωμένους, τοὺς κουρασμένους, τοὺς συντριμμένους ἀπὸ τῶν δάκρυων τῶν ἁμαρτημάτων. Λέγεται Θεὸς παρηγορίας καὶ Θεὸς οὐκισμῶν, οὗτοι διαρκῆς ἔργον του εἶναι τοῦτο· νὰ παραμυθῆ καὶ παρηγορῆ τοὺς πονοῦντας καὶ θλιβόμενους, οὐαδῆρως ἁμαρτήματα κὺ ἂν ἔχουν.

Ἄρκει μόνον νὰ παραδοθῆμεν εἰς αὐτὸν, νὰ τρέφωμεν πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ μὴ μένωμεν μακριὰν, καὶ τότε μὲ τὴν πείραν θὰ γνωρίσωμεν τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων τούτων· καὶ ἂν τελώμεν τὴν προσευχὴν μὲ ψυχικὴν ἔντασιν καὶ θερμῆν, κανὲν ἀπὸ τὰ γέγραμμάς κακὰ δὲν θὰ δινηθῆ νὰ μᾶς λυπήσῃ, διότι κενήματα κακῶν καὶ ἂν ἐπέλθῃ, θὰ τὸ ἀποκορύψωμεν εὐκολὰ ἐκ αὐτῆν. Καὶ τί πορῶδες εἶναι νὰ ἐπιτυχάνῃ τὴν λύσιν τῶν ἀντεροστίμων τοῦ βίου ἢ δύναμις τῆς προσευχῆς, ὅταν εἴπῃ αὐτῶν τῶν ἁμαρτημάτων σόδιον καὶ ἀφανίσῃ τὴν φθοίαν; Διὰ τὴν κατανθῶσωμεν λοιπὸν καὶ τὸν παρόντα βίον νὰ διασκεύωμεν μὲ ἄνεσιν καὶ τὰ διαπραχθέντα ἁμαρτήματα νὰ ἀποβάλλωμεν καὶ μὲ παρηγοίαν πρὸ τοῦ θήματος τοῦ Χριστοῦ νὰ ἐπιδοθῆμεν. ὡς παρασκευάζωμεν διαρκῶς τὸ φάρμακον τοῦτο ἐὰν τὸν ἑαυτῶν μᾶς, χρησιμοποιούντες ὡς συνθετικὰ στοιχεῖα σπικρα, προσήλων, ἔμπρησιν καὶ καρτερίαν. Μὲ τὸν τριπλὸν αἴτιον καὶ διαρκὴ ὑγίαν θὰ εὐρωμεν καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς τὰ ἀγαθὰ θὰ κερδίσωμεν. Καὶ εἴθε νὰ τὰ ἐπιδοθῶμεν ὅλοι καὶ τῆς χάριτος καὶ φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁμοῖον μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἵκεται ἡ δόξα νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

**ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ**

**ΙΩΑΝΝΟΥ
ΤΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ**

**ΑΡΧΑΙΟΝ
ΚΕΙΜΕΝΟΝ**